

A P O S T R O F

Comunicat al Filialei Cluj a USR

FILIALA CLUJ a USR pregătește editarea antologiei *Invitație la vers*, alcătuită din versuri alese de către scriitorii clujeni, din literatura română și din cea universală, recomandate locuitorilor orașului. Cei care vor să participe la alcătuirea antologiei vor trimite, prin e-mail, până la 1 februarie 2010, la adresa irinapetras@yahoo.co.uk: 1. o fotografie; 2. versuri preferate (nu strofe, nu poeme) din poezia română și străină, cu indicarea autorului și a numelui traducătorului, în cazul poezilor străini.

Model (orientativ):

Atâta liniște-i în jur de-mi pare că aud / cum se izbesc de geamuri razele de lună. (Lucian Blaga)

Stă drept mesteacănul / Picotind la gard. (Sergei Esenin, trad. Ioanichie Olteanu)

Exemplele pot fi în număr de maximum 20.

Poezii vor adăuga și un poem propriu, de mici dimensiuni, cules sau scris de mână și scanat, în jpg.

Pot participa la antologie și tineri scriitori, nemembri ai USR.

Proiecte ale Filialei Cluj pentru anul 2010

(www.uniuneascrititorilor-filialacluj.ro)

PROGRAMUL *Scriitorul în cetate* cuprinde următoarele proiecte/activități:

1. Maraton de literatură contra crizei: *Cu Mihai Eminescu* (15 ianuarie 2010 – 160 de ani de la naștere).
2. Simpozion național Ion Budai-Deleanu – 250 de ani de la naștere. Editarea *Caietelor* simpozionului (februarie 2010).
3. Continuarea concursului de debut al Filialei, colecția „Biblioteca tânărului scriitor” (1 martie 2010).
4. Șezătoare literară: La taifas cu August Treboniu Laurian (200 de ani de la naștere), Heliade Rădulescu și Grigore Alexandrescu (125 de ani de la moarte) – martie.
5. *La clanul Caragiale*. Masă rotundă: 125 de ani de la nașterea lui Mateiu I. Caragiale și de la premiera piesei *D'ale carnavalului*. Recitiri și înscenări (aprilie).
6. Festivalul Internațional Lucian Blaga, ediția a 20-a. *Blaga și traducerele*. Recital de poezie. Un secol de la debutul cu versuri în *Tribuna* din Arad (26 martie). Premii pentru poezie și traducere. Lansare *Meridian Blaga 9 și 10*.
7. Salonul de artă al scriitorilor Filialei Cluj a USR (mai 2010) – ediția a treia, dedicată lui Lucian Blaga.
8. Lansarea (în luna mai) a albumului *Locuirea cu stil* (circa 300 de pagini) – cele mai importante locuri ale memoriei culturale clujene/ardelene: case memoriale, încăperi, mese de lucru, ateliere, clădiri în care s-au născut, au trăit, au creat mari personalități ale literaturii, muzicii, picturii, arhitecturii clujene. Albumul va fi completat cu un mic dicționar de personalități și cu harta locurilor memoriei. .

LUNI, 23 noiembrie 2009, după o ședință de cinci ore, Conferința Națională a Uniunii Scriitorilor din România l-a ales, prin votul a 344 de delegați, pe criticul Nicolae Manolescu președinte al Uniunii pentru încă un mandat de patru ani. Scorul final a fost: Nicolae Manolescu – 174 de voturi, Nicolae Breban – 76, Dan Mircea Cipariu – 38, Constantin Stan – 36, Ștefan Agopian – 17, voturi nule – 3.

*

MARTI, 24 noiembrie, Consiliul Uniunii Scriitorilor din România s-a întrunit la sediul Uniunii, sub conducerea președintelui său, domnul Nicolae Manolescu, reales cu o zi înainte. Au fost prezenți 56 de membri dintre cei 68 aleși de filiale. Membrii Consiliului au ales prim-vicepreședintele și pe cei doi vicepreședinți ai USR și Comitetul Director al Uniunii. Au mai fost aleși componenții juriului de nominalizări pentru premiile USR și ai juriului pentru decernarea acestor premii, membrii Comisiei sociale a Uniunii. Consiliul a ales cu majoritate largă, la propunerea președintelui, prim-vicepreședintele în persoana domnului Varujan Vosganian și vicepreședinții: pentru administrație internă – Gabriel Chifu, iar pentru relații externe – Irina Horea. Aceștia fac parte de drept din Comitetul Director, ca și președintele Uniunii. În Comitetul Director au mai fost aleși: Horia Gârbea, Nicolae Prelipceanu, Doina Cetea, Cassian Maria Spiridon, Mircea Mihăieș, Dumitru Chioaru, Nicolae Oprea, Leo Butnaru, Alexandru Dobrescu, Szilágyi István (reprezentant al Comisiei pentru minorități). Comitetul Director se va întruni în prima ședință de lucru în luna ianuarie a anului 2010. Tot atunci va avea loc următoarea ședință a Consiliului, care va alege celelalte comisii ale Uniunii (de validare, de censozi, de relații externe etc.).

*

CONSILIUL USR, întrunit în ședința din 24 noiembrie 2009, Ca ales prin vot secret juriile USR pentru anul în curs, premiile urmând a fi decernate în anul 2010.

Juriul pentru nominalizări: Paul Aretzu, Dan Cristea, Horia Gârbea, Mircea Ghițulescu, Vasile Spiridon.

Juriul pentru decernarea premiilor: Al. Cistelean, Cornel Ungureanu, Mircea A. Diaconu, Adrian Popescu, Nicolae Oprea.

9. Premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România. Reuniunea de primăvară-vară a scriitorilor (aprilie/mai 2010).
10. Editarea antologiei de poezie *Invitație la vers* (circa 250 de pagini). Versuri alese de scriitorii clujeni din literatura română și universală și recomandate locuitorilor Clujului ca veritabile aforisme de conferit pregnanță și adâncime vieții cotidiene. Poezia ca visticernic al ființei. (Lansare: 1 iunie 2010.)
11. Șezătoare literară la Ciucea (octombrie).
12. Zilele Prozei la Cluj, ediția a patra, noiembrie 2010. 125 de ani de la nașterea lui Liviu Rebreanu. Dezbateri. Premii pentru exegeză rebreniană și pentru proză (noiembrie). Ioana Postelnicu, 100 de ani de la naștere.
13. Expoziții/concurs *Carte în dar*, în colaborare cu Biblioteca Județeană „Octavian Goga” (decembrie).
14. Reuniunea de toamnă-iarnă.

Comunismul pe înțelesul copiilor

Se împlinesc 20 de ani de la căderea nu numai a lui Ceaușescu, ci chiar a socialismului real românesc. „Nu știu alții cum sînt“, dar eu, cînd se face frig și ninge, mi-l amintesc pe Ceaușescu: a intrat în capul meu ca frig și întuneric și mi-a stricat, pentru totdeauna, bucuria ninsorii și a zăpezii. Ce înseamnă pentru dvs. comunismul? Ce vi s-a părut cel mai insuportabil în comunism? Ce v-a plăcut în comunism (pentru că a avut și părțile lui bune, alfabetizarea, de pildă, sau eradicarea tuberculozei... Nu-i vorbă, astea se puteau realiza și fără socialism, dar asta e altă poveste...)? Cum e acum, „după 20 de ani“ de la căderea comunismului? Vă rog să scrieți despre ce înseamnă pentru dumneavoastră faptul că, acum 20 de ani, am scăpat din coșmarul în care eram închiși... (M.P.)

Comunismul și tranziția

Iulian Boldea

AM TRĂIT, de-a lungul mai multor decenii, ca mulți alți conaționali ai mei, într-o eră comunistă. Se numea „Epoca de aur“. Dar nu era deloc de aur. A fost o perioadă crâncenă, în care frigul, mizeria umană, frica și nesiguranța erau cuvinte de ordine, a fost o perioadă în care nu aveai voie să spui ce gîndești, să spui ce scrii, să scrii ceea ce simți. Totul se făcea la comandă, totul era planificat, atunci cînd nu era interzis. Se vorbea la comandă, se gîndea la comandă, se scria la comandă. Desigur, au existat și excepții, în acest regim al detenției generalizate. Au existat insule de libertate, de normalitate și de decență. Insule iluzorii, desigur, spații compensatorii reprezentate de cărți citite, de literatura pe care o scriam, de fărâmele de speranță pe care ni le puteam închipui și permite. Unul dintre elementele constitutive ale totalitarismului comunist a fost cenzura. Am resimțit rolul nefast al cenzurii din plin, ca redactor al revistei *Echinox*. Comuniștii nu s-au mulțumit să mutileze ființe sau conștiințe, și-au propus – și au reușit din plin! – să desfigureze ipostazele individuale ale culturii și literaturii române. Anul 1948 a fost anul în care ofensiva comunismului a căpătat, la noi, o amploare catastrofală. În acest an s-au petrecut evenimente de o amploare malefică extremă: decapitarea partidelor politice, instaurarea unei constituții de tip socialist, exacerbarea centralismului și a dogmatismului, prin naționalizarea „principalelor mijloace de producție“, controlul asupra Bisericii ortodoxe și așezarea în afara legii a Bisericii greco-catolice, înființarea Securității, ca principală formă de represiune și persecuție. Toate aceste măsuri, și altele încă, au reprezentat modalități de distrugere a societății civile, de confiscare a vieții publice și private a unei populații sărăcite de războiul încheiat nu cu mult timp în urmă. Existențe confiscate, conștiințe mutilate, voci interzise – sunt doar câteva dintre sintagmele ce pot desemna realitatea acestei perioade a comunismului totalitar. Evident, s-ar putea spune că, în fond, comunismul a supraviețuit și datorită conformismului și lașității oamenilor, îndoctrinați de dogmele înrobitoare ale marxismului, hăituiți de teroarea Securității, anihilați de cenzură. După 20 de ani,

• *Cîntăreața cheală*, de Ionesco, în regia lui Tompa Gábor. Foto: Nicu Cherciu

am cel puțin o certitudine: aceea că era comunistă rămâne în urma noastră, ca un vis urât, ca un coșmar halucinant și monstruos.

Pe de altă parte, după 20 de ani, societatea românească nu a evoluat deloc așa cum o îndreptăteau speranțele, potențialul, aspirațiile cu care pornea, în decembrie 1989, pe lungul drum al regăsirii de sine, al legitimării propriei identități. Dacă luăm în calcul faptul că alegerile din primii ani au consacrat, prin voința unei populații ușor de manipulat, accederea la prima funcție în stat a unui președinte cu un trecut comunist notoriu, care nu era adeptul unei reformări rapide a structurilor politice, economice și sociale, dacă ne gîndim la faptul că societatea românească s-a complăcut într-o stagnare nedefinită atîția ani, într-o tranziție mocirloasă, dacă ne gîndim la mineriade, la toate înscenările mediatice la care am fost martori în decursul democrației noastre originale, nu putem decât să regretăm că nu au fost arse câteva etape, pentru a se ajunge la maturitatea politică, economică, socială care se întrezărește, oarecum, astăzi. Exercițiul democratic al alegerilor, falimentar în ultimii douăzeci de ani, este, de altfel, ilustrativ pentru starea de fapt a reprezentanților acestei societăți. La fel de ilustrative sunt, de fapt, și demersurile cel mai adesea incoerente ale politicienilor români, întorși, de cele mai multe ori, cu fața către propriile interese și cu spatele la poporul pe care îl reprezintă. Îi vedem adesea, cu stupeoare, în intervenții, mese rotunde, conferințe sau dezbateri,

cum discută, dezbat, pun la cale destinul societății românești, preocupați, gravi, serioși, responsabili: ai crede că nu-i interesează nimic altceva decât interesul „țărișoarei“ lor, căreia îi jertfesc, fără preget, propriile lor interese și pasiuni. Ai crede că sunt, prin ținută, discurs și imagine publică, niște bieți martiri, cărora li se cuvin elogiile necondiționate, ofrande și recompense nemăsurate. E drept, există momente cînd fardul de pe obrazul lor se șterge, cînd masca ce le înconjoară protector chipul se fisurează, iar adevărata lor față iese la iveală, așa cum este în realitate: interesată, nimbata de un rânjet batjocoritor, lipsită de orice strălucire. Acestea sunt, în fond, măștile eternei și fascinantei tranziții românești, aceasta e sarabanda carnavalescă a politicienilor români, actori mai mult sau mai puțin înzestrați ai tragicomediei la care suntem, la rândul nostru, martori sau actori. Pe scena politică românească, discrepanța dintre mască și chip e totală; cel mai adesea, dedesubtul măștii celei mai expresive și mai sincere se ascunde un obraz ce poartă amprenta abjecției, a compromisului, a jocului meschin al interesului propriu. Și este de ajuns aceasta pentru a spori, cu asupra de măsură, deruta bietului alegător care, din patru în patru ani, își depune în urna de vot speranțele și iluziile ce vor fi negreșit înșelate, în scurt timp. ■

Ultimii 35 de ani de comunism, primii 20 de ani de capitalism

Marian Victor Buciu

ULTIMII 35 de ani de comunism, primii 20 de ani de capitalism. Scriu în 22 noiembrie 2009, zi de alegeri prezidențiale, referendum pentru reformarea parlamentului. Ce pot spune așa, repede, conjunctural? Impresii. O schemă vagă. Memoria reactivată superficial. Stare dispersă. Grădinița, cât am frecventat-o, a fost cu jucării. Nu-mi amintesc de cântece și poezii comuniste. Slabe amintiri. Educația „patriotică” a început mai târziu, la școală. Acasă, presiune pentru colectivizare. Echipe zise de lămurire. Oameni sprijiniți în băte, doi câte doi, ca niște copii. Lămuriri în casă. Să semneze cererea că-și predau avutul, averea. Rămânând doar cu casa și curtea. Tristeți mari. Frică. „Ce face lumea facem și noi...” „Vezi-ți de copilăria ta...” Ce să spun decât ce pot spune atâția? Jale. Uneori și mândrie: „Am făcut, am dres contra”. Desproprietărea ne-a schimbat soarta. Au plecat sau au fost siliți să plece? Școala. Bibliotecile. Educație „patriotică” iritantă. Fără comparație. Capul plecat. Mici împotriviri. Fiu unic la părinți cu salariu cât două familii de profesori. Primul ceas a fost marca *Atlantic*, elvețian. Aparat foto *Beivrette*, din RDG, german totuși. Mag (netofon) *Tesla*. Pentru care eram căutat de colegi. În clasa a XII-a și de noul nostru coleg, fiul șefului Securității sau al serviciului de contrainformații. N-am știut niciodată. Teamă să-l întreb. El nu avea (mag), dar prima de destui bani de buzunar. Încă două surori. Mamă casnică. Doar fără să vreau sunt tendențios. Ce-mi mai luaseră ai mei? Vioară (bani aruncați). Mașină de scris *Consul* cehoslovacă, din clasa a opta. *Dacie* în studenție. Ce-ți mai puteai atunci dori? Radio „Europa Liberă”. Mai mult literatură și muzică. Cam paralel cu realitatea, cu istoria. Criza sau penuria din ultimii ani ceaușiști îndurați pentru achitarea datoriei externe? Da, da. Frică, da, mereu. „O să vezi ce pățești tu cu adevărul, doar pe noi să nu ne minți.” Frig, da, la bloc până la 12 grade, mi se părea insuportabil. Unii-mi spuneau „spre zero”, se sculau cu promoroacă la nas, mi se părea incredibil. Foame, nu chiar, o hăituială. Cozi. Și la hârtie igienică. Mai puțin rău la Slatina, mai rău la Craiova. Aprovizionare „pe sub mână”. Teama că-ntr-o zi nu te mai descurci. Ciudată tăcere. Să stai trei zile cu mașina la coadă la benzinărie. Sau de câteva ori pe săptămână la lapte, imediat după miezul nopții, adesea degeaba. Și să nu spui nimic despre sistem și stăpânii lui. Ireal. De necrezut, acum aproape de nepovestit. Transformări, nu glumă. Profesor? Lecții, manuale unice, impuse, aberații. Fără repetenți, apoi și fără corigenți. „Ce fel de profesor ești dacă n-ai rezultate...” Dar cu ani în urmă, la generală și liceu am avut colegi repetând anul și de trei ori. Unul era fiu de lucrător în comerțul „socialist”. În vremea cozilor am ajuns în fața lui la un rând unde el, deși era șef, vindea ouă. Nu m-a recunoscut. Fusesem colegi de bancă. La română și muzică (tocmai unde „mă afirmam”) mă-nțepea des cu o spică, țipam, eram dați afară din clasă

amândoi. Niciodată la vreo defilare, nici ca elev, nici ca profesor. Dar membru de partid din facultate. Ședințe cu cadrele didactice. Repartiție la țară, oportunistul nu mi-a mers. Detașări prin județe din Oltenia. „Talonul” (!) pierdut. „Mai sunt, nu mai sunt?” Ședințe, conformism. Disperare. Amenințarea să domiciliem obligatoriu la locul de muncă. Rezistența prin navetism, fără alternativă. Lehamite finală. Citeam cărți, nu și reviste. Și-n cei douăzeci de ani? Schimbare profundă de statut. Uimire privind modul de solidarizare. Viclenia prin inteligență, după cea prin prostie. Totuși inteligență. Contra. Prostie. Transformare, și nu atenuare a durităților? Multe de spus, destule de tăcut.

Imperiul bolșevic

Leo Butnaru

NU CRED că deja am alergie la *leviathanele* întrebări despre comunism. Mi le-am pus și eu însumi, în mii și una de nopți, în care s-au și izvodit câteva cărți ce sunt anume (și) despre comunism, despre subconștiința umană... acolo (ducă-se pe pustii!). Cărțile se intitulează: *Copil la ruși* (Idea Europeană, 2008), *Student pe timpul rinocerilor* (Chișinău, 2000), *Perimetrul cuștii* (Cartea Românească, 2005), *Românii, enciclopedia sufletului rus & Gombrowicz* (Timpul, 2008), în care sunt cuprinse anume toate perioadele existențiale – câte vor fi fost ele – până la vârsta-mi de 40 de ani, rotunjită în 1989. Prin urmare, cărțile cuprind/reflectă copilăria mea în comunismul imperialist ruso-sovietic, apoi studenția *rinocerizată* (este vorba de jurnalul meu de *almamater*-ist 1969-1972, în primii doi ani de studenție, 1967-1968, țărânașul de ieri neîndrăznind să recurgă la *spunere/scrierea de sine*), apoi poststudenția, ca ofițer sovietic (prins cu arcanul după facultate; 1972-1974) și anii de redactor la ziarul *Tinerimea Moldovei*, de unde, în 1977, am fost scos din pâine, adică alungat pentru un eseu despre Mihail Kogălniceanu, în care se vorbea și despre corifeii Unirii românești, și despre munteanul Grigore Alexandrescu, în timp ce în Interriverania Prutonistreană, alias RSS Moldovenească, numele de român era ca și prohibit, identic cu cel al dușmanului de... naționalitate (dar – prieten de lagăr socialist!). Prin urmare, aceste și alte detalii despre existența unui student, a unui tânăr jurnalist în comunism apar în cartea *Perimetrul cuștii*. Iar volumul despre români și enciclopedia sufletului rus cam sugerează din titlu ce aspect tratează. Apoi, cărțile de esuri și publicistică *Umbra ca martor* (Hyperion, 1991), *Lampa și oglinda* (Cartier, 2001), plus câteva volume de dialoguri cu peste 100 de personalități ale literaturii și culturii române de pretutindeni. Zeci de interviuri pe care le-am acordat eu însumi. Probabil, buunii mei prieteni și colegi din dreapta Prutului înțeleg că în stânga Prutului (care, sperăm, nu va ajunge apa sâmbetei) am trăit-suferit dublu, adică era un fel de – Ceaușescu... plus puterea sovietică de naționalizatoare, cu leninismul, stalinismul, hrușciovismul, brejnevismul ei! Sau viceversa, cu Ceaușescu în coadă. Pentru că în

imperiul bolșevic-muscălesc, concomitent cu umilințele socio-economice la care era supus omul, acesta era terorizat și de denaturarea, alterarea, deformarea sa ca persoană și chiar de furtul de identitate, astea reprezentând unele dintre cele mai monstruoase fărâdelegi ale comunismului în tandem jandarmeresc cu imperialismul panslavist. Politica leninist-stalinistă zdrobea orice încercări de independență națională și spirituală, anihila, la propriu, adică deporta, întemnița sau asasina pe oricare cetățean, și în primul rând pe intelectualul care nu accepta înregimentarea ideologică fals internaționalistă. În artă și știință, mahării momentului nu susțineau valoarea, ci promovau mediocritatea devotată liniei partidului-buldog. Plus cozile de topor „autohtone”, dintre care unele se erijau în, nici mai mult, nici mai puțin, agenți de circulație în literatură, în ideea etc. Plus coloana a cincea a alogenilor.

Astfel că această obsesie despre comunism te-ar putea duce la... depresie. Sincer vorbind, cărțile pe care le-am invocat aici m-au cam... vlăguit, m-au cam... lehametit de tematica legată de comunism și, dacă se va găsi cineva care să se intereseze ce aș fi putut răspunde *in extenso* la prezentul chestionar *Apostrof*, ar putea să răsfoiască unele dintre ele. Plus că obsedanta temă a obsedantelor decenii apare și în unele poeme ale mele, cu unul dintre care aș vrea să închei acest text:

Pe volumul „Poezii undergroundului”

– ... și
în genere
țineți-vă limba după dinți!
– E prea târziu...
– Ce ai în vedere?
– Am în vedere că nu mai am dinți –
mi i-ai dezbătut tu
curvă de putere sovietică ce ești
astfel că
nu pot să-mi țin limba după dinți
spunându-ți precum ți-am spus
curvă de putere sovietică ce ești tu...

Fără regrete

Sanda Cordoș

AM TRĂIT în comunism 23 de ani. E mult dacă fac comparația cu cei care au avut șansa de a nu trăi deloc într-o asemenea lume. E puțin dacă mă gândesc la cei, atât de mulți, care și-au dus întreaga viață sau cea mai mare parte a ei în dictatura comunistă.

Experiența mă determină să spun că nimic n-a fost bun în comunismul sau (păstrând formularea din anchetă) în socialismul real din România. Nimic nu poate fi bun într-o lume înglodată pînă la gît în minciună. Din primii ani de școală, am fost învățată că trăiesc într-o societate multilateral dezvoltată și pe măsură ce-am înaintat în vîrstă am înțeles tot mai mult că toate laturile ei sînt șubrede. Mi s-a promis, aproape zi de zi, că mă îndrept, împreună cu o țară înreagă, spre un viitor luminos, cel mai bun viitor, paradisul pe pămînt. Dar cînd te apropii de el, se transforma într-o ceață vîscoasă pe care nicio rază de

lumină nu reușea s-o străbată. Am făcut (de-a lungul formării mele) mii de ore de învățămînt politic (fie sub acest nume, fie prin orele de istorie, foarte ideologizată, economie politică, materialism dialectic, socialism științific, constituție etc.), în care mi s-a predat atașamentul față de țară (cea mai bună din lume), dragostea față de partid și față de secretarul general al acestuia, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai bun fiu al poporului, Transfăgărășanul sufletului nostru, cu expresia unui poet inspirat. În viața care viețuiește, am descoperit că trăiesc într-o țară sărmană, nenorocită, că ea e condusă de un partid tiranic, iar Ceaușescu trezește o ură generalizată, pe care glumele și bancurile inepuizabile reușeau mai curînd s-o potențeze, iar nu s-o ascundă. Ceaușescu, președintele țării, cel care scria o carte în foarte multe volume (regina din colțul roșu al tuturor librăriilor, inclusiv al celor improvizate în magazinele mixte de la sate), *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*. Cred că prin liceu am aflat că titlul scurt al cărții, aflat în gândurile tuturor, este *România pe drumuri*. Am participat în vremea pionieriei mele la zeci de serbări, la sute de ore de cor în care am intonat cîntece de slavă țării, partidului, conducătorului. Am bătut mii de pași de defilare ca pionieră, ca liceeană și membră a brigăzilor PTAP (pregătirea tineretului pentru apărarea patriei), ca studentă-ostaș. Tînără profesoară de română, am executat sarcina venită de la conducerea școlii (sătești) de a face un montaj literar-artistic în cinstea patriei, partidului și conducătorului, demn de a fi inclus în festivalul național „Cîntarea României”. Stăteam după ore, cu copii flămînzi și rebegiți de frig, să învățăm versuri fierbinți care ne intrau pe-o ureche și ne ieșeau pe alta. Vreau să spun prin toate acestea că am participat neîncetat la sărbătoarea continuă care era viața în România comunistă. O sărbătoare care se așeza, ca o poleială hidoasă, peste zilele cenușii, mohorîte, lipsite de veselie, dacă nu luăm la socoteală hazul de necaz.

Am trăit, în comunism, în lumea eticii și echității socialiste și mi-a fost lesne să văd omniprezența in justiției sociale și domina bunului-plac al celor puternici, care, atît cît dețineau puterea, se aflau, incontrollable, dincolo de bine și de rău. La putere se afla PCR, adică – în deslușirea ultimilor ani de dictatură – pile, cunoștințe și relații. Tiranul nu era unul, ci, după chipul și asemănarea sa, erau toți cei care ajungeau să aibă drept asupra ta. Și erau tot mai mulți, de la activiștii de partid la diverșii conducători și pînă la gestionarii și vînzătorii care dețineau puterea de a-ți da, pe sub mînă, cinci ouă, un kg de carne ori de portocale, o carte, o pereche de ciorapi, un săpun, o pungă de cafea sau un pachet de vată. A fi la mîna altora era marea regulă, așa încît propria mea viață devenea tot mai îngustă și mai absurdă, era și nu mai era a mea. Pentru că viața mea, conform ideologiei mult clamate, era consacrată partidului și conducătorului, aceștia aveau dreptul (ba chiar obligația) să o controleze și în ceea ce astăzi numim spațiu privat.

Nu știu să fi cunoscut prea mulți oameni, niciunul dintre apropiați, mulțumiți de viața lor în comunism și datorită comunismului. Nu cred că, în orînduirea clasei muncitoare și a țărănimii, au dus-o bine nici țărăni (atîția cîți au mai existat), ale

căror recolte și livezi le culegeam ca școlari, liceeni și studenți. Mă rog, e un fel de-a spune că le culegeam, eram nu o dată îndemnați, la sfîrșit de octombrie sau început de noiembrie, să culcăm la pămînt porumbul care se încapățina să rămînă în picioare. Nu părea să le meargă prea bine nici muncitorilor, care făceau cozi de ore pentru alimente, cîntau țara, partidul și conducătorul în „Cîntarea României” și aveau sindicatele subordonate Partidului Comunist. Aflați, conform ideologiei, în strînsă alianță cu poporul muncitor, intelectualii cred că pierduseră, în cea mai mare parte, pe lîngă multe straturi și calități din propria viață, tocmai sensul generozității și atenției sociale, preocuparea pentru clasa muncitoare cu care sperau (zadarnic) să nu semene. Tocmai de aceea nu am regrete și nici nostalgii. Nu vreau să spun prin asta că viața de după 1989 s-a schimbat în mod miraculos, de la o zi la alta, dar sigur s-a schimbat substanțial și a devenit tot mai mult viața mea, chiar dacă sînt unii care își pun amprenta abuziv asupra ei. După cincizeci de ani în care s-a încercat înlăturarea omului nou și a fost dusă, pentru a atinge mărșălucul scop, o politică a urii, delațiunii, duplicității și lipsei de memorie, e foarte greu de revenit la valorile umanului pur și simplu.

Din toate aceste motive, pentru mine cei 20 de ani care au trecut de la căderea comunismului sînt, cu toate neajunsurile, nemulțumirile și poticnirile care nu m-au ocolit, un dar. E suficient să mă gîndesc pentru o clipă că în această seară de noiembrie s-ar fi putut să mă întorc de la școală unde, împreună cu a 22-a generație de elevi, aș fi pregătit montajul literar-artistic pentru „Cîntarea României”. Mi se face frig. Cu adevărat: un dar. ■

Wall Fall Street (amintiri impersonale)

Bogdan Ghiu

UN SINGUR lucru mi-a plăcut, era reconfortant în comunism: comunismul pe dos, în oglindă, *contra-comunismul*. Faptul că ne era cald împreună, strîngîndu-ne unii în alții, laolaltă, pentru că făcuseră unii, aiurea, frig, creînd niște popoare abstracte, de igloo. Altfel spus, că aveam clar, fără dubii, *dreptate* (singura chestie pe care o „aveam”) și că nu eram deloc singurul ocupant al acestei poziții: mulți, la limită toți *aveam dreptate*. Există *noi*, iar acest *noi* era de partea adevărului, în adevăr. *Ceilalți* erau detestabili pentru că nici măcar nu se (mai) mințeau, nu se (mai) iluzionau (dacă o făcuseră vreodată, ceea ce nu prea cred), erau ruși, blocați, fără interioritate: un fel de existențe pur spațializate, de „instalații” de ființă (precum megamecanismele lui Tinguely), de construcții inutile și impracticabile, asemenea edificiilor industrializării forțate, de pură paradă.

Repetam comunismul, realizam comunismul pe dos, în oglindă: „anticomunism” de fond în formă, dacă nu comunistă, măcar „comunitaristă”.

Dublă iluzie deosebit de periculoasă pentru o ființă tînără în formare, cum eram eu, „noi”, pe atunci. Ba chiar triplă: 1) să fii sigur că ai dreptate, că deții adevărul; 2) să știi că nu ești singur, ci că formezi un „noi”, o *forță* (momentan fără *putere*, în afara *puterii*); 3) să fii o forță colectivă *contra*. Să ai deci, nu numai biologic, ci și istoric, deci la fel ca în poveștile pioase, ca în hagiografia comunismului, *viitorul de partea ta*. Comunismul ne *contra* „comuniza”, impunîndu-ne o formă, un mod de autoconcepere deja falimentar, care, chiar dacă opus, avea să piară odată cu comunismul, dat fiind că-i era *mimetic*. Eram anticomuniști copiind comunismul. Capcana *oponenței*: trebuie să-ți copiezi adversarul pentru a i te opune.

De fapt, nu. Sau nu în totalitate. Ceea ce ne-a salvat, cît de cît (ambiguu, duplicitar), întîrziînd însă eliberarea, dar pregătind, dacă nu aservirea, măcar naivitatea ulterioară, a fost tocmai faptul că nu ne-am *organizat*, că nu am copiat comunismul pînă la capăt, că nu ne-am *contra-comunizat* în totalitate, rămînînd *indivizi*. Dar nu era egocomunismul românesc un elogiu al *hiperindividului suprem*?

20 de ani: poate că *voiam altceva*. Obligatoriu, inevitabil: *nu știm ce vrem*. Cînd gîndești „comunistarist” anticomunismul nu ai cum, după spulberarea, după *retragerea* comunismului (căderea comunismului a fost o retragere, o demisie, o nonintervenție, o paralizie), să nu fii victimă, pradă sigură.

Poate că am rămas să urîm comunismul tocmai pentru că ne-a abandonat, pentru că a promis și nu s-a ținut de cuvînt, pentru că ne-a mințit, pentru că a fost doar o toană *mimetică* de putere a unor nepricepuți, a unor ageamii tocmai din nepricepere, din prostie, din neputință criminali. Cine știe!

*

DE CE ne place, de ce atîta lume iubește, caută, azi, la 20 de ani de la Căderea Zidului, Berlinul, neieșind, de fapt, din fostul Berlin de Est? Berlinul e, azi, un model inconștient, utopie instinctivă, reflexă, spontană: *socialism subvenționat de capitalism*, Est întreținut de Vest, democrație de tip occidental trăită în condițiile de precaritate și de sobrietate *eroic-umanizante, morale*, ale Estului.

După revoluțiile din 1989, am fi vrut, poate, să fim, „est-germanic”, subvenționați, întreținuți de capitalism, dar fără a deveni capitaliști. Cine știe!

Voiam, poate, *democrație fără capitalism*. (Sau invers.) Azi, globalizarea, adică recuperarea fostelor zone periferice sau excluse și întoarcerea lor împotriva „Centrului”, împotriva „Occidentului”, înseamnă tocmai, obiectiv, *disocierea capitalismului de democrație*. În 1989, noi ne doream, poate, *disocierea democrației de capitalism*. Democrație sau capitalism? Pot fi ele disociate? Fantasmatic și în moduri opuse, da. Ca intenție, ca iluzie. Cine știe!

*

→

→

PERSPECTIVISM SALVATOR: capitalismul e atractiv, popular dezirabil numai din perspectiva *dictaturii*, a *totalitarismelor*, a *comunismului*.

Urăsc comunismul pentru că m-a făcut să-mi fac iluzii cu privire la capitalism.

Sînt anticomunist pentru că, după ce ne-a abuzat, făcîndu-ne să credem: 1) că avem dreptate împotriva lui; 2) că sîntem „noi“, adică o forță gata pentru putere – comunismul ne-a abandonat, ne-a predat legați fedeleş, dar cu porii deschiși, capitalismului, făcîndu-ne să ne iluzionăm nu numai în ceea ce îl privește (în cazul, eventual, al unor generații anterioare), ci și în ceea ce îl privește pe „dușmanul“ său, capitalismul. De-asta sînt anticomunist: pentru că a fost o glumă, o farsă sinistră, o prostie inutilă. Cînd există capitalismul (ceea ce numim, generic, astfel), ce nevoie mai e de comunism? Cine știe!

„Modelul“ (postcomunist) Berlin: un capitalism care nu poate să întrețină socialism, comunism, nu există, nu este demn de acest nume și de pretențiile pe care le tot emite.

*

„DUPĂ 20 de ani“: reafirmarea unei vulgate. Pentru mine: consumarea unei iluzii. 20 de ani: *traversarea unei iluzii*. Iluzia *capitalismului democratic* creată, întreținută în/de către *comunism*. Iluzie de perspectivă.

Pică extrem de nasol, de jenant aniversarea a 20 de ani de la căderea comunismului în plină criză a capitalismului! De-asta se și pune accent, în discursurile oficios-oficiale (politico-mediatic), pe latura *negativă*, *anti*, referențial-semantic-retrospectivă (căderea comunismului).

Comunism: lipsuri, nevoi false, artificiale. Capitalism: dorințe, satisfaceri false, artificiale. Avantajul capitalismului față de comunism: artificialitate *pozitivă*, nu *negativă*. O artificialitate – continuitate de regim – a venit s-o „combată“, s-o „vindecă“ pe cealaltă. Să profite de ea. Am înlocuit o artificialitate (politică) *negativă* cu o artificialitate (economică) *pozitivă*. Privarea de identitate, de propriu, cu fabricarea de „identitate“, de „propriu“.

Comunismul producea în mod artificial, fals (privativ, negativ) *adevăr* (*nevoi reale*); capitalismul produce pozitiv, real, falsitate, artificialitate, identități-proteză.

Aici sîntem, asta am petrecut, ca „istorie a ființei“, în ultimii 20 de ani, asta a însemnat „sfîrșitul istoriei“: sfîrșitul „istoriei“ bazate pe iluzia „adevărului“, a „comunității“, a *subiectului colectiv deținător al adevărului*, proprietar (inevitabil „în efigie“ prospectivă: comunismul, utopia, în general, ca *efigie prospectivă*, ca anticipare a viitorului-mort). Am fost *contra-proletariatul*.

Comunismul a fost o ambiție, o invidie mimetică, opusă tocmai pentru că în oglindă, a unor indivizi improvizați, nepricepuți, marea vină a comunismului, care i-a și atras răzbunarea, pedeapsa, fiind aceea că, din nepricepere, a scos puterea din ea însăși, a

făcut vizibil (a dat în spectacol) adevărul despre *putere*. Comunismul a *denunțat* puterea *patologizînd-o* inevitabil, și pentru asta chiar merita pedeapsă.

Avem privilegiul gnoseologic de a fi trăit *această* istorie.

*

„20 DE ANI“: iluzia unei *epoci*, ceea ce acest inter-val nu e. E *între* epoci, spațiu de eveniment, numai că perspectiva s-a inversat: „tradițional“, „istoric“, evenimentul era fulgurație, moment, cezură, aproape nu exista, era insesizabil; „post-istoric“, nouă ni se pare că nu mai există evenimente, că însăși noțiunea, categoria de eveniment a dispărut, a fost depășită. De fapt, invers: „*epocă*“-*eveniment*, nu *eveniment-între-epoci*. De-asta nu mai percepem evenimentul: pentru că, *acum*, s-a făcut epocă. O epocă de schimbare. Apocalipsa? Epoca-lipsă.

Abia acum, după 20 de ani, încep să înțeleg (mai cîstit: începe să mi se pară că înțeleg) ce s-a întîmplat în acești 20 de ani: RECUPERARE.

Am numit, au fost numite *revoluție* niște evenimente *retrospective*, de încheiere, de închidere, de sfîrșit: denumirea, titulatura de *revoluție*, acordată generic, cu epitete de nuanță, diferențiatore, evenimentelor din 1989, a avut un sens retrospectiv, de marcarea a sfîrșitului unei pulsioni neconsumate: *era Revoluțiilor*. În 1989 au avut loc *revoluții-sfîrșit*, menite a satisface o așteptare, o neîmplinire, o frustrare, și frustrînd, ocultînd, în schimb, tocmai sensul de schimbare, de deschidere spre nouitate al *revoluției*. Revoluțiile din 1989 au fost doar, literal, semantic, referențial (adică cu fața spre trecut: orice semantică, orice referențialitate este *cu fața spre trecut*), o închidere, o recuperare, o revenire. Menite, tocmai, a bloca *invenția*, *noutatea*, în golul produs de o ruptură. Revoluții conservatoare, li s-a spus. Revoluții aservite, funcționalizate, le spun eu. Revoluții castrate, revoluții-poliție, revoluții-razie etc. Revulsii.

Poate că voiam ceva nemaivăzut, altceva, dar n-am știut – și nu vom ști niciodată – ce-am vrut, ce vrem. Nimeni nu știe ce vrea. Nu știm niciodată ce vrem.

În 1989, am fost eliberați nu ca să scăpăm, ca să evadăm, ca s-o luăm razna, ca să inventăm altceva, dînd curs, atent, adevăratelor dorințe profunde, ci ca să fim RECUPERATI, pentru ca, în felul acesta – „manevră“ epocală –, capitalismul (care, ca atare, nici nu există, e „cîmpul“, „fondul“ însuși) să se relanseze din neant pe spinarea noastră, actori fără să știm.

Comunismul a însemnat cel mai bun dresaj *privativ* pentru capitalism.

În 1989, am fi putut fi liberi. Dacă dorințele nu ne-ar fi fost imediat codificate. Dar ne-am lăsat, normal, *recuperați*. Democrația ne aștepta ca o *marfă*, căci așa ne fusese, sub comunism, reprezentată.

Cine știe ce oroare sau ce minunăție doream, de fapt. Ce fugă sau ce regresie necontrolată. Am scăpat din țarc în lume, de 20 de ani nu încetăm să purtăm „țarcul“ la nivelul lumii (globalizare).

După „sfîrșitul istoriei“ și dispariția „metanarațiunilor“, 20 de ani pentru a reface o nouă „Mare Narațiune“: capitalismul era sfîrșit, iar Occidentul, societățile occidentale, ajunsese(ră) la conștiința (reflexul) acestui „fapt“ metaistoric. *Intellectualii critici*, de fapt, au învins, Occidentul e(ra) intelectual, e(ra) critic: conștient de caracterul nu doar *finit*, ci și *terminat* al capitalismului, care trebuia să pună capăt *istoriei* și să (se) recupereze (relanseze) *geografic*.

Repet, trebuie repetat (arta nu copiază, dar repetă) acest lucru: intelectualii critici, căroră nu degeaba li se cîntă, azi, cu jubilație, prohodul (cînd nu li se organizează de-a dreptul parastase), avuseseră, de fapt, succes; întregul Occident devenise, ca reflex, *critic*, mai exact circumspect, reținut, disociind (analitic) *capitalismul* de *democrație* (nu invers).

Numai din perspectiva Estului, a periferiilor, a zonelor marginase excluse, *capitalismul* mai putea fi confundat cu *democrația*. Roma trebuia să cadă, devenind prizoniera Imperiului. Occidentul trebuia luat prizonier al „lumii“, Occidentul a devenit prizonierul „lumii“, al tuturor Esturilor reunite, recuperate.

Aceasta este meta-, macro-narațiunea actuală, povestea evenimentului-epocă inaugurat, ca relansare în alt fel a istoriei, acum 20 de ani. Asta am trăit, (în) asta trăim.

În Occident, capitalismul era sfîrșit, adică „tendențial“ împlinit.

Estul, Esturile trebuiau să fie *recuperate* pentru a fi întoarse împotriva Vestului, disociindu-se capitalismul de democrație, făcînd democrația captivă capitalismului, condiționînd capitalist democrația.

Nu tocmai de aceea este China singura (contra)putere actuală, pentru că a reușit să disocieze singură, prin ea însăși, „Estul“ de „Vest“, realizînd și prefigurînd *capitalismul fără democrație*, ca adevărată epocă postcomunist-postistorică?

Din 1989 înapoi, Estul, Esturile, pe care comunismul, totalitarismele, dictaturile, ca evadări-autonomizări aberante ale fenomenului puterii (cînd puterea, de fapt, nici nu există, e-n toate), nu reușiseră să le desprindă decît negativ, adică *mimetic*, *în oglindă*, au fost recuperate, pentru a se încerca, epocal, disocierea capitalismului de povara, de încercătura democrației: „capitalismul e democrația“!

Capitalismul s-a relansat postistoric/geografic recuperînd „Esturile“ (pămînturile din afară). În Occident, grație victoriei intelectualilor critici (pe care vulgata actuală ni-i prezintă ca fiind învinși, pe drept, căci erau vinovați), capitalismul era sfîrșit.

După 20 de ani, trebuie să reînvățăm să strigăm, primordial, prim, adică negativ, LIBERTATE.

Trebuie să reluăm, să reformulăm, din lagăr socialist în cîmp global, opera *disidenților*. Are din nou sens, abia acum are sens să fii literal – și global – *disident*.

Nu e(ra) nevoie de comunism, nu e nevoie, în general, de dictaturi pentru a domina: iată ce nu încetez să învăț, să mă învăț minte de 20 de ani încoace. Comunismul n-a fost decât o criminală *carantină* pentru un capitalism reușit, debarasat de democrație, pentru relansarea capitalismului sfârșit. Est cu Est am fost uniți!

Cel mai mult, în comunism, mi-a plăcut capitalismul. Cel mai mult mi-a plăcut capitalismul în/din comunism. Comunismul a fost peștera în care ni s-a proiectat filmul „Victoria Capitalismului”.

Wall Fall... Wall Street... Wall Street Fall... Wall Fall Street... www... M-am săturat să tot fiu convocat la reconcilierii „dialectice”. M-am săturat să tot fiu la nesfârșit mediul de trecere, locul de pas, golul de salt, de torsione, de „traducere”, de minciună al „dialecticilor”. Tocmai de aceea prefer, ca să elaborez *amintiri impersonale*: ca să am din ce să mă extrag.

În 1989 am ratat, poate, libertatea. Cine știe!

Totul

Ioan Mușlea

CE ÎNSEAMNĂ pentru mine comunismul: mizerie, teroare și dezumanizare, disperare, frică, oroare, exasperare...

N-am să le sistematizez/ordonez, ci voi înșira, așa cum îmi vin în minte, câteva *trăiri* „exemplare”: până pe la zece ani îmi amintesc perfect mitingurile de 7 Noiembrie, unde – „duși cu școala” – înghețam bocnă; și tot de școală ține amintirea destul de confuză a oribilei manipulari în urma căreia toată clasa a fost silită/prostită să semneze pentru îndepărtarea unui profesor (dl Dănescu), după ce acesta a fost declarat necorespunzător politic.

Peste ani, în studenție, aveam să suport uluit, speriat, îngrozit chiar, presiunile regizate de un comitet ad hoc care urmărea să bage groaza în colegi, pregătind de fapt ședințele „pe facultate” supervizate de Ceaușescu sau Ion Iliescu și care se lăsau cu exmatriculări. Ce poți să mai crezi când îți se aruncă în față un text de genul: „Măi tovarășe, păi dacă vin americanii au să te spânzure nevinovat!”

Îmi amintesc apoi cartelele de alimente și de haine, cozile interminabile, marmelada-bloc, dar îl mai țin minte și pe badea Greța, care venea pe ascuns cu desăgile pline de carne de vițel, pe care maică-mea o împărțea și anunța apoi rețeaua de prieteni; sau pe misitul (Killinger?) care ne vizita lunar cumpărând pe mai nimic orice lucruri cât de cât... *interesante*, precum și comisiile de rechiziții, infernale/bestiale, care circulau ziua în amiaza mare, și priceperea cu care îi depista tata, dând alarma și anunțându-ne să închidem ușile și să nu deschidem nimănui.

Mult mai grave au fost episoadele arestărilor de pe strada noastră; îmi amintesc astfel cum tata, care fusese dat afară („a fost epurată persoana, și nu postul!”), speriat de valul tot mai apropiat al „ridicării lor”, o vreme n-a mai dormit acasă, păstrând la îndemână, până târziu, un bagaj și un rucsac cu cele trebuincioase... în puș-

cărie; sau mama, care (devenind indezirabilă ca profesoară) se internase la psihiatrie ca să nu poată fi, și ea, epurată.

Cam tot atunci au început să curgă și să nu se mai oprească știrile catastrofale: frațele mamei a fost arestat și a murit în orezăriile de la Spanțov, fără măcar să fi aflat că soția sa, supusă presiunilor Securității, se sinucisese cu puțin timp în urmă; tatăl vitreg al mamei, Alexandru Lapedatu, ministru al cultelor și președinte al Academiei Române, a fost omorât cu zile la Sighet: suferea de astm și a fost închis/lăsat în celulă în timpul unei dezinfecții. Unchiul mamei, Aurelian Pană, ministru al agriculturii sub Antonescu, a fost declarat criminal de război și acuzat că intenționase să otrăvească poporul cultivând semințele de soia aduse din America; a murit la Gherla, suferind umilițe îngrozitoare, și – fiindcă nu încăpea în coșciug – i-au tăiat picioarele cu fierăstrăul; fiul său, Petru Pană, a fost împușcat de ruși la moșie, iar soția și un alt fiu au făcut pușcărie. Mătușa mea a avut domiciliu forțat, la fel ca socrii săi, strămutați la Blaj.

Lucrurile au prins apoi să se mai așeze, să se mai liniștească; am trăit momentul eliberării deținuților politici, iar după aceea, timp de câțiva ani, *am crezut* în aerul mai respirabil al așa-zisei liberalizări, care a fost – și ea – curmată brusc și înlocuită de mini-revoluția culturală. Situația economică mergea din rău în mai rău, începuse să lipsească măncarea, se făceau economii la sânge, se réalcaza cincinalul în patru ani jumate, se plăteau prostește datoriile și se mergea pe ideea reducerii cu oricâte eforturi a importurilor.

Au fost anii când trebuia să te descurci cu orice preț și intrasem – de-a dreptul inconștient – într-o rețea prin care procuram carne furată de la abator (ți-am promis, Marta, să povestesc unele episoade mai... picante); în aceeași idee, la un moment dat am izbutit să fac rost de o basculantă... cu ouă.

Copiii mei ajunseseră să-și facă lecțiile la lumina unor becuri alimentate de la un acumulator de Trabant, încercam să prind cine știe ce programe străine de televiziune, furam curent și începusem să mă pregătesc pentru un soi de *agonie* economică și culturală, amăgindu-ne pasivi cu surrogatul serilor-video și nemaicrezând că ar exista șanse de scăpare din ghearele criminalilor care conduceau țara spre prăpastie. În cele din urmă, în preajma Revoluției, mi-am încropit o *antena-satelit*.

CE MI S-A PĂRUT cel mai insuportabil în comunism? UMLIREA! o nesfârșită, insuportabilă UMLIRE...

Este vorba, în mare măsură, de conștientizarea stării dramatice de inferioritate și de îndobitocire vădite în care se străduiau să te împingă structurile comuniste conduse de cei doi netrebncici. Probabil că ne chinuia și un anumit sentiment de culpabilitate sau lașitate, legat de celebra... sentință: *mămăliga nu explodează*. Am trăit nespuse de intens senzația că noi, românii, suntem cei mai înapoiați și mai fraieri/naivi/lași și fricoși consumatori ai *binefacerilor* unui comunism pe care-l suportam, practic, fără cârtire. Înfometarea, sărăcia, bezna ajunseseră să fie primite/trăite cu o pasivitate bleagă și resemnată, în vreme ce ungerii, bulgarii, polonezii și cheii, nemții din Est sau chiar și rușii (cu glasnostul lor) o duceau cu totul altfel. Am văzut-o cu ochii mei sau la TV, am plâns și m-am întors *acasă* înfrânt, umilit, convins că *asa ne e scris; acasă*, unde am

dat peste aceiași nemernici inimaginabili și de mulțimile obligate/dresate să aplaude ori să ridice imne de slavă. Era de neînchipuit, insuportabil, și nimic nu te lăsa nici măcar să întrevezi o zare de lumină.

Și totuși, cea mai teribilă imagine a umilirii unui întreg popor și – în orice caz – a elitelor mi s-a înfățișat imediat după Revoluție, când am dat peste caietele tatii de la un curs obligatoriu de limba rusă și care conținea câteva pagini ale *cursantului* Lucian Blaga. Fuseseră colegi la Biblioteca Academiei din Cluj și – nu o dată – taxați amândoi drept *reacționari*. Pe una din paginile caietului, la sfârșitul unor exerciții, *cursantul* Blaga – la cei șaiszeci de ani ai săi – își notase... *tema pentru casă*: „De scris încă patru [propoziții?] și de subliniat vocalele influențate...”.

CE MI-A PĂRUT în comunism: *alfabetizarea*, de care pomenește Marta, și la care am fost martor, nu mi s-a părut cine știe ce; prin anii '50, maică-mea, care era profesoara de română, a trebuit să-și „facă norma” *luminând* un analfabet. Fiindu-i teamă să nu trebuiască să-și caute „clienți” în cine știe ce țigănie, s-a hotărât să procedeze la alfabetizarea servitoarei ungu-roaice. *Erji neni* era un om deosebit, cu principii morale și o înțelepciune nativă uimitoare, stăpânind la perfecție adunarea și scăderea; când se întorcea cu cumpărăturile de la piață și îi recita maică-mii socotelile, te cruciai. Din păcate, cititul nu o interesa „de nicio culoare” și, din toată povestea, n-a rămas decât cu priceperea (căz-nită) în a se semna. Nici măcar atacurile „sub centură” ale vecinei sale *Mátthe neni* („Erzsi draghe, cum poate dumneata să crezi în D-zeu dacă nu poate citi Biblia!?”) nu-î vor fi trezit interesul pentru lectură.

În schimb, m-a impresionat cazul unui tânăr pe care l-am întâlnit ca frezor în atelierul unde mi-am început stagiatura inginerescă. Era sclipitor de inteligent și a știut să exploateze toate avantajele pe care i le conferea o origine sănătoasă, împletindu-le cu o inteligență și o putere de muncă ieșite din comun, care – după 15 sau 20 de ani – l-au ajutat să devină inginer, doctor în științe tehnice și, în final, profesor universitar. L-am întâlnit de câteva ori după Revoluție și m-am mirat să aflu că era membru PDSR, deși, astăzi, mi se pare că se poate de firesc, mai ales după ce l-am citit pe Zinoviev, care a trăit o experiență similară.

Ceea ce mi-a plăcut însă cu adevărat în comunism a fost tot ceea ce îl surpa și îmi dovedea că nu poate fi invincibil!

Vreau să încep cu faptul că I. D. Sârbu, pe care l-am avut profesor în clasa a VIII-a, ne aducea la școală, la ora 7 a.m., pentru a ne preda un alt Eminescu decât cel oficial și cantonat la nesfârșit „pe bănci de lemn în scunde taverne mohorâte”.

Un eveniment cu totul aparte, la care am avut norocul să fiu de față, l-a constituit conferința intitulată „Întâlnirile mele cu Goethe”, ținută, cred, în 1955 la Biblioteca Universității din Cluj. Conferențiar, nimeni altul decât poetul Lucian Blaga. Ieșirea în public a marelui absent *îngropat*, practic, *de viu* de către comuniști a trezit în Clujul universitar un interes nebun, în sală s-au rupt câteva rânduri de scaune și lumea a încercat înnebunită să-l vadă/asculte pe cel „înviat din morți”, dând o palmă usturătoare regimului.

→

→

Prilejurile de mari satisfacții au fost însă nenumărate: intervenția americanilor în Coreea și mai apoi în Vietnam, revolta muncitorilor din Berlinul de Est din 1953, extraordinara „contrarevoluție” din Ungaria și mișcările din Polonia anulului 1956, fantastica/incredibila *primăvară* pragheză din 1968, alegerea papei Woytyła, miracolul sindicatului Solidarność, culminând cu primul guvern necomunist, glasnostul și providențialul GORBACIOV sau, *last but not least*, căderea Zidului.

La noi în țară, după ce crezusem multă vreme în partizanii din munți, speranțele mele s-au legat nebunește de Paul Goma și Doina Cornea, de minerii care s-au ridicat în 1977 sau de brașovenii răzvrățiți din 1987; nădejdi mi-au mai dat și *Scrisoarea celor șapte* sau cuvântarea lui Pârvolescu. Simțeam, plutea în aer începutul sfârșitului...

Un alt moment aparte – aș îndrăzni să-l numesc de-a dreptul miraculos! – l-am trăit citind extraordinarul *Jurnal de la Păl-tiniș*. Liiceanu a izbutit cu această carte să insuflă multora dintre noi curaj și speranță, demonstrând că se putea *trăi* și în România cea blestemată și nenorocită.

Dincolo de toate aceste ciudate și atât de chinute sau, poate, miraculoase satisfacții, a existat însă și un moment de entuziasm și/sau – dacă e să-i spunem pe nume – de mândrie și *ridicare a capului*: este vorba de acel straniu și, în același timp, înălțător moment al zilei de 21 august '68! În acea zi unică – la invitația timorată și ezitantă a secretarilor de partid și UTC („Puteți să ridicați orice problemă!”), cerusem *NU să intru în partid, ci să ies din UTC*, formulând în scris – clar și răspicat – câteva cerințe elementare (chiar dacă pe alocuri naive!) pentru instaurarea unei democrații pe care mi-o închipuiam a fi cu puțință.

Indiferent de ce anume s-a urmărit de fapt și cât de jalnic/penibil a luat sfârșit totul, timp de o săptămână sau poate zece zile mi s-a părut că exist/trăiesc cu adevărat. Ni se dăduseră puști, umblam în uniforma de gărzi și am stat de pază la arme, am simțit beția solidarității și iluzia amăgitoare a participării directe la *ceva de neînchipuit, la un vis* spulberat în doar câteva zile; trăisem însă senzația unică, incomparabilă că sunt român și că pot fi mândru de acest lucru!

CUM E acum, la 20 de ani după Revoluție?
În ciuda dezamăgirilor, în ciuda așteptărilor prea mult timp amânate și în ciuda calității mizerabile a clasei politice, sentimentul meu este că lucrurile merg tot mai mult spre bine; în ciuda tuturor întârzierilor, piedicilor și conspirațiilor, România s-a schimbat mult în bine. Nici minerialele și nici tergiversarea la nesfârșit a atâtor hotărâri care puteau grăbi integrarea noastră în Uniunea Europeană și în NATO și nici criza nu au izbutit decât să întârzie întrucâtva o minimă normalizare și acceptarea României în rândul țărilor așa-zis civilizate. Va trebui să învățăm însă alte reguli de conviețuire și de muncă, să renunțăm la chiul, minciună și necinste, să nu mai permitem ca presa și televiziunea să ne prostescă la nesfârșit, să nu mai risipim în neștiri banul public ori să înghițim cu nai-vitate și indiferență matrapazlăcurile unor syndicate dubioase și pe cele ale național-comunismului rezidual.

Morții din pușcării, morții din munți și morții din decembrie 1989 sunt cei care ne-au adus libertatea și ar trebui să le dovedim că suntem demni de jertfa lor, încercând să construim o Românie mai bună și mai dreaptă. Iar faptul că am scăpat de coșmarul în care eram închiși ne obligă să nu uităm cu niciun chip nimic din tot ce a fost și mai cu seamă să nu uităm învățămintele Istoriei.

PENTRU MINE, faptul că acum 20 de ani am scăpat de coșmarul comunist înseamnă TOTUL!

Coșmaruri din epoca de aur

Elisabeta Pop

NU ȘTIU, dragă Marta, cum de ți-a venit ideea să ne întrebi cum ne mai raportăm, după 20 de ani, la comunismul în care, fără voia noastră, am trăit, unii, iată, mai bine de jumătate din viața ce ni s-a dat... Deși nu cred că există o zi în care, într-un fel sau altul, să nu vorbim de „cum a fost atunci”, e bine să ne mai întrebăm o dată, nu de alta, dar să nu uităm! De ce-ar trebui să uităm?

Eu, de câte ori mă simt bine, având căldură, lumină, un blid de mâncare pe masă, de câte ori plec spre Franța, spre Germania, când ajung la Geneva în aeroport sau mă plimb prin Praga, mă gândesc că toate acestea mi-au fost interzise vreme de 40 de ani. O viață de om, nu-i așa? Da, comunismul cu aberațiile lui, de care nici să-mi amintesc nu mi-e ușor, mi-a furat pur și simplu o parte din viață: aceea în care omul simte că e liber să facă ce vrea, să se ducă unde-i place, să muncească în care colț al lumii dorește... Tot ce azi li se pare tinerilor ceva normal, în anii aceia erau lucruri de neimaginat.

Dar hai să-ți povestesc, draga mea, în ce fel anume mă urmărește coșmarul comunismului. În primul rând, o să mă refer la viața mea personală, iar în al doilea rând, la cea profesională. Când eram încă un copil, am asistat la câteva descinderi ale așa-ziselor comisii de control (din ele făceau parte câțiva bărbați și câteva femei recrutați din clasa cea mai „prăpădită” – așa îi numea mama mea pe sărăntocii leneși care s-au dat cu comuniștii, în speranța că vor trăi fără muncă); în micul orașel de provincie Lipova, în podul casei noastre au urcat, nu o dată, în câteva toamne, să vadă dacă țaranul mijlocaș care era tatăl meu, încăpățânatul care refuza să intre în colectivă, nu minte că nu mai are nimic din recoltă, deci nu mai are de unde să dea cotele, tot mai mari, „la stat”. Noi, sora mea și cu mine, eram complice cu părinții, știind că tata mai dosea câțiva saci cu grâu și secară, în locuri numai de noi știute, ca să avem ce mânca...

A urmat apoi arestarea lui, ca membru al PNȚ probabil, dar l-au acuzat că „vorbește” (culmea, din același pod nenorocit) cu America, la un aparat de radio cu galenă! A fost dus la Timișoara și Aiud, a stat la închisoare un an întreg fără să fie judecat.

După mulți ani, ne-a povestit cum îl băteau în beciurile unde l-au ținut, cu o sete

de neînțeles, peste rănilor cicatrizate, unde pielea era subțiată; cu rănilor astea a venit din război: un picior anchilozat ciuruit prin 17 locuri!

Și înainte, și după ieșirea din închisoare, tata continua să-i înjure pe comuniști! Nu era un fricos; ne spunea că, după ce-a stat la morgă în Odesa, o zi și o noapte, fiindcă era considerat mort, nu se mai teme nici de blestemații de comuniști; azi îl pot admira și-i spun, după ce rostesc rugăciunea la crucea lui, că lumea s-a schimbat, dar nu e chiar așa cum a visat el...

Foame, frig, frică – aceste trei cuvinte fac parte din repertoriul curent al „epocii de aur” de tristă amintire.

Au urmat ani de foamete la propriu; cozi interminabile la ouă, la lapte, la pui... un timp prețios pierdut pentru totdeauna. Iarna, la cozi înduram frigul să facem rost de mâncare pentru copii, cu frica-n sân că n-o să ne ajungă...

A venit și rândul cartelelor de alimente: o jumătate de pachet de unt pe persoană pentru o lună; o, de câte ori mi-a trecut prin cap să mă duc la prezidiul ședințelor noastre de partid din teatru, să pun pe masă în fața tovarășei șefe de la propagandă, care ne ținea discursuri demagogice despre succesele în toate domeniile ale Partidului Comunist, 60 de felii de pâine, să văd cum le unge ea cu pachetul de unt, pentru sandvișurile copiilor pentru o lună...

Să vă povestesc cum ne făcea rost de carne un coleg, muzeograf, aducând din satul lui, cu multe riscuri, pachete cu carne de vițel pentru prieteni? Și cum ne suna și ne spunea cifrat: Vino să-ți iei cărțile sau revistele.

A fost apoi chinul nechezolului: să bem în fiecare dimineață lichidul acela scârbos, cu gust de orz stricat... iar când mi-a adus cineva un kg de cafea tocmai de la Viena, mi s-a părut unul din cele mai extraordinare cadouri. Ba chiar și de șnurul unui mărtișor primit în anii aceia atârna un pliculeț cu nes... Ce umor plin de tristețe, nu?

În case, iarna, stăteam înfofoliți, cu șosete de lână în picioare, cu căciuli pe cap, arătând de parcă ne pregăteam de plecat la Polul Nord. O, dar câte n-aș putea să povestesc, dar parcă văd că unii vor crede că sunt pure invenții...

Dacă mă întorc la cele profesionale, aici poveștile sunt cu sutele și unele chiar incredibile. De pildă, un cenzor foarte inteligent, cum se vede, mi-a tăiat din caietul-program un mușatism care suna cam așa: definiția acarului – un ceferist care ia trenul peste picior. Cum adică, tovarășă, mi-a zis, să luăm trenul peste picior și cum să rădem de un lucrător cinstit dintr-o țară socialistă?

Sau alta: pentru spectacolul *Emigranții* am tipărit niște hârtii colorate pe care scenografa a scris 50 dollars, care pasămite ziceau personajele că ar fi dolari. La un spectacol s-au împrăștiat prin sală câteva bancnote; ei bine, un bătrân s-a dus cu ele la magazinul cu marfă pe valută să cumpe-re ceva. Bineînțeles că ăia au râs de el și nu i-au dat nimic, dar securistul care răspundea de teatrul nostru a venit să cerceteze cazul... să vadă cu ochii lui desenul după care s-a executat zincul. Că atunci nu se lucra încă la computer cu imprimante...

Ca să intre ceva la tipar, orice text sau fotografie trebuia musai să aibă patru ștampile și tot atâtea semnături: a directorului instituției, a inspectorului de la Comitetul de Cultură, a activistului de la Propaganda

de partid și a cenzorului (asta era ultima). Niciun cuvânt nu mai puteai adăuga, fiindcă nu voiai să le faci necazuri tipografilor cu care erai în relații de amicitie.

Vizionările spectacolelor, cu tot felul de comisii, cu activiști care habar n-aveau de piesă, de ce însemna un spectacol, erau coșmarurile noastre. Ne dădeau sfaturi (uneori muream de răs de ce puteau spune), făceau propuneri de tăieturi în text, scoteau cu de la sine putere replici și chiar scene întregi, cum a fost la *Zece hobote de răs* de T. Popescu, în regia lui Ducu Darie. Ca să nu mai vorbesc de *Jolly joker*, tot în regia lui, spectacol gândit subversiv, la care am complotat toți și am și plătit cu voturi de blam și amenințări de tot felul. Mai apoi însă Ducu a știut să comunice o anume stare de spirit chiar și prin intermediul unui spectacol ca *Amadeus*; la replica despre compozitorul Bonno se spunea în sală: 70 de ani și nu mai moare... și toată lumea pricepea: Ceaușescu tocmai îi împlinise...

Dar ce șopârle puteai găsi în spectacolele semnate de Alexandru Colpacci! În toate, dar mai ales în *Balconul* (D. R. Popescu). Personajele cu nume precum Cășină și Bășat, de pildă, erau emblematice pentru caracterele și ținuta etică a activiștilor de partid care ne țineau nouă, tuturor, lecții de conduită morală!!!

D. R. Popescu a mai scris în '88 o piesă (*Păpușarii celbi sau moara de pulbere*) pe care noi am jucat-o în '89, în regia lui Ioan Ieremia; acolo se vorbea limpede de un călău care... și aluzia la dictatorul nostru era în multe locuri străvezie... Și exemplele ar putea continua...

Să uităm toate acestea ar fi imposibil. Unii cred că e benefic să uiți. Nu cred. Îi dau mai degrabă crezare lui Jacques Le Goff, care spune că „Memoria nu încearcă să salveze trecutul decât pentru a servi prezentului“. Așa să fie!

■

Toate iluziile au fost interzise

Dan Stanca

ÎN IANUARIE 1990, mi-aduc aminte perfect, Andrei Pleșu dădea un interviu în *România literară*, în care spunea că, din acel moment încolo, toate iluziile ne sunt permise. Puțini au înțeles atunci ironia fină a maestrului, care, într-un moment al entuziasmului nețărmit și al unui idealism intransigent, ne atrăgea atenția că nu intrăm în epoca certitudinilor și a fericirilor, ci, dimpotrivă, în aceea a iluziilor, a mirajelor, a voluptății de-a ne înșela și de-a suferi îngrozitor din cauza aceasta. Andrei Pleșu a intuit perfect. Cei 20 de ani care au trecut din 1990 sunt anii iluzionării și ai dezamăgirii, ai unei vieți din ce în ce mai grele, mai ales pentru oamenii care nu știu altceva să facă decât să scrie și să citească. De aceea spun că de acum încolo, după acest fatal „apărș vîngt ans“, toate iluziile ne sunt interzise. Nu ne mai putem îmbăta cu nimic, nici cu cel mai bun vin de buturugă, nici cu cel mai fin coniac, cu nimic, nimic. Iluziile au fost aruncate la gunoi. Am intrat într-un sistem din care nu ne mai putem elibera. Suntem oamenii deziluziei sau care

• *Cîntăreața cheală*, de Ionesco, în regia lui Tompa Gábor. Foto: Nicu Cherciu

nu se mai pot iluziona. Valorile sunt terfelite prin scepticism și relativism, absolutismul, în consecință, e privit cu rea-credință, dacă faci o afirmație hazardată vin noii comisari ai corectitudinii politice și te belesc... Atunci ce să mai așteptăm, cum să ne mai iluzionăm? În 1990 puteam să visăm orice, de aceea am și fost fericiți, fiindcă nimeni nu ne îngrădea visurile. Acum, dacă ești visător, ești luat în răs. Nu atât cartea contează, cât felul cum știi s-o promovezi, ce tehnologie a marketingului folosești etc., etc., așa că vorbă multă, sărăcia omului. Și eu acum, scriind aceste rânduri, simt oboseală, inutilitate, zădărnici. Poate exagerez, dar întotdeauna am crezut că exagerarea este începutul metafizicii. Nu poți să ai sentiment metafizic dacă nu te detașezi de lume și nu arunci asupra lumii voalul supremei desconsiderații. Tiranul a murit și ne împresoară spectrul otrăvit al lui Nimeni, cum scriam într-o carte. Poate o să mai scriu...

■

Prapor comunizma

Virgil Stanciu

CE NE-A ADUS ANUL 1989? – Mizeria și stresul de fiecare zi (căutarea disperată de alimente pentru suplimentarea rațiilor, cozile la benzină și altele), întreruperile de curent (fiica mea învățând la lumânare pentru admiterea la Medicină), frigul din apartamente, programele sărăcicioase de televiziune, filmele 100% socialiste din cinematografele anilor 1980.

– Îndoctrinarea susținută, deși total ineficace (spălarea creierelor): învățământ politic (la care noi, de fapt, la Filo, discutăm relaxat cu prof. Paul Schweiger, metodistul, chestiuni de lingvistică matematică, structuralism, semiotică), ședințe de partid (toți, prilej bun ca lumea să se mai întâlnească și să joace „Oameni celebri“) și, cele mai nesuferite, „discuțiile individuale“, spovedania anuală.

– Lipsa libertății de a călători liber peste hotare.

– Dificultățile de informare: acces dificil la ziare și reviste străine, cărți intrate prin contrabandă, cenzurarea scrisorilor.

– Dificultățile de comunicare: cenzurarea scrisorilor din străinătate, teama de a-ți întâlni prietenii veniți din alte țări, sentimentul de izolare culturală. O notă specială: fenomenul de pierdere a prietenilor români, prin expatrierea acestora și nevoia de a rupe, *à contre cœur*, relațiile cu ei. Nu-i vorbă că și ei te uitau repede.

– Atmosfera sumbră, nesiguranța, frica de Securitate (mie nu mi-a fost frică, dar am avut un meci crâncen cu ei în iunie 1989).

CE A FOST bun în comunism? – Mai puțină violență, bădăranie și mojie decât acum. Lumea era mai stilată (simțită).

– Prețuri modice la cărți, ziare, reviste, cinematografe.

– Onorariile mult mai bune pentru scriitorii care puteau publica: pentru o traducere din 1988 am primit o sumă echivalentă cu zece salarii lunare, azi primesc pentru una cel mult echivalentul unui salariu.

– Educația mult mai serioasă în școli și universități, selectarea mai atentă a valorilor.

– Existența unor foruri (chiar și penibile) care inhibau exercitarea discreționară a bunului-plac („așa vrea mușchii mei“).

CE NE-A ADUS ANUL 1989? – Pașaportul în buzunar, dreptul de a-l folosi oricând vrei sau poți.

– Acces liber la informație, devenită copleșitoare.

– Posibilitatea de a câștiga, nu doar prin potlogării, ci și prin muncă cinstită, mai mult și de a-ți asigura un nivel de trai mult mai decent.

– Ruperea relațiilor cu mulți prieteni, pe motive politice.

– Confuzia politică.

– Înrautățirea climatului social, prin exacerbarea individualismului și a bunului-plac.

■

Anchetă realizată de

Marta Petreu

Andrei Ionescu

„Argintos gînd al pustiei...”

Gelu Ionescu

TITLUL CĂRȚII Ilinei Gregori (Irina Gregori este critic, istoric și teoretician literar, a emigrat de decenii în Germania, unde a predat mulți ani limba și literatura română, a publicat mai multe cărți în țară, dar a rămas puțin cunoscută, pentru că nu a practicat cronică literară, specie care aduce notorietate, dar și multă impostură), așadar, titlul cărții sale: *Știm noi cine a fost Eminescu?* (Editura Art, 2008) este (după o clipă de ezitare, în care chiar te gîndești dacă știi *cu adevărat* cine a fost Eminescu) o provocare, care așteaptă un răspuns, adică cel ce va decurge din analizele și cercetările făcute de autoare mulți ani în șir, la Berlin, în bibliotecile de acolo, precum și în manuscrisele Eminescu aflătoare la Academie. Evident, întrebare adresată celor care sînt interesați de Eminescu și cîtuși de puțin celor care au trecut de școlarizarea în care și-au umplut tezele pînă la refuz cu răspunsul, devenit semn de idiotie: „Da, el este Luceafărul literaturii române, poetul nostru național!” Nu mă număr nici printre ei, dar nici printre cei care s-au ocupat de Eminescu în chip special – doar așa, ca un om de litere obișnuit –, așa că răspunsul meu, după o clipă de gîndire vinovată, este: „Nu prea...”

Istoria receptării, studierii, publicării, cercetării operei și vieții lui Eminescu este mai veche de un secol și nu va fi niciodată încheiată (frază care se potrivește, în linii mari, și altor mari scriitori ai lumii). „Cazul” Eminescu e mai complicat pentru noi, deoarece el este considerat singurul geniu al literaturii române (eu mă îndoiesc că e singurul), a cărui viață, operă, al cărui destin este mitic, înconjurat de vâlul unui „mister”, a cărui sublimitate literară a fost exaltată – pe bună dreptate – de un întreg popor; chiar dacă pentru unii textul său nu e decît unul de... romanță cîntată printre sprîțuri. Viața sa, de asemenea – cu adevărat extraordinară –, a făcut și ea ravagii printre cei sus-pomeniți – „viață de poet nefericit, săracu!”

Lăsînd aceste nătîngi evidențe la o parte, cercetarea și editarea lui Eminescu au fost, sînt un subiect cu totul neepuizat, de fapt, așa cum a arătat Petru Creția (personalitate uimitoare, editor admirabil al ope-

rei, deseori invocat de Irina Gregori), aflat nu mult după începuturi, dar departe încă de o editare corespunzătoare importanței operei. Sigur, Perpessicius și Călinescu – dar și alții – au făcut minuni. Acum merită, trebuie să te ocupi și de detalii – multe neglijate, vulgarizate sau rău înțelese. Titlul Ilinei Gregori ar trebui să fie mottoul a ceea ce ar urma să se facă și nu s-a făcut încă (speranța în viitor fiind minimă): adică investigarea părților din întreg, repunerea lor într-un tot perfectibil, corectarea unor prea grăbite afirmații, reeditarea după noi și esențiale criterii etc.

Așadar: Irina Gregori își dedică cercetarea anilor 1873-1874, cei în care Eminescu a studiat la Berlin, ani considerați a fi fost nu prea „fericiți” nici în ceea ce privește creația poetică, nici în ceea ce privește sănătatea, în general precară, cum se știe („marele bolnav”) – nici în ceea ce privește conturarea unei concepții privitoare la ceea ce am numi „mitul național”. Eșuează în obținerea unui doctorat pentru a ocupa apoi o catedră la universitatea ieșeană, cea pe care Maiorescu i-o rezerva. S-a trecut, în genere, foarte repede asupra acestor ani, Irina Gregori demonstrează nu numai că s-a trecut prea repede, dar și foarte superficial. În ceea ce privește creativitatea, ea constată mai degrabă contrarul, anii berlinezi sînt cei în care cîteva poeme sînt creionate și „muncite” (*Călin nebunul*, *Fata-n grădina de aur*, *Miron și frumoasa fără corp*), apoi sînt și încercările poetice după model popular, în fine sînt anii în care (dacă nu greșesc) *Sărmanul Dionis* și *Avatarii Faraonului Tlâ* primesc forme aproape „definitive”; anii în care Eminescu își însușește temeinic filosofia schopenhaueriană (clișeu interpretativ cu totul neaprofundat), se preocupă intens de etnopsihologie, de importanța elementului „inconștient” în această direcție, ani în care interesul său pentru basmele populare se adîncește și se modelează. Ani în care cunoștințele sale de egiptologie se îmbogățesc (deși episodul egiptean din *Memento mori* fusese elaborat). Urmărind prezența studentului Eminescu la diverse cursuri universitare – prezență confirmată de acte –, Irina Gregori constată nu numai curiozitatea extraordinară a tînarului pentru cele mai diverse discipline, dar mai ales modernitatea acestor preocupări – într-adevăr uimitoare.

Deci un parcurs refăcut – cu extraordinară migală, prudență și cu o eleganță rară –, în urma căruia Eminescu ne apare într-o lumină înnoită și deloc ignorabilă, expedită pînă acum, în virtutea unei tradiții propuse de „romanul” călinescian (așa cum autoarea numește marele și inevitabilul studiu al lui G. Călinescu, reper fundamental, dar, cum e și normal, perfectibil prin completări, reinterpretări, reasezări ale părților în întreg).

Un parcurs în care sînt prezentate figurile principalilor profesori berlinezi, locul lor în universitate, influența lor. Traseul de viață eminescian este și el refăcut – cartierele, clădirile, instituțiile, momentul politic –, în genere, „aerul” berlinez, care capătă în această exemplară cercetare locul care i se cuvine într-un întreg care – deși atîta studiat și interpretat (în ultimii ani dintr-o perspectivă aberantă, penibilă) – e mereu în mișcare. Cum, inspirat și perfect

îndreptățit, Irina Gregori scrie la pagina 176: „autorul Eminescu nu și-a încheiat nicio scriere și nici nu și-a definitivat niciun proiect”. E evident că Eminescu nu putea trece „nemuritor și rece” față de ceea ce se petrecea în jurul său, nici la Berlin – de fapt, nicăieri. Orizontul său de așteptare nu trebuie ignorat – și e o eroare a-l considera pe poet un fel de „autist”. (Dar cîte ar mai fi de spus pentru completarea acestui orizont chiar în ceea ce privește patria-mamă!..) Cartea Ilinei Gregori este exemplară și ne readuce în spațiul profesionalismului de cea mai bună calitate – loc ce părea pierdut în deșertul improvizăției și grăbirii. Această acribie nu seamănă deloc cu normele de cercetare grăbite și de interpretare și mai grăbită care însoțesc preocupările eminescologice (hm!) din ultimii ani. Nimic nu se poate face repede, fără mijloace și fără răbdare. De aceea studiile asupra lui Eminescu – dar și acelea asupra altor scriitori români – rămîn încă deficitare; și vor rămîne așa pînă cînd statul, Academia și universitățile se vor decide să umple golurile unei culturi – a noastră –, goluri care sînt mai mari decît plinurile... Gîndiți-vă numai la edițiile critice cu un text complet, și nu ciopîrțit, sau la un dicționar-tezaur, așteptat de prea multe decenii. Nu sînt nici primul, nici ultimul care observă această deprimantă situație, și nu o fac pentru prima oară – mă tem că mărșăluim în... deșert.

O carte deci care se înscrie în descendența aș spune „tragică” a „lăsăturii” datorat eminentului om de cultură, eruditului Petru Creția, cel din urmă editor al „seriei” Eminescu; probitatea, suplețea, chibzuirea interogațiilor, preferate de Irina Gregori certitudinilor, impun și respect, și admirație: largimea parantezelor este preferată conciziei – căci nu ne aflăm pe terenul criticii și eseisticii, ci pe acel al unei „științe” care e cam abandonată. Nu trebuie uitată nici menționarea „ecourilor” acestei perioade în întregul operei; a fost deci o perioadă în care Eminescu a trăit (totuși!) în centrul culturii europene a momentului!

Irina Gregori mai semnalează încă unele „erori” în felul de analiză, de aprofundare a „întregului” eminescian: aceea de a-l înțelege ca pe un fel de zeu, și deci a-l menține izolat de tot contextul (e prea puțin ceea ce s-a făcut în această direcție), aceea de a-l fixa în formula „romantic tîrziu”; sau convingerea că era numai un autodidact (confirmînd astfel și opinia altor eminescologi); sau de proclamarea lui ca „poet național”, o altă fixare, care e, de fapt, contraproductivă pentru cercetarea operei și posterității geniului – așa cum arată, perfect îndeprățită, autoarea.

Însă întrebarea din titlu rămîne, pentru unii, nu prea multă, deschisă – ea cutremură clișee și zgîlție certitudini; ea, întrebarea, e începutul – sau, mai degrabă, sfîrșitul, concluzia unei cărți impecabile. ■

Poeme de

ION ZUBAȘCU

Noi teritorii pentru poezie

de-acum trupul meu nu mai este al meu
ci doar al acestor femei străine care sporovăiesc întruna
într-o lume îndepărtată paralelă cu universul organelor mele
și al paletelor de cobalt din capul straniu al cobaltronului
pe harta acestor teritorii încă necunoscute poeziei române
scria *Hic sunt leones* dar eu am fost pe aici înaintea voastră
ca exploratorul din junglă între triburi stranii de canibali
se poate trăi și dincolo de aceste granițe nu vă fie frică
se poate trăi

Pe patul cobaltronului

din clipa când tehnicienele îmi caută punctele de iradiere
tatuete pe șolduri și desigur în zona pelviană
cu fețele lor secționare de laserii roșii de poziționare
toate primejdiile de moarte stau la pândă
jur-împrejurul fragilului meu trup
gol ca un stârv pe patul metalic al cobaltronului
mă amușină cu ochii sticlind
pe marginile cărnii mele din afară și dinăuntru
cu colții sticlind de strălucirea razelor de cobalt
moartea salivează deja în jurul bietului meu trup
împrejmuiindu-mă din toate părțile cu poftele ei feminine
fremătând în sine ca un arc încordat
abia așteptând să dea drumul asupra mea
tuturor bolilor amorțite din mine
care pândesc de o viață momentul de atac
această clipă de slăbiciune a sistemului meu imunitar
să se năpustească prin toate celulele mele
rămase acum fără putere și apărare
mutând istoricele câmpuri de bătălie ale lumii
în geografia dinăuntru organismului meu
și numai tu, Doamne, mi-ai mai rămas în preajmă
după ce asistentele au tras huruind ușile grele de plumb
așa cum visele nevăzătorilor care-au orbit în adolescență
au cadre vizuale doar din copilăria dinaintea orbirii
deși acțiunea visului se petrece în plină maturitate
tu ești singurul care mă mai poți acum apăra
din clipa când se aprinde becul roșu din peretele buncărului
și timpul iradierii cu razele ionizante
începe să țiuie straniu ca o bombă cu ceas

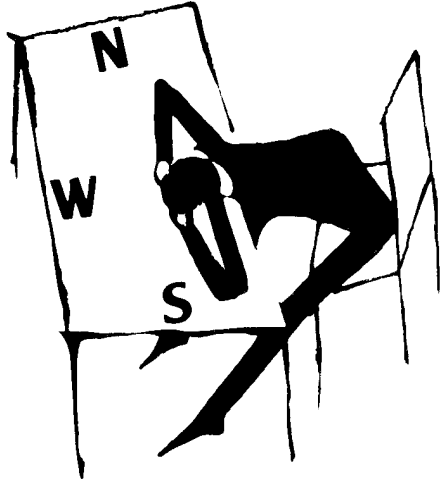
Cine donează sânge pentru tine?

și se apropie ziua întoarcerii în București
internarea analizele pregătitoare și apoi operația
chirurgul ți-a cerut trei, patru donatori de sânge
trebuie să aduci adevărurile de donație și ai o emoție
pe care n-ai mai trăit-o niciodată până acum
cine va dona sânge pentru tine? cine va merge la secția
Hematologie
a unui spital de la marginea Bucureștiului cine-și va pierde
o zi din viață și 450 g de sânge din propria viață
pentru sănătatea ta? rând pe rând se răresc cei care au sărit
să te ajute în prima clipă trei prieteni au plecat în concediu
sora din Maramureș va veni la Fundeni dar nu poate dona e
bolnavă
nu știi sigur nici dacă soția e compatibilă ca vârstă și greutate
cu nenumăratele criterii de donare fiica mai mică
are RH-ul negativ și-a purtat propria sarcină cu chinuri de moarte
un fiu a plecat cu prietenii în munți au mai rămas doar băiatul
din Anglia
și fiica mai mare din București în ei îți e toată speranța
vor încerca să-i roage pe prietenii lor
și prietenii pe prietenii lor până la urmă s-ar putea întâmpla
să-ți doneze sânge oameni pe care nu i-ai văzut niciodată

și despre care nici nu știai că există așa cum și tu
ești mai sigur că scrii aceste cuvinte pentru ei
cei nevăzuți și necunoscuți decât pentru oamenii tăi
te vei trezi de pe masa de operație cu aceste întrebări simple
care te vor urmări tot restul zilelor tale până la moarte:
cui îți dăruiești tu cuvintele? cine donează sânge pentru tine?

Politică la Oncologie

câștigă întotdeauna alegerile cine are Internele n-ai văzut
că semigvernul Boc a căzut după demiterea ministrului pedesist
de interne
cine are Internele la alegeri câștigă totul între cei patru canceroși
cu branulele în vene și citostaticele picurând din pungile fixate pe
stative
unul era fan PRM le vorbea întruna doamnelor întinse pe paturi
cu toate organele lor interne invadate de metastaze în ultima fază
de parcă politica lui Vadim ar fi fost tratamentul miraculos
așteptat
și nu Avastin de 2500 dolari fiola de curând lansat în America
cu cine să mai votezi cu Bombo, cu Prostănacul, cu Crinișor
nu-s toți niște hoți ordinari s-a terminat și cu ei cincinalul Băse
s-a fâsăit
doamna tânără din Pitești se întorsese de curând din Viena
unde făcuse tratamentul cu raze X într-o clinică particulară
acolo medicii nu suflă în fața bolnavului zicea cred și eu
pentru 20 de mii de euro vorbea interminabil la celular auzi tu
să înnebunești soția amantului meu era prietenă din copilărie
cu cea mai bună prietenă a mea ei, ce zici tu de chestia asta?
dar s-a purtat ca o doamnă mai mult decât ca o doamnă
știa de soțul ei și de mine câtă vreme îmi aduce banii acasă
ține la mine și la copii se mai scapă și el pe de lături zicea
cine e sfânt în ziua de azi pe holul Oncologiei televizorul era în
delir
tunetele politicianilor se întretăiau cu scâncetele bolnavilor
care o strigau pe sora Felicia când citostaticele nu mai picurau
va veni un guvern de patruzeci de zile cât un parastas sănătos
nouă românilor ne reușesc doar înmormântările și mai ales
petrecerile de după cu fasole sarmale și vin fiert de la Burebista
încoace
dar ce se întâmplă cu noi suspina doamna care citea *Omul frumos*
de Dan Puric cu fiica alături pe marginea patului ce se va alege și
de noi
toți amenință se sapă unii pe alții și țara dă tot timpul înapoi
iar ei fac spume la gură zi și noapte și conduc România de pe
sticlă
așteptând Salvatorul pe cal alb sau măcar Neamțul salvator
nu vedeți că toate dezastrele noastre naționale se întâmplă
doar când PSD-ul lui Ilici nu e la guvernare la noi nu se face
politică
se trag sfori pentru privilegiile capitaliști comuniști canibali tot
un drac
doar trei oameni din parlament au votat cu 254 de mâini
doamna din Pitești arăta încă bine cu brățările cerceii mari
și lanțurile ei de aur ca un sarcofag venit la propria
înmormântare
nu știa dacă o va întinde până în vară așa că și-a cumpărat acum
bilet
pentru un tur în Grecia voia să ajungă neapărat la moaștele
Sf. Nectarie
și la Brăul Maicii Domnului dar tocmai când își imagina
254 de parlamentari votând moțiunea de cenzură cu branulele
în vene
fetița a țâșnit din salon scăpând cărticica de rugăciuni din mâini
Felicia veniți vă rog repede repede mama scuipă cheaguri negre
de sânge

40 de ani cu Ars Nova

Ștefan Angi

DE LA înființarea sa din 1968 și până în prezent, în cele patru decenii, ansamblul Ars Nova, în frunte cu întemeietorul și conducătorul său, compozitorul Cornel Țăranu, a reprezentat și reprezintă citadela clujeană – și nu numai clujeană – a muzicii contemporane de avangardă – românească și universală deopotrivă. Pe atunci, inimoșii membri fondatori – Agneta Kriza (soprană), Ion Budoiu (bariton), Alexandru Poduțiu (flaut), Szövérdi Márton (oboai), Ioan Goilă (clarinet), Gabriel Simon (fagot), Ion Olteanu (corn), Gheorghe Mușat (trompetă), Gheorghe Lungu (trombon), Grigore Pop, Adriana Chișu (percuție), Grigore Botar (vioara I), Peter Reinfeld, Vasile Curta (vioara II), Ioan Șanta, Olimpiu Moldovan (violă), Török Béla (violoncel), Oana Caius (contrabas), Harald Enghiurliu (pian) – dimpreună cu dirijorul lor au pus bazele unei activități pline de abnegație, constante și sistematice, incluzând, printr-o continuă selecție riguroasă a maestrului Țăranu, cele mai reprezentative, valoroase creații de avangardă ale muzicii autohtone și universale, pe care le-au promovat repetitiv de-a lungul celor 40 de ani, cu o remarcabilă fermitate stilistică și competență interpretativă. Premiera absolută a avut loc la Cluj, în cadrul stagiunii de concerte a Filarmonicii de Stat, în cadrul festivalului Toamna

Muzicală Clujeană, în 1968. În program erau noutăți absolute pentru melomanii obișnuiți cu repertoriul clasic: Pierre Boulez, Tiberiu Olah, Gilbert Ami, Dan Constantinescu. Ecoul național și internațional, deopotrivă elogios, al concertelor Ars Novei – să amintim doar primele turnee, imediat după înființare: Londra, Zagreb, Varșovia, Budapesta – dovedește fără echivoc recunoașterea și adoptarea ars poeticii muzicale a formației atât de către specialiști și critici consacrați, cât și de către publicul meloman al muzicii de avangardă din țară și de peste hotare.

Omniprezența concertelor formației cu ocazia diferitelor festivaluri și evenimente tradiționale – Toamna Muzicală, Festivalul Muzicii Moderne, Clujul Modern etc. – a fost posibilă doar printr-o dăruire totală, o consecvență și preocupare permanentă și, nu în ultimă instanță, o nețărâmură dragoste față de elevatele valori ale muzicii prezentului nostru.

O caracteristică generativ-formativă a ansamblului o reprezintă neștirbita preocupare de a suprapune planurile educației și ale autoeducației sale. Suprapunerile au generat un auditoriu consacrat, creșterea și rafinarea judecății sale de gust estetic, în strictă dependență cu cizelarea continuă a tehnicii și măiestriei interpretative a ansamblului. Cu ocazia unui concert, subsemnatul, felicitându-i pe membrii formației, le spuneam că pentru auditori fiecare concert al Ars Novei reprezintă o veritabilă reciclare profesional-estetică. Dirijorul Țăranu a replicat prompt, în stilul lui firesc: „Și crezi

că pentru noi nu?...“ Autoeducându-se, ansamblul și-a format propriul public în Cluj, în țară și chiar peste hotare, de la Budapesta la Viena și Paris, de la Paris la Berlin și peste tot unde au răsunat pledoariile sale sonore în slujba muzicii noi contemporane, iar înregistrările din repertoriul Ars Novei sunt cunoscute inclusiv în forumurile muzicii contemporane din Statele Unite ale Americii.

Potrivit practicii esteticii sale interpretative, Ars Nova nu se oprește la prezentarea cvasiprotocolară a creațiilor, marcând doar momentul primelor audiții absolute, ci stăruie să permanentizeze prezența lor pe diferitele podiumuri instrumentale și vocal-instrumentale din țară și din afara ei. Spre exemplu, creațiile lui Y. Xenakis (precum *Anaktoria*) au constituit în repetate rânduri momente culminante ale programului formației. Concertul jubiliar din 7 octombrie 2008, pe lângă importanța sa aniversară, a confirmat viabilitatea ars poeticii muzicale potrivit căreia ansamblul Ars Nova, interpretând de mai multe ori una și aceeași creație, engramează gradual, de la spectacol la spectacol, în conștiința publicului valoarea ei estetică. Gradarea nu reprezintă doar un moment evolutiv mne-motehnic, ci apelează la inepuizabila profunzime a mesajului din partitură, interpretând-o de fiecare dată cu câte o tentă de culoare și câte o nuanță de idei și sentimente în plus, oferindu-le publicului aflat mereu în veghe după noi și noi experiențe estetice.

Prin întreg programul serii străbătea atmosfera unui *Remember*. Au fost selectate din repertoriul celor 40 de ani șase creații cu *menirea de pomenire*. Autori, interpreți și publicul am trăit sentimentul unui hoinar, cu plimbările sale de altădată, aidoma trecerii din nou, după multă vreme, pe străzile aceluiași oraș natal, uitându-te la clădirile, colțurile, trotuarele acestor străzi. Și îți aduceai aminte cu nostalgie de evenimente, întâmplări, episoade care s-au întâmplat cu tine în vremurile de altădată, amintiri pe care le învăluie o melancolie, după Francisco de Sanctis, „o durere îndulcită de imagini dragi și duioase care stau în locul unui real pe care, nemaiputându-l avea, ne mulțumim cu aparența lui“. Interpretii serii – soliști: Lavinia Cherecheș (soprană), Iulia Merca (mezzosoprană), Marius Budoiu (tenor), Gheorghe Roșu (bas), Anton Tauf (recitator), Aurel Marc (oboai); membrii ansamblului: Gavril Costea (flaut), Aurel Marc (oboai), Ioan Goilă (clarinet), Vasile Toda (fagot), Gheorghe Mușat (trompetă), Alexandru Marc (corn), Mircea Neamț (trombon), Grigore Pop (percuții), Ninuca Oșanu-Pop (pian), Albert Márkos (vioara I), Grigore Botar (vioara II), Olimpiu Moldovan (violă), Ortenszky Gyula (violoncel), Adrian Filipescu (contrabas),

• Ars Nova acum 40 de ani. De la stânga la dreapta, rândul din spate: Grigore Pop, Ioan Goilă, Gavril Costea, Grigore Botar; rândul din față: Vasile Herman, Ninuca Oșanu-Pop, Ion Budoiu, Cornel Țăranu.

Codruța Ghenceanu (pian) –, ca întotdeauna, au oferit și de această dată seria unor evenimente estetice de neuitat.

Primul moment a fost al compozitoarei Dora Cojocaru, stabilită actualmente în Canada, prin interpretarea unei părți din *Cantata de cameni pentru mezzosoprană, cvintet de suflători și percuție*, pe versuri de Emil & Dan Botta, Georg Trakl, Rainer Maria Rilke și Ady Endre (1998). Drept motto al ciclului, repetat la începutul fiecărei mișcări, exclamația *O mein Bruder* destăinuiește jeluirea compozitoare în urma pierderii tragice, sub avalanșa munților de zăpadă de la Bălea, a fratelui iubit. Dintre cele nouă părți – *O mein Bruder, Descindere, Magicianul, Oberon, O mein Bruder, Lethe, Mistuire, Liniște, O mein Bruder* –, a fost prezentată în cadrul programului serii secțiunea a treia, *Magicianul*, pe versurile lui Georg Trakl și Rainer Maria Rilke. Nota tragică, accentul plin de pasiune al durerii oglindesc edificator intonarea dramatico-muzicală a versului evidențiat din poemele citate:

Trakl: Oh, al meu frate!

Rilke: Aștri-adormiți și spirite nu sunt
legate-ndejuns,
În noapte-ordonează maestrul
adunările lor stabilite.
O Magule, rezistă, rezistă, rezistă!
Aici e magie.
În regatul vrăjii cuvântul crud pare
prea-nălțat
Balanța instabilă a vieții mereu
oscilând, mereu oscilând
se răsucesce balanța liniștită-a morții.
Aici e magie.

Al doilea moment evocativ l-a constituit *Sequentia* (1994) pentru ansamblu a lui Ștefan Niculescu, artist care ne-a părăsit în ianuarie 2008. Paradigmă a eterofoniei contemporane – între unison și multivocalitate –, piesa reprezintă confirmarea valabilității preocupărilor teoretice și de atelier ale lui Niculescu în promovarea aspectelor eterofonice tradiționale, populare, inclusiv enesciene. *Secvența pentru ansamblu* este paradigma viabilității și prosepțimii eterofoniei, pe cât de veche, pe atât de nepălită. Dramatismul compoziției, atât de propriu aspectului evocativ al acestui concert, se datorează în primul rând modului în care acordul constituit reprezintă momente discontinue ale spațiului, iar multivocalitatea toposului înconjurător, prin densitatea sa coloristică, apare ca un cluster temporalizat amintind și devisa heraclitiană: *Toate sunt unu*.

Invocații II (1971) a fost comandată acum aproape 40 de ani de ansamblul Ars Nova compozitorului Tiberiu Olah, acesta realizând o nouă variantă, în care oferea o paletă coloristică adecvată timbralității formației clujene. *Invocații II* a fost cântată pe parcursul anilor în mod repetat, în țară și peste hotare, existând și o înregistrare realizată de ansamblul Ars Nova.

Cel de al patrulea moment din program nu a fost întâmplător plasat după piesa *Invocații II. Serenade funebre: In memoriam Tiberiu Olah*, pentru oboi și percuție, a fost o piesă compusă de Dan Dediu imediat după decesul maestrului îndrăgit, între 20 și 22 noiembrie 2002. Discursul muzical este prin excelență unul evocator. Arhetipurile etosului muzical românesc, mereu vii în conștiința muzicienilor noștri, apar aici printr-o tehnică aparte, prin intonarea unor sunete multifonice de către oboi. Noile pre-

• Membrii fondatori ai ansamblului

parate sonore din partitură – *multifonicele* – stăteau la baza plasmuirii și reflectării mesajului funebru. Redate cu deosebită competență de către maestrul Aurel Marc într-o poziție ușor coborâtă, de o ținută umilă a oboiului, ele produceau metafore muzicale profunde ale doliului. Intonația modelului arhetipal cu aceste accente multifonice destăinuie, de-a lungul întregii piese, confidențe ale doliului și compasiunii care l-au învăluit pe autor.

Penultima piesă a concertului jubiliar i-a aparținut lui Iannis Xenakis, reprezentând o permanență repertorială a ansamblului, începând cu concertul dedicat în întregime creației lui Xenakis din anul 1979. Xenakis mărturisea că muzica sa are deliberat accente sălbatice și agresive, purtătoare de angoasă. Pianistul Sebók György ne amintește de un episod în care Xenakis a pretins un nou efect sonor violoncelului, un fel de timbru „răzuitor“. Sebók a priceput și a cerut violoncelul de la maestrul violoncelist János Starker, ducând la capăt intenția lui Xenakis, compozitorul exclamând, bucurat: „C'est ça! Frumos!“ Iar Starker a replicat furios: „Asta nu este muzică!“

Memorabila seară de concert a avut ca punct final *Cântecul nomade* ale maestrului Cornel Țăranu, piesă compusă în 1982. Tot ceea ce spunea compozitorul, cu ocazia premierei din 1983, noi credem că, în mare, reprezintă chintesența ars poeticii lui tănuite:

Este ultima mea încercare în domeniul vocal, scrisă pe versuri de Cezar Baltag, poet de mare farmec, pentru mine cel puțin. Dintr-un volum *Madona din dud*. Dintr-o tradiție care pornește de la Tudor Arghezi, Miron Radu Paraschivescu și alți mulți autori care au abordat acest gen, care nu cred că este numai pitoresc, ci și foarte profund.

Ce am încercat să fac? Am încercat să construiesc un limbaj special pentru aceste versuri, care sunt folclorice, dar mai e încă ceva pe lângă ele, în care se folosesc patru-cinci limbi – bineînțeles, româna e de bază. Se înțelege foarte bine, însă avem câteva citate în limba originală și unele sunt în ebraică veche, altele în latină și chiar în limba indiană – niște numărători. Acolo sunt originile acestora nomade...

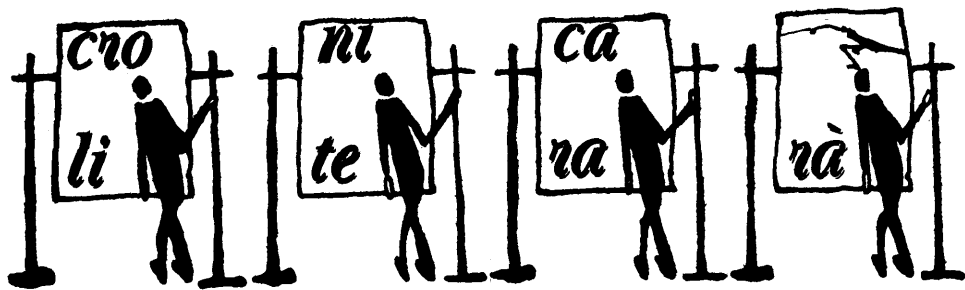
De ce am scris această lucrare? Din spirit de solidaritate și din dragoste. Și trebuie să vă mărturisesc că de fapt nici eu nu sunt altceva, decât cum sunt aceste cântece. Adică suflul nostru astă-seară se identifică cu magia, poezia, cu apropierea de natură, cu apropierea de misterele vieții: ale dragostei, ale morții, care apar în aceste patru părți ale lucrării.

De data aceasta, pentru respectarea unei durate adecvate, piesa a fost prezentată fragmentar, începutul fiind urmat de partea a patra, combinație în care reparația evocatoare în final al discursului melodic de la început oferea nu numai o rotunjime firească structurii reduse, dar a evidențiat, într-un fel chiar simbolic-profetic, profunzimea alegorică a cântecului de incipit scris pe versurile lui Cezar Baltag:

Știu un zvon pe de rost, clipa trece în zi / Efemera-și găsi în secundă un rost / Cine-și poate zidi în uitare un rost // Ce va fi a mai fost / Ce a fost va mai fi / A mai fost ce va fi. // Ce a fost va mai fi / Ce va fi a mai fost / Va mai fi ce a fost. // Și acel foșnet sublim / ca un răs de copil / haveil, havulim, hakoil, haveil.

După interpretarea *Cântecelor nomade*, Cornel Țăranu, venind în fața publicului, și-a luat rămas-bun, parafrazând cunoscuta butadă schilleriană (*Conspirația lui Fiasco din Geneva*) astfel: „Maurul și-a făcut datoria, maurul... nu vrea încă să plece...“

Știind că această butadă are rezonanță parodizantă asupra lipsei de grațitudine față de munca îndeplinită, butada citată de maestrul ne pune pe gânduri. Creșterea rândurilor unui public devotat și exigent, dăruirea totală a mai multor generații de instrumentiști de a participa trup și suflet la activitatea formației, căutarea în țară și în afara ei de noi și noi partituri ale compozitorilor de avangardă, spre a fi interpretate și popularizate prin ansamblu – cred că sunt numai unele dintre argumentele potrivit cărora denotația parodizantă a butadei nu își are locul aici. Tocmai invers, noi credem că epilogul ludic al maestrului evidențiază prima parte a butadei – îndeplinirea unei datorii liber consimțite, iar partea a doua – datorită mai ales toposului în plus de *nu vrea încă* – a fost lăsată pe seama noastră, spre a înțelege că aceeași tinerețe spirituală și același entuziasm interpretativ vor continua și după cei 40 de ani aniversați acum. Noi dorim să urmeze alți mulți ani similari în succese, în bucurii și satisfacții de a fi împreună, compozitorii de avangardă cu executanții lor devotați și cu un public meloman consacrat sub veghea organizatorică, dirijorală, compo-nistică și educativă a maestrului Cornel Țăranu.

„Fiecare loc își cheamă proza...”

Irina Petraș

SPUNE ANDREI Simuț ●●●Într-un interviu cu Mihai Vieru. Echinoxistul Andrei Simuț este unul dintre câștigătorii concursului de debut al Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor, cu *Literatura traumei*, eseu despre anii '40 apărut în 2007 și distins cu Premiul pentru debut al *României literare*. Romanul *Calvarium* (Timișoara: Ed. Bastion, 2009, 412 pag.) este prima sa carte, încheiată în 17 noiembrie 2006 și lăsată să se așeze: „Ironia traseului acestui roman, spune în interviu, a fost faptul că l-am scris într-un moment când nimeni nu se prea gândea la sfârșituri de lume, iar apariția lui a întârziat suficient de mult încât să nimerească în plină criză...”

„În argumentul la *Literatura traumei*, Andrei Simuț vorbea despre ivirea oricărei cărți din „reacția naturală de uimire în fața unui subiect, roman, epocă”, mărturișea pasiunea pentru istorie, dar și „un vechi și plăcut obicei de a citi jurnale intime și preferința pentru subiecte apocaliptice”, semnalmamente regășibile la prozator. În plus, o „boală a sensului”, în sens donquijotesc, de care suferă și Daniel, protagonistul romanului.

O *privire* extrem de atentă și creatoare e simțul predilect de punere în contact cu lumea. Andrei Simuț vede și descrie. Vorbește el singur, în interviu, despre vizualizare – „orice scriu se cere vizualizat mai întâi” –, e o metodă a celor mai puțin atenți la semnale auditive. Chiar dacă muzici de tot felul traversează cartea, nu urechea e scutierul căutătorului de sensuri, ci ochiul. De aceea punctele nevralgice ale romanului sunt *voicile* (puține) prinse în dialogurile zilei. Monologurile autodescriptive, în schimb, merg ca unse, sunt rezultatele unei vizualizări interioare și se întemeiază pe capacitatea de a face conexiuni a omului cu bibliotecă în spate.

S-a spus că e o carte pentru filologi. În parte, așa e, romanul e împănăat cu trimiteri pe față ori discrete la texte și cărți. La fiecare cotitură ți se mai oferă, cu naturaletă unui mediu de cultură asumat, o nouă înmugurire, un *spor* (în mai multe sensuri, de sămânță gata *să dea colț* – iarăși, și în sensul de a rodi, dar și în acela, argotic, de moarte și decădere ori de replică polemică; dar și de îmbogățire permanentă a interpretării, cu conotații înflorind ca mucegaiul pe fiecare *rest* – rămășiță, dar și neruminare până la capăt, până la toate capetele a unui anume ciot de viață). Eseistul e și un bun povestitor, așa încât povestea de dragoste

dintre Daniel și Almira, tensionată de trecutul sentimental al amândurora, dar și de existența unui El cu anume drepturi de proprietate erotică, se citește lesne și în registru de *romanț*, un pic retro și lucrat în horbote cvasipoematice. În plus, până și intersectarea fără preaviz cu istoria (romană) cu împărați, senatori, lumi în amurg și în destrămare, cuceriri și retrageri este o oglindire cu funcții multiple, o răsfrângere simplă, metaforic-parabolică, dar și alta în straturi, aplicabilă oricărei povești omenești cu creșteri, descreșteri și apocalipse.

Calvarium, cu perechea feminină și... clujeană Calvaria, adaugă o nouă „explicație” parțială și liberă. Dâmbul din straturi succesive de istorie al bisericii Calvaria seamănă cu o țeastă (sensul latinesc al *calvarium*-ului), trimițând la forfota plină de ambiguități a gândului, la felurile traducerii în cuvânt ale „experiențelor” în sens larg. Istoria cu majusculă și cea mărunță acceptă la fel de multe interpretări, variante, remanieri. Nimic nu e „gata ca o fotografie”, dimpotrivă, ceea ce vede și descrie prozatorul respectă mai degrabă regula rebelă și derutantă a ficțiunii onirice.

Și mai departe, cartea lui Andrei Simuț se lasă citită în registru cel puțin dublu. Studenția, ca timp, loc și stare de spirit, se conturează la un nivel general acceptabil, cu ingrediente speciale fiind vorba de o studenție la Litere. Apoi există și câteva recepții anume privilegiate. Clujenii literați (în sensul de filologi și simpatizanți ai literelor) vor gusta savori aparte fiindcă ei *văd* imediat și recunosc, dincolo de niște nume absconse și cenușii pentru restul lumii, individualități, personaje, personalități, istorii suplimentare și complementare. Lectura lor e activă și propria cunoaștere intră în jocul conexiunilor în lanț. Când fundalul poveștii de iubire e traversat în străfulgerări de Doina Curticăpeanu, Sanda Cordoș, Teuțișan, Muthu, Neamțu, Borbély, Ioana Bot, Elena Dragoș, Fanache, Perian și așa mai departe, nu chiar „tăt mârlanu” va ști despre ce e vorba. Tot așa cum Andrei Simuț, cel născut și școlit la Cluj, își așază povestea anume în acest oraș, căruia îi cunoaște cartierele, străzile, le știe ori le inventează istoria, topica urbană secundând cu parfum și atmosferă topica lexicală. *Locul* e important, iar *locuirea* nu e o dimensiune neglijabilă a ființei, fie ea și sub vremi. Sigur că poate fi oricare oraș-al-studenției, cu străzi, biblioteci, săli de cursuri, parcuri, cafenele. Dar nu mă pot împiedica să constat că, pentru clujeni, acțiunea se petrece *la Cluj*, un loc și un spațiu de enunțare pe care le pot străbate cu ochii minții alături de eroi și narator. Nu pot ști exact cât se pierde din farmecul atmosferei pentru cineva care nu cunoaște Clujul. Ce îi va spune un nume de stradă ori de cartier? Barițiu, Horea, Napoca, Moților, Mănăștur, Mărăști, Andrei Mureșanu, Babeș și Calvaria, Canalul Morii și așa mai departe trezesc

pentru clujeni imagini, culori, istorii. Ce se întâmplă cu ceilalți? „Ce este un nume?” Pierderea nu va fi catastrofală, mă gândesc, dar știu la fel de bine că *locul tău* lasă urme și modelează privirea ta asupra lumii, lăsându-se la rândul său impregnat. Nu întâmplător, drumurile la capitală sunt în două dimensiuni, nu în trei. Capitala e un soi de *agora* abstractă, în care Daniel e dus periodic de un tată atent la formarea sa, pentru a asculta diverși *oratori*, mai mult ori mai puțin celebri. Ieșirile sunt însă provizorii. Daniel/Andrei se întoarce mereu, chiar dacă locuirea sa e labirintică.

Povestea „lunii ce pe nesimțite cade” dă adâncime și celor mai mărunte gesturi și cuvinte, le infiniticică. Ca orice generație de cumpănă, autorul, naratorul și eroul său știu multe despre ambele lumi trăite ca să le vadă amândurora inevitabila descompunere. Au în mod firesc înțelepciunea celui care nu poate fi amăgit de aparențe. Pot gândi pe cont propriu. Eseul despre *Literatura traumei* conținea deja acest echilibru și această necesară distanță. Panoramarile nu pierd din vedere detaliile, sarea omenească dintotdeauna. Excelent portretul bemolat, pe muchie de cuțit al celor născuți la începutul anilor '70-'80, fără „amintiri despre primii pași pe lună, nici despre războaie sângeroase, dar avem cultură generală, pentru că asta însemna ceva odată”, „ultimii Șoimi ai Patriei și ultimii Pionieri”, „noi am auzit cum s-a tras la Revoluție, noi am fost martorii a trei schimbări de bancnote și monede... Suntem o generație de învingători, de visători, de *first-timers*...”

Scrișă modernist, în sensul respectului pentru povestea cronologică și relativ cuminte („am preferat mijloace de seducție mai moderniste, oarecum în răspăr cu perioada post-postmodernă pe care o traversăm”), cartea e bulversată de tehnici ale întretăierilor postmoderniste, însă cu o măsură și un echilibru ținând de maturitate. Nimic șocant și gratuit în carte, totul are un schepsis și un rost. Fragmentele, deși acceptând și lecturi la întâmplare, sunt țesute după un desen migălos care invită la reveniri, la înaintarea înceată în urzeala romanescă și la priviri aruncate cu egal folos și încântare și nodurilor de pe dos.

În „vizuina împânzită de scenarii și așteptări inutile”, privitorul își anexează simțul ne-cultural, de „fiară”, al mirosului, adulmecând întretăieri de alei labirintice și de *aer*:

aer de Calvaria, aer vechi, aer de mănăstire, aer de munte, aer de pădure, aer de fân proaspăt cosit, aer de vis, aer de grotă, ... aerul fiecărui secol, aer de incași convingși că sfârșitul e aproape și că nu mai are rost lup-ta, aer înteinind focul peste Roma, ... aer de Nabokov în exil, aer de anii patruzeci, aer de jurnal sentimental, aer de catastrofă mondială... aerul străzii Barițiu, aerul mulțimii de fete necunoscute, aer de mai și de iubire primăvărată, aer latin ... aer de Casablanca, aer de diavol bântuind visele... aer de enciclopedie infinită a aerului prin care te poți mișca în voie precum peștele în apă.

Ceea ce și face, de altminteri. E, clar, o carte bună și bine scrisă. Cartea unei vârste pe care a depășit-o deja acum câțiva ani. Andrei Simuț se știe în schimbare și, chiar, în bogată *cădere*. Căci mileniul al doilea s-a împlinit și *marea descoperire* întârzie să se producă.

Apocalipsa după Simuț (fiul)

Ștefan Borbély

ANDREI SIMUȚ este unul din cei mai înzestrați scriitori ai generației sale. Literatura înseamnă, pentru el, o zestre genetică: fiul criticului Ion Simuț, de la Oradea, el a moștenit de la tatăl său un echilibru aproape geometric al vieții, pe care încearcă să-l deconstruiască prin text. Rezultă că scrisul reprezintă pentru fiu deopotrivă disciplină și insurgență: organizare, fiindcă – foarte școlit fiind, cu lecturi bine rânduite – el scrie la intersecția unor modele celebre (Umberto Eco, Thomas Pynchon, Jack Kerouac) pe care le cunoaște foarte bine, până la obsesie, și insurgență, fiindcă nu urmărește modelul monocultural al Tatălui, consecvent tovarăș de drum al autorităților și temelor consacrate: debutează cu un volum de eseuri dedicate *Literaturii traumei*, în care decantarea narativă a celui de-al Doilea Război Mondial e prevalentă, apoi scrie romanul *Calvarium* (Timișoara: Ed. Bastion, 2009), lucrând, altfel spus, pe registre nu neapărat conexe și în domenii diferite.

Așa cum *nu se întâmplă* în multe cazuri similare, *Calvarium* nu reprezintă extensia ficțională a volumului de debut, ci un experiment textual legat de tema pe care Simuț o dezvoltă în lucrarea sa de doctorat, și anume reflectările românești ale apocalipsei. Din nou, intervine și aici inhibiția livrescă a temei: foarte bine cunoscută de către autor, din interior – fiindcă reprezintă domeniul său predilect de respirație culturală pe moment –, ea duce în mod inevitabil la concluzia că apocalipsa anului 2009 nu poate fi decât o *apocalipsă a textului*. A textului *ca* apocalipsă. Adică: un fenomen de construcție palimpsestică, multistratificată, cu eșafodajul la vedere, cu simboluri și formule deja cunoscute, care vin din recuzita compozită a unei culturi sincretice, ușor obosite, recalibrate de infuzia de barbarie elaborată pe care o numim postmodernism.

În consecință, fără a diminua prin nimic forța unui discurs narativ foarte bine scris, sugestiv și pertinent în majoritatea articulațiilor sale, *Calvarium* ne apare ca fiind un roman în care efortul de construcție covârșește, pe alocuri, spontaneitatea pe care o presupune libertatea neconstrânsă de a scrie. Conștient de acest neajuns, Andrei Simuț se salvează, cu inteligență, prin puternica infuzie de realitate directă, recunoscută pe care o introduce în roman. În alte cazuri, cu miză culturală similară, soluția la îndemână ar fi reprezentat-o supra-intelectualizarea temei: inserția de simboluri și analogii alambicate, oferite generos unui cititor flatat de faptul că i se avansează statutul de partener ezoteric. Dimpotrivă, *Calvarium* e suprasaturat de realitate, de una mai degrabă biografică decât ficțională, în pofida avertismentelor repetate ale autorului cum că ne aflăm în fața unei opere în care totul trebuie luat drept convenție narativă. Realitatea este, în primul rând, una a studenției autorului, întâmplată între anul apocaliptic 2000 și 2004, în care apune Ion Iliescu. În al doilea rând, este una a Clujului, cu străzi și baruri desemnate cu numele lor real, dar și a Fa-

cultății de Litere, unde autorul a fost un student exemplar, nepierzând niciun curs și citind, cu o conștiințiozitate pe care nu o mai regăsim azi decât la specimene rare, toate titlurile din bibliografie, fie că e vorba de istoria literaturii române sau engleze, de literatură comparată sau – *horribile dictu* – de fatidica istorie a limbii, obsesiv invocată în roman ca traumă definitorie...

„Fauna“ profesorală a Facultății clujene de Litere e masiv reprezentată în roman, dar fără sarcasmul negru, coroziv pe care-l găsim în ultimul roman al lui Ion Manolescu, a cărui „acțiune“ se desfășoară, parțial, la Literele bucureștene. În *Calvarium*, numele profesorilor e furnizat ca atare, fără esopisme sau descrieri aluzive, ceea ce va stârni, probabil, nu puține scăpărări iritate, dar opțiunea ține, de asemenea, de tehnică: nu un roman „cu cheie“ îl interesează pe autor, ci unul în care proximitatea să funcționeze ca *exces de real*, menit să umple cu „materie“ aleatorie o biografie în ultimă instanță rectilinie, cuminte. Materia deconstruiește, aici, geometria, similar cu ceea ce se întâmplă – pe un alt plan, desigur – în *Pe drumul* lui Kerouac: luând la rând străzile clujene ale studenției sale, autorul le construiește biografia și, câteodată, arheologia, Clujul funcționând în roman ca organism textual care generează destine, le absoarbe sau le anantizează, după caz. Sub acest aspect, sintagma de *realism netraumatic* se potrivește cel mai bine apocalipsei liniștite din *Calvarium*: o apocalipsă a cerebralității deconstruite de materie, a „căpățanei“ (de unde vine „calvarium“) deconstruite de trup, de senzorialitate, iubirea protagonistului pentru misterioasa Almira (o fată foarte frumoasă, pot să depun mărturie...) fiind una dintre marile reușite narative ale romanului.

Poate că, în ultimă instanță, de aici ar fi trebuit să pornim: *Calvarium* e, dincolo de experimentul apocaliptic pe care-l încearcă textual, un superb roman de iubire, foarte fin și nuanțat scris, de către un om care descoperă înfiorat că viața are și inefabil, nu numai contururi ferme, definiții clare sau geometrie. Pentru a-l cuprinde, să facem un pas înapoi și să înțelegem contextul: așa cum spune protagonista, autorul vine dintr-o „adolescență foarte liniștită“, în care intelectul funcționează ca substitut pentru realitate. În consecință, realitatea pe care el o trăiește e realitatea cărților pe care le citește; drama – câtă este – vine integral de aici, și tot de aici vin suferința, angoasele sau căderile. Individ aproape livresc, protagonistul aduce cărțile ca scuză pentru o viață pe care nu a trăit-o; mai mult decât atât, el este atât de inteligent, încât e capabil să demonstreze nu numai că livrescul funcționează ca substitut de real, ci și că textul poate genera realitate, romanul său fiind un desăvârșit exemplu al acestei prezumții nobile, dar foarte intelectualizante.

Din acest punct încolo, există două soluții: ingenuitatea sau dezmațul – cedarea melancolică în fața vieții sau distrugerea acesteia, cinică, neagră, premeditată. Spre deosebire de mulți romancieri care s-ar arunca frenetic în a doua capcană, Andrei Simuț alege prima cale, ea fiind, sub aspect narativ, mai dificilă. În consecință, vom găsi în *Calvarium* un om cerebral care se lasă invadat de real, asemenea unei materii spongioase. Partea de sus, subtilă a acestui real se numește iubire. Partea de jos: un

haos tandru, neconflictual, substituit al refuzului de a supune totul unei analize categoriale, sistematizante. Iată un exemplu:

Atunci distingeam voci necunoscute, prinse în dialoguri la care nu-mi aminteam să fi asistat vreodată. Replicile păreau fragmente fără legătură, decupate din nesfârșite monologuri, căzute din piese diferite. Personajele săreau de la un subiect la altul, fără nicio logică, și totuși se înțelegeau de minune. Mi-am spus că nu are rost să pun ordine în aceste discursuri ce mă urmăreau peste tot ca o muzică proastă. Nimeni nu se poate juca nepedepsit cu capsulele unor timpuri diferite, în care dialogurile se rosteau, izolate iremediabil unele de altele. Haosul se insera prin subtile desincronizări.

Întreaga textură a romanului e supradeterminată de absența unei logici ordonatoare. Temporal, aceasta înseamnă abolirea istoriei ca sens ordonator al vieții, adică o suspendare în prezent: *Calvarium* e un roman al clipeilor privilegiate care se succed după logica hazardului, în condițiile în care nu numai că Dumnezeu nu există, pentru a supune totul unei logici a transcendenței, dar nu mai există nici diacronia culturii, înlocuită prin ceva ce epistema postmodernă numește „prezentificare“: aglomerare întâmplătoare a cărților pe un colț de masă, falii temporale care se amestecă, stiluri ce se întrepătrund, neatente la puritatea care le-ar putea garanta identitatea. Tipologic, ne aflăm în fața unui roman nonevenimental, aparținând unei generații care nu mai dispune de un eveniment care s-o determine, așa cum funcționase dictatura comunistă și cenzura pentru generația '80, generând dihotomizări particulare: călău vs. victimă, erou vs. laș, disident vs. delator etc. Generație fără conștiință politică (televizorul nu joacă niciun rol în *Calvarium*, unde referințele politice sunt inexistente), ea are o singură șansă: de a construi realitatea *ca text*, de a transforma imprevizibilul biograficului neapărat livresc în carte.

În acest sens, măiestria lui Andrei Simuț e remarcabilă, fiindcă autoscopia pe care o realizează prin *Calvarium* e foarte iscusit lucrată ca artă epică. Însă obsedat de ceasuri, de calendare (adică de ordine), protagonistul romanului se lasă deconstruit de romanul pe care-l scrie prin intertextualizări recunoscutibile, semn că „totul a fost scris“, că trăim viața textului care ne-a fost hărăzit la naștere. O asemenea intertextualizare vizează – pe modelul contrapunctic al lui Bulgakov, din *Maestrul și Margareta* – degenerescența Imperiului Roman târziu, melancolia lui Aurelian (cel cu retragerea din Dacia) și cotropirea imperiului de materia „barbară“ pe care o aduc cu ele popoarele migratoare. În filigran, crepusculul imperial e asociat cu obsesia pentru luna februarie, pe care o trăiește protagonistul, luna psihopompă a sfârșitului de an roman, a Lupercaliilor și a Feraliei, ziua în care morții revin efemer pe pământ. Estet fiind, prin structură, autorul nutrește, așadar, o propensiune subtilă pentru decadentă („Ești sclavul ce poartă pe prințesă în lectică, poposind de câte ori ochii ei umbroși au zărit o portocală mai frumoasă“), scriind – repet – una dintre cele mai delicate povești de iubire pe care mi-a fost dat să le citesc în ultima vreme.

Vocația inteligenței

Iulian Boldea

TITLUL DE mai sus reproduce o sintagmă folosită de Alexandru Paleologu în cartea sa *Interlocuțiuni* (ediția a doua, București: Ed. Cartea Românească, 2009). E o carte vie, problematizantă, în care verva eseistului este mereu însoțită de semnele unei inteligențe disponibile, mobile, capabile de adevărate spectacole ale paradoxului și ironiei, de racursiuri caustice, mordante, dar și de însinuări ale melancoliei, mai ales în acele pasaje cu caracter autobiografic, în care revelațiile memoriei capătă rezonanțe și accentele unei nostalgii învăluitoare. Alcătuit din „mărunțișuri” (prefețe, interviuri, articole diverse), cum precizează autorul în „Scuzele” sale de început, volumul este însă cu adevărat revelator pentru concepția autorului, reiterată, uneori, obsesiv, aproape monoton în aceste pagini, pentru modul său de a se situa în lumea românească de azi, pentru modul său de a-și apăra și ilustra valorile, ideile și reprezentările despre trecut și prezent, despre comunism și liberalism, despre lumea aristocrației sau despre demagogia politicianilor de după 1989. Revelatoare este, apoi, raportarea eseistului la Caragiale și la Goethe, din primul interviu al cărții (*Genul doct nu mi se potrivește...*), pe temeiul unei comune inteligențe radicale, care înregistrează cu fervoare ironică fisurile din ordinea fizică, socială sau morală a lumii. Rolul lui I. L. Caragiale în modelarea propriului eu, în făurirea propriului destin intelectual este mărturisit de Alexandru Paleologu fără rezerve:

De mic și până în ziua de azi am fost absolut fascinat de Caragiale, iar cu tatăl meu, care-l știa pe de rost, cum foarte repede am ajuns să-l știu și eu, ne dădeam la toate oca-

ziile replici din Caragiale și ne amuzam teribil, ne prăpădeam de râs. Spiritul caragialesc a fost pentru mine într-adevăr formativ, în sensul că mi-a educat acustica gândirii, mi-a inoculat o anumită năzuință expresivă, un gust al frazei supra-voltate. Spiritul caragialesc este pentru mine un spirit socratic, adică o disciplină aperceptivă și o terapie morală. Râsul caragialesc e un fenomen cathartic de efect major, aparținând, ca și în cazul lui Molière, al lui Aristofan, al lui Rabelais, al lui Cervantes, unei categorii pe care aș numi-o „cosmogonică”.

Temele abordate de eseist sunt, dincolo de varietatea lor, demne de tot interesul. O astfel de temă e cea a *modelelor* în literatură: autorul distinge două tipuri de naturi, naturi *aurorale* și naturi *culturale*. În cazul primului tip, se precizează că „auroralul e instaurator, adică generator în lanț de *ulterioroare* modele”. De altfel, referindu-se la propria formație intelectuală și la modelele pe care le-a asumat, Alexandru Paleologu amintește „șocul” pe care l-a resimțit în urma lecturii operei lui I. L. Caragiale, precum și reperiile alese în momentul în care se decide să se dedice criticii literare: Maiorescu, caracterizat prin „lapidaritatea stilului, autoritatea inteligenței, ironia, causticitatea voalată, logica”, și Gherea, la care înregistrează „pasiunea culturii universale” și vocația dialogului cultural. O altă temă, aceea a raporturilor dintre ortodoxie, naționalism și fundamentalism, e tratată de eseist într-un ton echilibrat, lipsit de fervori partizane, în aserțiuni argumentate și plastice totodată:

Astăzi, naționalismul are o motivație reală, pentru că timp de jumătate de secol am fost supuși unui regim de extirpare a ființei naționale; și deci trebuie să recuperăm. După cum trebuie să recuperăm și apropierea de tradiția noastră creștină. Sunt două lucruri esențiale, dar nu sunt asociate decât prin această circumstanță istorică.

În ceea ce privește tema sincretismului artelor, Alexandru Paleologu consideră că nu ar exista un „limbaj comun” al artelor, întrucât „arta este artă în măsura în care are o limba proprie. Că există o comunicare a materiei verbale, chiar fără comunicare noțională, aceasta se pare a fi ceva important”. La fel, diferența între diletant și artistul autentic e marcată cu rigoare și tranșanță:

Diletantul nu distruge motivul, ci îl travește. Când comparăm arta cu o cosmogonie, știm că orice cosmogonie presupune un haos inițial, un haos pre-cosmogonic și apoi se repun toate în ordine. La marii artiști, se simte că ei nu au mutat un obiect din realitate în opera lor, ci au perceput bine realitatea, au perceput-o integral, au perceput-o până la esența ei numenală, iar atunci când recrează motivul inspirator, pleacă de la această numenalitate.

Răspunsul la întrebarea „Care este scopul artei?” este reprezentativ pentru expresivitatea paradoxală a eseistului, pentru spiritul său de frondă și de extremă finețe a disocierilor:

Tocmai faptul că arta nu are scop mi se pare minunat. De aceea, ne dă nouă arta un sentiment de libertate, ne validează umanul și ne este atât de necesară: tocmai fiindcă nu are scop. Prea ne-au năvălit scopurile, și arta este fără scop.

La fel de expresivă e tema bătrâneții, în conjuncție cu cea a iubirii și a indiferenței („principalul păcat”). Bătrânețea e văzută ca „începutul vieții adevărate”, dar și ca o confirmare și o legitimare a adevăratului atașament afectiv între două persoane îndrăgostite:

O definiție a iubirii, în perfectă concordanță cu ce spuneam adineaurea, după mine, este aceasta, și nu văd cum ar putea fi alta posibilă. A iubi înseamnă a îmbătrâni împreună și a te emoționa de ridurile care se descriu pe figura partenerului sau a partenerii tale.

Tema comunismului și a terorii pe care a exercitat-o acesta asupra conștiințelor nu este nici ea ocolită. Titlurile unor interviuri sunt elocvente (*Sistemul comunist duce la extirparea bucuriei de a trăi*), după cum la fel de semnificative sunt aserțiunile referitoare la brutală represiune la care a fost supus chiar autorul, sau cele care se referă la reprimarea țărânimii („Țărânimia a fost asasinată. După 1949, a fost asasinată sistematic”). Incitantă este, de altfel, și convorbirea dintre Alexandru Paleologu și Andrei Pleșu despre Noica, al cărui farmec era „iritant pentru mediocri”. Se vorbește aici despre „echivocurile” filosofului, despre slăbiciunile sale („nu avea percepția profunzimii”), despre simplificările și superficialitatea unor judecăți.

Reiese din aceste pagini un portret viu, sugestiv, autentic al uneia dintre cele mai importante figuri din cultura românească a secolului XX. *Interlocuțiuni*-le lui Alexandru Paleologu, departe de a da impresia de a adăposti „mărunțișuri”, configurează un mod de a gândi și de a simți de maximă luciditate. La care se adaugă o ironie mereu prezentă, un spirit ludic subtextual și o judecată morală de o pertinentță incontestabilă.

Cărți primite la redacție

• Marin Mincu, *Proba de gimnastică*, un portret al autorului de Nichita Stănescu, București: Ed. Vinea, col. „Ediții definitive”, 2008.

• Constanța Buzea, *Creștetul ghețarului: Jurnal 1969-1971*, București: Ed. Humanitas, 2009.

• Luigi Pirandello, *Râu de lună și alte povestiri*, în românește de Laura Poantă, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2009.

• Victor Cubleșan, *Petru Dumitriu romancier*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2009.

NOICA și utopia recunoașterii

Marta Petreu

ÎN MOMENTUL cînd a fost arestat și implicat în „procesul Noica-Pillat“, Constantin Noica terminase nu demult două cărți: *Anti-Goethe*¹ și *Povestiri din Hegel*². Amîndouă circulară, din voința autorului, atît în mediul editorial – de pildă, manuscrisele fuseseră încredințate spre lectură la ESPLA, lui Mihai Șora, care le dăduse și altora –, cît și în mediul cunoscuților săi. De asemenea, amîndouă fuseseră trimise – și prin poștă, și prin cîte-un mesager direct – în Occident, Noica nădăjduind că Eliade și Cioran, prietenii și colegii săi de generație, se vor strădui să i le publice acolo.

În cartea sa despre Hegel, Noica prezintă, limpede și accesibil, deoarece în limbaj epic, un concept hegelian cheie: mișcarea recunoașterii. Este un concept care l-a fascinat și pe un alt om din Est, pe Kojève – care, ajuns, în urma Primului Război Mondial și a revoluției sovietice, în Franța, a dedicat, între 1933 și 1939, *Fenomenologia spiritului* și conceptului de recunoaștere serii de cursuri universitare la École des Hautes Études³. (Nu este deloc exclus ca tînărul Noica, în anii studiilor lui pariziene, să-l fi audiat pe Kojève; dar nici nu e necesar, simpla lectură a *Fenomenologiei...* lui Hegel fiind mai convingătoare decît orice interpretare.)

Mișcarea recunoașterii (sau relația dintre stăpîn și slugă) reprezintă un concept fundamental și fascinant⁴, care, vorba lui Noica, povestește povestea omului. Hegel a arătat că un om (orice om), pentru a fi într-adevăr uman, pentru a fi o conștiință de sine, are nevoie de un alt om, adică de recunoașterea acestuia. Pentru că nevoia de a fi recunoscut de celălalt o are fiecare om în parte, din situația liminară, a unui individ care se ivește în fața altui individ, se iscă o înfruntare (în care fiecare ins dorește să fie recunoscut și să se recunoască, dar refuză să îl recunoască pe celălalt); drept urmare, înfruntarea celor doi indivizi care stau față în față se transformă în luptă. O luptă care se poate termina în mod fericit, la egalitate, în recunoaștere reciprocă: „Ei se recunosc ca recunoscîndu-se reciproc“, spune Hegel; sau, dimpotrivă, una ce se poate termina în inegalitate, într-o „recunoaștere unilaterală și inegală“, care dă naștere cuplului stăpîn-sclav. Observația importantă a lui Hegel este că un om își are esența în celălalt, în cel ce îl confirmă; așa că, pentru a fi într-adevăr ce crede/simte/speră el că este, trebuie să fie confirmat/ogîndit/recunoscut de către un seamăn, iar nu de către un inferior; de către un egal, nu de către o slugă. Tot din învățămintele hege-

• Constantin Noica

liene face parte și acela că felul cum te porți cu celălalt om este măsura propriei tale dimensiuni.

Conceptul acesta hegelian explică dinamica oricăror relații umane: între doi indivizi, între două colectivități ori între un individ și o colectivitate. El arată de ce, într-o recunoaștere inegală, nu e nimeni fericit sau împlinit, nici stăpînul, nici sluga: căci stăpînul își primește recunoașterea nu de la un egal, ci de la unul pe care el îl socotește subaltern, de la slugă. Iar sclavul, la rîndul lui, este nefericit pentru că pur și

simplu nu a obținut confirmarea după care tînjește, recunoașterea esenței și a identității sale umane. În repovestirea lui Noica, stăpînul sau „învingătorul“ este o conștiință nefericită, deoarece „cel care recunoștea pe stăpîn era cineva pe care stăpînul nu-l recunoștea. Adevărul și confirmarea stăpînului, în loc să vie de la seamănul pe care-l căutase, veneau de la robi, de la suflete moarte“⁵. Însă sclavul sau învinsul, deși nefericit, arată Noica pe urmele lui Hegel, mai are o speranță, deoarece în el „se trezește

→

→ conștiința de sine, singura prin a cărei recunoaștere s-ar împăca cu stăpînii“. La întrebarea: cine – dintre învingător și învins, dintre stăpîn și sclav – este *omul* și care dintre ei poartă omul și umanul mai departe?, răspunsul filosofului german, urmat îndeaproape de discipolul său român, este că sclavul. Căci sclavul, spune frumos Noica, *își vine în fire prin muncă*:

prin muncă îți revii cu adevărat în fire, ieși din cutremur. E adevărat, muncești pentru dorința și desfătarea altuia, deci îți revine ca sclav relația secundară cu realul pe care-l prelucrezi. [...] Tu negi lucrul nu desființându-l ci înființându-l, modelîndu-l; într-un fel, te pui pe tine în lucru, te definești și contempli în el.

Munca, mai spune Noica, te „educă“ și pe tine, cel care muncești, îți dă un sens și „te definește ca om, definește omul“.

Pentru Noica, mișcarea hegeliană a recunoașterii – cu sălbatica ei dialectică stăpîn-slugă, cu concluzia că stăpînul e un „învingător“, dar unul derizoriu, în vreme ce sclavul sau robul „a luat întîietate“ și asupra stăpînului, și asupra lumii – a făcut parte din arsenalul lui de axiome, a fost o convingere intimă și o idee uzuală prin care a ordonat realitatea. Și prin care s-a raportat la ea.

*

ÎN DECEMBRIE 1958, Constantin Noica a fost arestat. Urma să devină obiectul unei înscenări judiciare de amploare, în care au fost anchetați, arestați și condamnați o mulțime de oameni. Nevinovați cu toții. Pretextul înscenării a fost, cum se știe, cultural: lectura unor cărți de-ale lui Cioran și Eliade (Cioran, *Ispita de a exista*, 1956, care are texte antiromânești; Eliade, *La forêt interdite*; Cioran, *Lettre à un ami lointain*, eseu publicat în *NRF*, în 1957); apoi, scrisoarea publică a lui Noica către Cioran, adică *Răspuns unui prieten îndepărtat*, precum și alte texte ale lui Noica, *Anti-Goethe* și *Povestiri din Hegel*. La anchetă, Noica a dat, drept listă a persoanelor care veniseră în contact cu aceste texte, toată agenda sa; drept urmare, Securitatea a anchetat o mulțime de oameni, pe aproape toți cei care avuseseră, într-un fel sau altul, o legătură cu textele. Astăzi, culpa incriminată sună neverosimil; la finele anilor 1950 însă, orice pretext, oricît de străveziu, a fost suficient de consistent pentru a băga oamenii după gratii. „Anatomia“ acestei înscenări uriașe, în care toți cei implicați au fost în realitate nevinovați, a fost refăcută din documente și mărturii de Stelian Tănase⁶. Așa cum arăta acesta, la procesul Noica-Pillat s-au dat sentințe care totalizează 268 de ani de pușcărie și 183 de ani de degradare civică. Noica a fost condamnat la pedeapsa maximă, de 25 de ani. Toți condamnații au fost eliberați mai repede, în cadrul liberalizării de la mijlocul anilor 1960. Noica a ieșit din închisoare în vara anului 1964, fără să fi ispișit toată condamnarea.

*

ÎN TREACĂT, să observăm că Emil Cioran, care a fost pretextul procesului (unul dintre ele, firește), nu pare să fi priceput vreodată prin ce a trecut prietenul său, pe care l-a judecat cu o stînjenoare frivolitate.

Cioran și-a făcut reproșuri că i-a scris epistola fatală din 1957, adică *Scrisoarea către un prieten de departe*:

Ce greșeală – să răspund la scrisorile lui Dinu. I-am scris din milă pentru singurătatea lui, precum și ca să-mi fac datoria de prieten. Fără să vreau, am oferit arme împotriva lui și am contribuit la năpasta care l-a lovit.

În același timp, cu superficialitatea omului liber dintr-o țară liberă, Cioran a crezut că nici măcar detenția nu l-a schimbat pe Noica. Întîi de toate, s-a îndoit că memoriile de pușcărie ale lui Noica ar prezenta vreun interes:

D[inu] vrea să-mi trimită un manuscris în care e vorba de grozăviile pe care le-a trăit în închisorile de-acolo. Dar *aici* suferințele lui nu interesează pe nimeni: cum să i-o spun? Acolo ar avea un sens și un ecou, și o valoare *literară*; în Occident, nu prezintă nici măcar un interes anecdotic. – Oamenii din țara mea se pricep să sufere inutil și la momentul nepotrivit,

notează, în mai 1966, cu bine-cunoscuta-i frivolitate, Cioran. În toamna aceluiași an îl judecă aspru pe Noica pentru că a colaborat la *Glusul patriei*, gest prin care, crede Cioran, „și-a distrus legenda și a șters cu buretele șase ani de suferință“. Cîțiva ani mai tîrziu, dimpotrivă, îi reproșează mental prietenului său că nu a depus mărturie despre calvarul prin care a trecut:

Am văzut o grămadă de compatrioți de-ai mei care au făcut ani și ani de închisoare. Nu aveau despre asta nici o amintire, nici bună, nici proastă. La drept vorbind, încercarea asta n-a fost pentru ei o încercare, de vreme ce nu i-a marcat profund. Nici o operă nu a luat naștere din ea. C. N., filosof, nu scrie niciodată despre ea, nu face nici o aluzie. Șase ani de pușcărie nu l-au transformat lăuntric. S-ar spune că trecînd de la o închisoare la alta a făcut turism fără voie. Cum poate fi explicat acest fenomen? De o *psyche* debilă, sau pur și simplu de acea pasivitate – urmare a unei robii seculare? Cred mai degrabă că trebuie incriminat frivolul scepticism național, care refuză să aprofundeze, să interiorizeze senzația.

Eliade, „vinovat“ în același fel precum Cioran pentru iscarea procesului, căci romanul său, *Noaptea de Sânziene*, fusese (în varianta franceză, *La forêt interdite*) de asemenea corp delict în anchetă, făcea, peste ani, pomelnicul victimelor sale, justificîndu-se totodată că n-a scris în favoarea victimelor în presa occidentală: „fiind considerați «fasciști», protestele noastre, al lui Cioran și-al meu, i-ar fi deservit: ar fi fost interpretate ca o confirmare indirectă a «reacționarismului» lor“.

*

TÎNÎND CONT că Noica a refuzat sistematic (auto)biograficul, lăsînd cu limbă de moarte că,

Dacă se va interesa cineva de activitatea mea cărturărească, îl rog să *nu* țină seamă [...] de biografia mea, ce n-are conținut, în bună parte din voință proprie,

publicarea, în 1990, a volumului memorialistic *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* a fost o surpriză. (Între timp, setea de bio-

grafic în privința filosofului a fost satisfăcută de alte cărți, ale altora, de memorii, jurnale și corespondență, ori de apariția volumelor de reconstituire și de documente care ne permit o oarecare aproximare a personajului și misterului Noica: volumul lui Stelian Tănase, *Anatomia mistificării, 1944-1989*; extraordinara carte *Sub semnul depărtării: Corespondența Constantin Noica – Sanda Stolojan*; masivul opus *Noica și Securitatea*, I; și nu trebuie uitat fermecătorul volum al lui Nicolae Șt. Noica, *Neamul Noica*.)

Apărut în 1990 (mult prea devreme, cred, dar pentru anumite cărți se pare că nu vine niciodată timpul potrivit), volumul *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* – prin propunerea să ne rugăm pentru „învingători“, pentru „biruitori“, pentru „cei puternici“, inclusiv pentru comuniști și torționarii lor – și-a contrariat pînă la minie cititorii. Căci, imediat după căderea regimului comunist, aceștia așteptau alt gen de revelații despre închisorile comuniste și torționarii lor, mai concrete, mai „gotice“, pline (precum *Gherla* lui Paul Goma) de scene de tortură, de cruzimi care să motiveze neiertarea și ura, dar nu o rugăciune pentru foștii învingători și stăpîni. Mărturia lui Noica a fost prost primită și, în febrilitatea acelei perioade, nici nu s-a mai observat că ea este o parabolă, nu o rememorare, o carte de creație filosofică și pedagogică, nu o simplă repovestire a avaturilor de pușcărie ale fostului deținut Constantin Noica. Deși, firește, acestea nu lipsesc.

Nu se cunoaște cu exactitate data la care a fost scrisă *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*. Dacă ne luăm după însemnarea lui Cioran din mai 1966 din *Caiete*, care notează că „D.“, adică „Dinu“,

vrea să-mi trimită un manuscris în care e vorba de grozăviile pe care le-a trăit în închisorile de-acolo,

s-ar părea că Noica și-a scris memoriile de pușcărie curînd după eliberarea sa. Dacă ne luăm însă după o „sinteză“ a maiorului de securitate Pătrulescu, care se ocupa de „cazul Noica“, filosoful își scria *Amintirile din detenție* prin vara anului 1973, trimițîndu-le, capitol cu capitol, în Anglia, la fosta sa soție: unde însă nu ajungeau, deoarece Securitatea le confisca, plic cu plic⁷; astfel, capitolul al treisprezecelea al cărții *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* nu a ajuns niciodată la destinație, iar autorul, cu neascunsă ironie, l-a înlocuit în volum cu o versiune refăcută, ce începe cu următoarea declarație:

Capitolul acesta a fost trimis de autor, din țara sa, de cinci ori – prin poștă, ca toate celelalte –, dar n-a ajuns la destinație niciodată, iar manuscrisul din țară s-a pierdut și el⁸.

Indiferent cînd le-a scris, memoriile lui Noica sînt o operă de creație, nu de strictă rememorare. Astfel, Alec, voleibalistul ce apare drept colegul de celulă al lui Noica, căruia acesta îi adresează pilde înalt pedagogice și de la care primește cadou de despărțire, într-o scenă gingașă ca întîlnirea dintre Micul Prinț și Vulpișoară, o amintire: o mișcare de gimnastică, Alec deci nu a fost colegul de celulă al lui Noica, ci al altui deținut, al lui Alexandru Botez. Noica a aflat de la acesta din urmă patetica pove-

te a tînărului sportiv și „a operat o transmutare”, topind într-un singur personaj, mai convingător literar, două destine (al voleibalistului și al aceluia care i-l descriese). Apoi, paginile acestei mărturisiri lapidare sînt impregnate de atmosfera ultimelor două cărți la care lucruse Noica înainte de arestare, *Anti-Goethe și Povestirile din Hegel*. Repetatele referiri la *Faust*-ul goethean nu pot să scape cititorului, căruia Noica, în loc să-i satisfacă, prin descrierea minuțioasă a torturilor de pușcărie, apetitul voaierist secret și masochismul prin delegație, îi vorbește, în termeni goetheeni, despre primatul „posibilului gol” asupra realului sau îi explică, pedant, colectivizarea agriculturii cu ajutorul unei secvențe din *Faust II*.

Și mai prezent decît Goethe (ori decît Koestler, Cervantes etc.) este însă Hegel: începutul și sfîrșitul cărții lui Noica stau explicit sub semnul hegelian al mișcării recunoașterii, al înfruntării dintre stăpîn și slugă. Noica trimite explicit la *Fenomenologie...*, în a cărei valoare explicativă pentru relațiile interumane a crezut mereu. Așa că primele pagini din carte conțin teoria înfruntării dintre învingători și supuși, aplicată la instalarea comunismului în România, după care urmează ilustrarea „mișcării recunoașterii” printr-o secvență din pușcărie: deținutul Noica se întoarce bătut de la anchetă și îi face lui Alec, voleibalistul din celulă, în mai multe reprize, teoria că faptul „e fără importanță”, că ei, anchetații, „nu contează”, deoarece „Ei nu sînt ei”, „e altceva sau altcineva îndărătul lor”, că „N-aș putea spune că [noilor stăpîni] le merge chiar atît de bine”; ba chiar că ar fi, cu toții, vrednici de milă: „Mi-e milă [...] să văd că ei nu sînt puși în condiția de oameni, adică de ființe care făptuiesc ceva și află de la viața ceva”.

Această atitudine noiciană, plină de compasiune pentru „învingători”, pentru „stăpîni”, inclusiv pentru „torționari” și „comuniști” („Să ne rugăm pentru ei”, spune ceva mai încolo, în altă celulă și în alt context, Noica; iar colegii de detenție îl întreabă: „Și pentru comuniști?”), îl umple de mînie pe colegul de închisoare al lui Noica: tînărul „s-a ridicat, mînios” și, în timp ce se învîrtește prin celulă ca într-o „cușcă de lei”, „Un suflu de animalitate emană din el”, observă, cu tîlc, filosoful. Din situația asta tensionată („De s-ar întîmpla ceva... De s-ar întîmpla ceva...” se iese prin „miracolul”, bine adus din condei de scriitorul Noica, al muncii. Adică, spune Noica, se deschide ușa, iar gardianul îi pune pe cei doi deținuți să spele pe jos.

Să observăm că și în modelul pe care îl urmează Noica (*Fenomenologia spiritului*, de Hegel), și în propria sa carte, în *Povestiri din Hegel*, soluția relației stăpîn-slugă se află, pentru „rob”, în muncă. Iar în *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, după ce îndrăznește să invoce, chiar dacă sub formă de citat, „pitié pour les forts!”, stîrnind mînia, adică „suflul de animalitate” al colegului său, cei doi deținuți se salvează făcînd „ceva adînc uman: munca de sclav” a spălării cimentului din celulă. Căci, spune Noica – iar în spate se ghicesc paginile pe aceeași temă din cartea sa despre Hegel – „Este *muncă* și asta, și are în ea ceva bun, regenerativ”.

*

TREBUIE SĂ observăm că, în principiu, noi nu avem dreptul să judecăm nici furtunoasa scenă (fie ea reală, fie ea închipuită de Noica) care introduce ideea iertării, nici ideea de bază, a iertării celui rău, din simplul motiv că, netrecînd printr-o pușcărie comunistă, sîntem lipsiți de îndreptățire morală. Noi putem numai să medităm, cu varii reacții, la gîndul deloc ascuns al lui Noica. Cartea lui este pusă, în întregul ei, sub avertismentul unei întîmplări cu valoare de pildă: povestea comandantului Alexandru, care, după ce a ocupat în război o mănăstire de măicuțe, a lăsat-o intactă, cerîndu-le maicilor să se roage pentru el.

Școlit la școala *Fenomenologiei...* lui Hegel, pe care a repovestit-o în registru epic, Noica însuși a cerut, obsesiv, să ne rugăm pentru învingătorii care ne fac rău. De ce să ne rugăm pentru ei? Pentru că, spune Noica, sînt niște alienați („Ei nu sînt ei”), sînt niște oameni care s-au îndepărtat de la esența lor umană („e în joc altceva, care-i transformă pe toți în obiecte”), și-au pierdut sensul vieții („ei nu sînt puși în condiții de oameni, adică de ființe care făptuiesc ceva și află de la viața ceva”); și, peste toate, spune filosoful într-o formulare foarte hegeliană, „Nu-și dau seama că, între oameni, dacă anulezi pe celălalt, te anulezi și pe tine”.

Această idee – sucită, scandalosă, pe deasupra filosofică –, extrasă de Noica, drept învățătură universală, adică și morală, din *Fenomenologia spiritului* și asumată de el explicit în cele două variante ale cărții sale despre Hegel – este un leitmotiv al volumului *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*. Adică al mărturiei noiciene despre închisorile comuniste.

I s-a adăugat, pentru ca scandalul să fie deplin, „episodul marxist” din *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*. Faptele sînt cunoscute: după o lungă perioadă în care a fost singur în celulă (Kojève, celălalt mult mai mare interpret al *Fenomenologiei spiritului*, atrăgea atenția că pentru Hegel un singur om înseamnă niciun om: „Il faut, pour le moins, être deux pour être humain”¹⁰), deoarece, în viziunea lui Hegel, omul nu este nimic altceva decît „le fait de la reconnaissance d'un homme par un autre homme”, lui Noica i-au fost date cărți. Mai exact, i-a fost dat Marx. Așa că a citit „17 volume din operele complete ale lui Marx și Engels”. În felul lui „naiv” și onest, adică sublim, depune liberă mărturie că „Sînt pagini în Marx care te cutremură”, căci acesta a fost, vreme de măcar un deceniu, în secolul al XIX-lea, „cronicarul și purtătorul de cuvînt îndrăcit” al conștiinței europene. Drept urmare, Noica, fidel înălțimii sale morale, exprimate în mod explicit în termeni hegelieni de mișcare a recunoașterii, cere... o rugăciune pentru Marx:

Fie-vă milă de un gînditor atît de mare, ce, în părțile lumii unde e prea des și prost invocată, a ajuns de rîsul copiilor. Fie-vă milă de felul cum se întoarce biruința sa împotriva-i. Lăsați batjocura ieftină, cei care vă simțiți victime ale lui [...]. Fie-vă milă pentru blestemele ce se vor acumula într-o zi peste capul lui, nefericitul de învingător. [...] „Iertați-l, a stat și el sub nebunia Binelui. Rugați-vă pentru sufletul fratelui Karl. Rugați-vă pentru the Big Brother”¹¹.

La apariție, cartea lui Noica, așa cum am spus, n-a plăcut. Poate că „demonul ambiguității” pe care i-l atribuia Monica Lovinescu l-a făcut pe filosof, în această pledoarie de natură morală, să uite să îndemne la rugăciune și pentru victime, pentru cei învinși, închiși, torturați. Compasiunea pentru ei este evidentă și implicită, dar se pare că Noica a uitat că ar trebui să adauge un imperativ etic explicit și în favoarea celor nevinovați. A fost penalizat pentru asta. Pentru Monica Lovinescu, de exemplu, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*

a devenit pentru mine breviarul prin excelență al decăderii. Cum să te rogi pentru fratele-călău, fără să participi la schingiuirea victimei? Nu mă pot ruga pentru Big Brother – cum mă îndeamnă, într-un moment de non-sens filosofic, un C. Noica. Nu era vorba nici măcar de o iertare creștină: Noica n-avea decît frugalitatea monahală, nu și credința. Mila sa ține de sofism, nu de Cruce¹².

*

ÎN FAPT, problema e fără soluție, măcar în sensul că are mai multe soluții, că orice atitudine umană este, subiectiv vorbind, cu puțință. Există, de pildă, tradiția evreiască a zilei iertării – pusă în termeni filosofici și istorici de către Jankélévitch –, în care vinovatul își cere iertare de la cel pe care l-a lezat. Există, la fel, tradiția creștină, a absolvirii noastre de către Dumnezeu, căruia ne rugăm să ne ierte așa cum noi îi iertăm pe cei care ne greșesc: „Și ne iartă nouă greșelile, precum și noi iertăm greșelile noastre”, precum și a solicitării iertării pentru un altul, care nu a avut destulă știință sau prevedere: „iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac”. Viața ne învață că există iertarea ca proces psihologic anevoios, în care absolvirea vinovatului coincide cu vindecarea interioară a unei răni adînci, ori, dimpotrivă, iertarea ca decizie a voinței, în urma unei deliberări. După cum poate să existe iertare spontană, cu sau fără ca vinovatul să își fi cerut iertare, sau iertarea ca încheiere premeditată de conturi. Și am putea continua.

În cazul de față, Noica s-a arătat dispus să-i compătimizească („fie-vă milă”) și să-i ierte („iertați-l”) pe „învingători”, pe stăpîni, pe călăi. (La proces, conform mărturiei Siminei Mezincescu, s-ar fi adresat, foarte semnificativ, soldaților care-i păzeau: „Eu știu că, în fond, sînteți buni, dar ascultați de ordine.”) Era dreptul lui, inalienabil. La fel, a fost dreptul său ca, în numele unor principii filosofico-morale în care credea – și care, așa cum a intuit Monica Lovinescu în fragmentul mai sus citat, nu sînt de natură creștină (ci de sursă hegeliană) –, să-i îndemne și pe alții la iertarea celor vinovați.

Nicolae Balotă, în *Caietul albastru* – o capodoperă a literaturii românești – și mai ales în cartea sa încă inedită, cu un titlu de maximă încărcătură mistică, *Abisul luminat*, procedeză la fel, chiar dacă în absența unei pledoarii explicite pentru călău. Steinhardt, în *Jurnalul fericirii*, se află pe aceeași linie. Testamentul moral al lui Vulcănescu, „Să nu ne răzbunați!”, e de aceeași natură. Iar un film precum *Binecuvîntată fii, închisoare* (regia: Nicolae Margineanu), la fel. Aceste creații au lansat în

→

→

spațiul public, toate, chiar dacă fiecare în felul său și de pe alte fundamente de gândire, ideea iertării. Adică, acești autori s-au întâlnit, într-un fel sau altul, cu propunerea lui Noica, mult mai elaborată filosofic, a compasiunii victimei față de călău (compasiunea victimei superioare moral față de călăul său, călău ce și-a înjosit substanța umană).

La o civilizație creștină, chiar dacă astăzi masiv desacralizată, comandamentul etic de-a ne ruga pentru călăi și de-a-i ierta nu ar trebui să ridice, *in principiu*, obiecții insurmontabile. În spațiul românesc însă, poate și pentru că trauma este încă foarte recentă și adâncă, ideea nu a fost (încă?) metabolizată complet și nici asimilată ca atitudine. Cu toate acestea, rămâne faptul de netăgăduit că unii dintre foștii deținuți politici, Noica, Balotă, Steinhart și alții, pun problema experienței lor carcerale nu pe teren juridic, ci pe unul strict etic, al moralității personale, și că, în calitatea lor de supraviețuitori, nu au o pornire punitivă la adresa temnicerilor lor, împingând interpretarea experienței lor carcerale pînă la sublim (unul mistic sau unul laic).

Problema fiind una de natură intim-morală, nu juridică, fiecare ins are libertatea de a reacționa conform codului propriu. Este foarte posibil ca reacția de iertare despre care vorbesc foștii deținuți să vină dintr-un resort de autoapărare: cei închiși au fost atît de umiliți în închisoare, încît unii dintre ei, pentru a-și salva superioritatea morală asupra torționarului (și asupra sistemului), au fost nevoiți să renunțe la resentiment, la ideea răzbunării, și să aleagă, într-un act liber, saltul moral: iertarea ca unică modalitate de conservare a respectului de sine și ca atitudine de superioritate față de torționar. Ceea ce ar da o răzbunare în bunătate, manifestată prin iertarea deplină.

*

DEȘI ÎNCLIN să cred că atitudinea lui Noica față de „învingători” și „stăpîni” (inclusiv față de Marx) provine din etica lui de sorginte hegeliană, nu pot să exclud ipoteza că filosoful a îndemnat la iertare pentru ca să i se ierte și lui. Ipoteza – de o probabilitate mai redusă, cred – ar putea fi argumentată prin marea culpă a lui Noica față de oamenii din lotul său. Așa cum se știe și așa cum el însuși povestește, la anchetă, întrebat cine a mai citit textele pentru care era inculpat, filosoful a răspuns total naiv, și anume dîndu-i anchetatorului toate numele din agenda sa:

Atunci brusc mi-a venit în minte ideea că aș putea să-mi scap prietenii paralizînd sub un noian de nume pe cei care mă interogau. „Ah”, făcui eu, „vă gîndiți la aceștia? Dar sînt zeci de alte persoane cărora *aș fi putut* să le împrumut cartea, sau cărora le-am și împrumutat-o.” Mă trezesc spunînd: „Ați luat de la mine agenda cu numere telefonice. Dați-mi-o vă rog o clipă ca să pot să-mi amintesc”. // Mi se dă agenda și citesc absolut toate numerele din ea. Din cînd în cînd anchetatorul se oprește și rostește cu satisfacție numele mic al persoanei de care e vorba; alteori mă întreabă care este. Îl urmăresc cum înșiră tacticos pe hîrtie nume după nume, timp de trei sferturi de oră (Au stomac bun, îmi spun în gînd, suportă orice cantități). La sfîrșit îmi oferă o țigară. // În clipa aceea mi-am dat seama ce idiot fusesem,

poate chiar criminal, punîndu-i sub ochi atîtea nume, din care putea să aleagă pe cine voia. Am refuzat țigara.

Mulți din cei pe care Noica i-a inculpat inconștient și prostește au fost anchetați și, unii, închiși. Cînd a ieșit din închisoare, Noica, o arătare slabă, prost îmbrăcată, știrbă – rămăsese fără dinți și nu voia să și-i pună, „pentru ca lumea să vadă ce poate face o închisoare comunistă cu noi”; reacția aceasta este, să notăm, de răzbunare, nu de iertare! –, a peregrinat pe la ușile victimelor sale, pentru a le cere, în genunchi, iertare. Dorina Al-George povestește că, după eliberarea lui, Noica

a venit de cîteva ori pe la noi, dar nu a intrat în casă, ci doar a introdus pe sub ușă cîte o scrisoare. [...] ele cuprindeau încercări de explicare și „deculpabilizare”; nu sunt sigură dacă acesta este termenul cel mai propriu¹³.

În unica scrisoare păstrată, filosoful i se adresa lui Al-George astfel:

Dragă prietene,/ nădăjduiesc că ai primit rîndurile mele și că ai înțeles din ele și cită suferință mi-a pricinuit răul pe care ți l-am făcut și cită rușine îmi este să dau ochii cu dta.

În fața Siminei Mezincescu, Dinu „a căzut în genunchi și mi-a sărutat fusta. Eu nu știam cum să-l ridic”. În fața Cocăi Casașovici și a soacrei acesteia, „Dinu a căzut în genunchi și ne-a sărutat poala rochiilor, spunînd: «Iertați-mă!»”.

Și, dacă în general a fost iertat, unii totuși nu au putut să-l ierte, de pildă apropiată lui Mihai Rădulescu: mama acestuia, care l-a considerat pe Noica responsabil pentru moartea fiului său, sau unii dintre prietenii lui, care l-au socotit vinovat „de a-l fi antrenat, aproape forțat [pe Mihai Rădulescu], în procesul pe care – nu spun nici un păcat – Dinu N[oica] și l-a dorit atît de mult¹⁴”.

Ecoul remușcărilor lui Noica intră inclusiv în documentele pe care Securitatea, care n-a încetat nicio clipă să-l supravegheze, le-a întocmit pe seama lui după ieșirea din pușcărie. Laitmotivul său la Securitate este „am devenit vinovat de nenorocirile care s-au abătut asupra lor [prietenilor]”. Ori de cîte ori vreunul din fostul „lot Noica” a fost oprit să iasă din țară, filosoful s-a simțit vinovat, pentru că „i-am luxat și i-am dus la pușcărie”.

Ori de cîte ori refuzați pașaportul unuia dintre aceștia, eu am sentimentul că sînt traumatizați din cauza mea,

declară, în mod foarte semnificativ, Noica la Securitate. Pentru că Sergiu Al-George n-a primit pașaport să plece la un congres, filosoful i-a reproșat maiorului Pătrulescu (în întîlnirea din 20 octombrie 1973), că

am rămas cu sentimentul că încă oamenii pe care i-am aruncat în închisoare încă poartă povara asta în dosarul lor și figurează numele meu, și încă din cauza mea mai sînt traumatizați.

Conform altei note de Securitate, la începutul anilor 1970 Noica simțea că și-a răscumpărat totuși o bună parte din vinovăția față de victimele sale, drept care i-ar fi spus fostei lui soții că ar putea pleca „cu totul”

din țară, căci „Moralmente, aș putea s-o fac, probabil, pentru că mi-am plătit unele din datoriile «victimelor mele» și, pe de altă parte, culturii noastre”.

Între sentimentul de vinovăție al lui Noica față de fostele sale victime și bunăvoința cu care răspundea anchetatorilor după eliberarea lui din pușcărie pare să existe o legătură subterană. Iar insistența cu care vorbește Noica, la Securitate – căci filosoful a fost supravegheat permanent, anturajul său, împînzit cu informatori (unii culți), iar el, invitat periodic la sediul instituției –, despre vinovăția sa față de oamenii din „lotul” lui pare a fi o încercare neobișnuită de-a smulge de la „organe” cîte-un pașaport pentru fostele sale victime.

Legătura filosofului cu Securitatea a căpătat o turnură de-a dreptul halucinantă după ce el a făcut, în 1972, o călătorie în Occident, unde s-a văzut cu Eliade, Cioran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, soții Stolojan și alții. Realist vorbind, Noica nu avea cum să evite această instituție. Iar dacă tot n-o putea evita, se pare că s-a gîndit cum s-o folosească: pe de o parte, în beneficiul prietenilor săi, față de care se simțea vinovat; pe de altă parte, și mai ales, în folosul culturii române. Planul, pe care îl putem ghici și chiar reconstitui din documentele de Securitate recent publicate în *Noica și Securitatea*, a fost mareț. Și ridicol. Sau, mai propriu spus, a fost una din „isprăvile lui Dinu¹⁵”: un plan donquijotesc, cum numai Noica putea, în sublimul iluziei sale culturale (dar o iluzie trăită într-un context de deplină mizerie socialistă), să conceapă.

*

NOICA A făcut parte dintr-o generație care, în momentul startului, și-a propus (la fel ca generația anterioară, a lui Blaga), să creeze o cultură română atît de înaltă și de valoroasă, încît să-i asigure intrarea în circuitul universal. Politizarea generației, atrasă de colectivismul revoluționar la modă în întreaga Europă, apoi războiul mondial și instalarea socialismului de ocupație sovietică au amînat fără termen proiectul. Iar dacă prietenii lui Noica rămăși în Apus au răzbit și, individual, s-au salvat în glorie, filosoful însuși n-a avut o șansă asemănătoare. După ce a făcut anii de închisoare (și sînt mai mult decît interesante frînturile de informație care sugerează că filosoful *și-a dorit* procesul), el a încercat, oarecum de unul singur și în condițiile cele mai nepropice, adică în socialismul real românesc, să pună în aplicare proiectul cultural al generației sale: cu alte cuvinte, a încercat să creeze, în condițiile de atunci din țară, o mare cultură română. (Pentru Noica însuși, cultura reprezintă valoarea supremă, cu întîietate față de valoarea vitală ori față de alte valori – situație ce poate fi constatată printr-o judecată de existență, dar nu poate fi sancționată printr-o judecată morală.) Și, pentru că nu o putea face singur, s-a folosit de călătoria din 1972 în Franța pentru a încerca să-i capteze în proiect pe vechii săi colegi de generație, în primul rînd pe Eliade. De asemenea, a încercat să convingă Securitatea – și, conform notelor publicate în *Noica și Securitatea*, o vreme a chiar crezut că a convins-o – că trebuie să urmeze proiectul său, înspre folosul imediat și pe termen lung al culturii române. Marea lui ambiție pe

lângă Securitate era să-l publice pe Eliade în țară – iar marea lui ambiție pe lângă Eliade (și pe lângă tot grupul din Franța, în primul rând pe lângă Monica Lovinescu) a fost să îl convingă pe acesta să vină în țară, unde să se înființeze, cu ajutorul... știut, un institut de studierea religiilor.

Din cauza acestui plan – utopic, firește –, Noica i-a tratat pe ofițerii de Securitate, care-l căutau pentru a-l descoase și îl supravegheau neîntrerupt, ca pe niște egali.

De pildă: după călătoria din 1972 în Franța, unde s-a întâlnit cu toți cei importanți din emigrația românească, Noica a fost chemat la Securitate. Iar acolo, în sediul din Tunari, după „cîteva discuții introductive“, filosoful, care nu pare să fi cunoscut și practicat „minciuna vitală“, a repetat scena carnetului din ancheta „procesului Noica-Pillat“: adică, a scos „carnetul său, în care a notat zi de zi ce-a făcut pe timpul șederii în Anglia și Franța“. Era o formă de a le spune securiștilor: mă port cu voi deschis, purtați-vă și voi cu mine și cu proiectele mele pe măsura mea, nu pe măsura voastră. Sanda Stolojan, care de altfel a dezaprobat atitudinea lui Noica, a descifrat foarte bine scena:

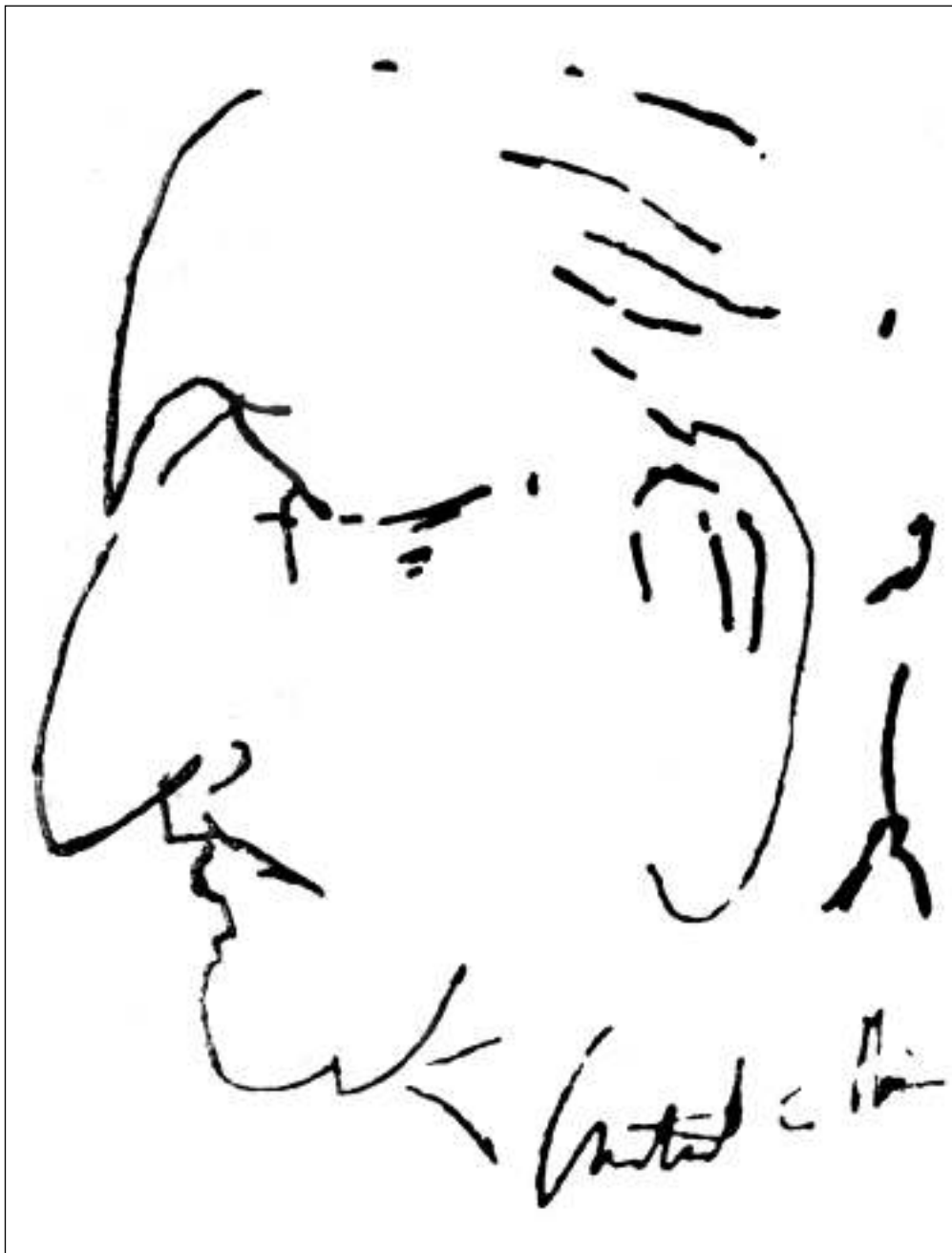
Noica jucase cartea sincerității cu niște polițuci condiționați de propriile lor metode polițienești. Nu i-am ascuns lui Dinu uimirea mea. Jucînd cu cărțile pe masă, crezînd că îi putea convinge de bunele lui intenții pe niște polițiști a căror mentalitate nu putea concepe un asemenea comportament sincer, era o naivitate de neînțeles din partea lui Noica. A fi sincer cu asemenea indivizi însemna nu numai a se coborî, dar a se umili în zadar – lucrul mi se părea de neînțeles. Dinu și-a recunoscut eșecul – nu greșeala, ci eșecul¹⁶.

Deci, cu carnetul în mînă, Noica a explicat ofițerului din fața sa cum pot fi folosiți românii celebri din străinătate pentru construirea culturii române, cum trebuie România socialistă să publice cărțile acestora și cum le-a explicat el celor din exil, în special Monicăi Lovinescu, lui Eliade și lui Cioran, că „România este o țară liberă“, cu care ar trebui să colaboreze. Pentru cazul aparte al lui Eliade, filosoful s-a oferit să facă, apoi chiar a conceput cîteva zile mai tîrziu, în 18 iulie 1972, un plan special, detaliat, care, dacă ar fi fost pus în practică, ar fi dus la crearea unui institut de studii orientale, la publicarea masivă a lui Eliade în România și la trimiterea de doctoranzi români la istoricul religiilor.

Este un proiect mareț, complet lipsit de simțul realității: unul pe măsura filosofului. Pe scurt: este una din „isprăvile lui Dinu“. Pentru că, deși se pare că ambele părți erau ispitite de planul lui Noica, niciuna dintre ele nu a fost cu adevărat convinsă.

*

PUSĂ FAȚĂ în față cu relatarea Monicăi Lovinescu despre vizita lui Noica la Paris, versiunea optimist-euforică a lui Noica despre propria lui călătorie și despre planul cultural urzit de el nu rezistă însă. Observînd „buna lui credință“, Monica Lovinescu consemnează rece pozițiile complet diferite pe care s-au aflat ei, exilații, în raport cu Noica. De pildă, departe de a fi entuziasmat de ideea prezidării unui institut de orientalistă la București, Eliade de

• Noica. Desen de Mihai Olos

fapt „refuzase sec cu o fermitate pe care nu i-o cunoșteam“¹⁷ orice idee de colaborare cu regimul de la București. Mai grav încă:

De fapt, după prima lui călătorie, Noica plecase refuzat de toată lumea. De Cușa cu violență. De noi cu curtoazie (dar la limită). De Mircea Eliade cu tărie. De Cioran cu rîsul lui enorm cînd dădea de ceva incredibil și exclama, trecîndu-și mîna prin păr, „C'est pas possible!“¹⁸.

Desigur, prezența lui îi impresionase adînc pe toți.

Eliade, care venise din America anume să-l întâlnească, a fost tulburat de „încrederea lui Dinu în posibilitățile creatoare ale culturii românești de astăzi“¹⁹, propunîndu-și să mediteze la „ideile și sugestiile lui Dinu în legătură cu «colaborarea culturală» pe care o propune între exil și regimul din țară“. După plecarea lui Noica, elita culturală a exilului, adică „Eugen, Rodica, Marie-France, Cioran, Virgil și Monica“, întruniți la Eliade, „Sînt toți sub impresia reîntîlnirii cu Noica“. Cioran, într-o scrisoare, recunoaște la rîndul lui că „fiecare comentează în felul său trecerea ta pe aici, și se întrebă cine-o fi? cine-o fi?“²⁰, conchizînd apoi: „Ne-ai tulburat rău pe toți, fiindcă în gesturile tale, în vorbele tale, în întreaga ta făptură e ceva care provoacă o afectuoasă perplexitate“. La rîndul ei, Sanda Stolojan i-a consemnat ieșirile teri-

bile, planurile pe care le-a urzit pe seama lui Eliade ori cele gîndite compensator pe seama României, care „nu are decît o șansă prin cultură“, fiindcă „destinul istoric i-a fost refuzat“, tot Sanda Stolojan observă că, după plecarea lui, toți „am vorbit, bineînțeles, de Noica“. Însăși Monica Lovinescu recunoaște că, deși erau pe poziții complet diferite, îi păstra lui Noica „un straniu dar indefectibil respect intelectual“, căci era o persoană care își îmbogățea interlocutorul.

Dar, deși toți au fost tulburați, niciunul nu a fost de fapt dispus să colaboreze așa cum plănuiise, cum raportase și cum continua să fantasmeze Noica.

*

ACASĂ, EUFORIA constructivist-culturalistă a lui Noica pe seama publicării în țară a lui Eliade și a celorlați români celebri din exil a continuat, conform pieselor din dosarul de Securitate, cîteva ani. La un moment dat însă, Noica n-a putut să nu se trezească, n-a mai putut să nu-și dea seama că e tras pe sfoară de „organe“: de Securitate, de ștabii de la cultură ori de cei de la partid. Așa că s-a plîns tuturor, și informatorilor care îl vizitau, și ofițerilor de Securitate care îl convocau la sediu. La mai puțin de un an de la întoarcerea din isto-

→

rica sa călătorie în Franța, filosoful se plîngea oficial:

Regret că, deși am făcut memoriu anul trecut la organele dv. și am mers și la un tovarăș la Comitetul Central al PCR, recomandat fiind de Paul Anghel, pînă în prezent nu s-a rezolyat nimic în problema lui MIRCEA ELIADE. Încă nu este publicat și operele lui ELIADE de istoria culturii tradiționale nu sînt cunoscute la noi. // Eu, ca și MIRCEA ELIADE, continui să cred că țara noastră ar avea nevoie de colaborarea lui MIRCEA ELIADE, dar se constată încă rezerve din partea unor cercuri culturale din România. Eu am propus și am arătat că dorința lui ELIADE este să se facă un mare institut de studii orientale.

Peste alte două luni și jumătate, repeta în fața unui informator:

Îi vine greu să facă o nouă călătorie, căreia nu prea îi mai vede rostul. Copiii pe care îi are în străinătate nu-i poate ajuta efectiv, iar față de prieteni – în afară de ELIADE –, se simte jignit. La trecuta sa călătorie în străinătate, s-a comportat destul de dur față de aceștia, și în special față de MONICA LOVINESCU. A spus acestora că ei, acolo, sînt aproape sterili și nu fac nimic de seamă, în timp ce în țară există totuși inițiative și se simte un spirit dornic de cultură și înaintare. Dar, după întoarcerea sa, a constatat că, cu toate eforturile, nu a putut realiza nimic, nici pentru MIRCEA ELIADE, nici pentru LUPAȘCU, iar cărțile sale nu se publică, fiind mereu amîinate.

În octombrie 1973, în discuția cu același maior Pătrulescu, filosoful reproșează:

Vă spun că, pe undeva, m-am îmbolnăvit și de inimă rea. Mi-am zis: d-le, cum mi-am permis eu să-i iau de sus pe ăia și să-i spun Monică Lovinescu, anul trecut, cînd am fost la Paris, să mai termine cu trasul de mîneacă al oamenilor; lăsați pe oamenii de cultură în pace, să facă ce cred. [...] Deci, eu îi iau pe ăia de sus, vin aici, risc obrazul [...], ca să vin aici și să nu realizez nimic, să nu pot întreprinde nimic, să nu pot nici măcar să trag o traducere în legătură cu mitul, a lui Eliade!

În ciuda faptului că afirma, nu știm nici cît de calculat, nici cît de convins, că „acum nu te mai poți înțelege decît cu Securitatea“, în ciuda faptului că și-a povestit călătoria în străinătate cu carnețelul de însemnări în mîna – detaliu care, așa cum am arătat, a consternat-o adînc pe cea mai apropiată prietenă a sa, pe Sanda Stolojan –, în ciuda faptului că a făcut pentru Securitate proiecte culturale, în ciuda faptului că la întîlnirile cu securiștii era și elocvent, și locvace, în ciuda declarației provocatoare că „Eu nu mă jenez să am legături cu Securitatea, pentru că eu știu că sînt cu inima curată“; pe scurt: în ciuda faptului că Noica i-a tratat pe securiști în calitatea lui de Noica, deci ca un om liber care discută cu egali, Securitatea s-a purtat cu el ca Securitate – adică josnic. În loc să îi acorde credit cultural, instituția l-a pus sub o și mai strînsă supraveghere, înconjurîndu-l pe acest Don Quijote filosof de și mai mulți informatori și instalîndu-i în casă aparatura de ascultare. Cu alte cuvinte, instituția și-a bătut joc de el. În termeni hegelieni, ar fi o mișcare a recunoașterii eșuată în neînțelegere absolută.

„Organele“ au rămas însă cu sugestia importanței lui Eliade, pe care l-au abor-

• Constantin Noica

dat și prin alți mesageri, de pildă prin Miheana Gheorghiu, poate și prin alții. Deși, în absența *Jurnalului* eliadesc integral, orice afirmație trebuie făcută cu aceeași prudență cu care trebuie să fie citite și piesele din dosarul de Securitate, se pare că lentoarea cu care au digerat instituțiile comuniste din România proiectul lui Noica i-a lăsat timp lui Eliade – dacă acesta ar fi fost cumva tentat de o colaborare culturală strînsă cu România – să se dezmeticească de tot. Astfel că în 1978, primindu-l pe Corneliu Mănescu, Eliade răsuflea ușurat că oaspetele său nu l-a mai ispitit să vină în țară, pentru „întîlnire la cel mai înalt nivel“.

Din proiectul cultural noician, în care Eliade juca rolul principal, nu s-a ales deci mare lucru. A rămas numai strădania lui Noica, de om lipsit de simțul realității și al istoriei, de a se comporta cu securiștii și politrucii conform unui cod propriu, înalt, de-a dreptul sublim; și replica lor polițienească, de a-și întări supravegherea, deci un răspuns pe măsura lor, nu pe-a lui Noica.

*

PASIUNEA LUI Noica pentru creație și strădaniile lui de-a construi o cultură română majoră fac parte din persoana lui. La fel ca Blaga, care se simțea posedat de opera sa încă nescrisă, Noica era prizonierul cărților lui care mișcau în el, al cărților pe care se simțea dator să le scrie – și, în plus, al proiectelor lui privitoare la cultura română. Structural, el aparține tipului uman sublim: în felul în care este sublim Don Quijote; sau în felul în care Antigona, prizonieră în unilateralitatea subiectivității ei, este sublimă. În locul „istoriei ca un abator“ (în care i-a fost dat să trăiască și în care practicarea adevărului și refuzul „minciunii vitale“ l-au livrat nu numai pe el, ci și pe alți nevinovați, în mîna atotputernică a Securității), lui Noica i s-ar fi potrivit, mai mult decît oricui, o perioadă fără evenimente. O „pagină goală“ a istoriei: una în care să își desfășoare, de nimic nestingherit, „isprăvile“ lui culturale, pasiunea sa de constructor și de antrenor cultural.

7 dec. 2009

Note

1. E vorba despre primul manuscris al viitorului volum *Despărțirea de Goethe*, apărut în 1976, la Ed. Univers.
2. Manuscrisul a fost publicat în Franța, în limba română, sub titlul (schimbat de către Cioran, care socotea că titlul real este inacceptabil în Occident): *Fenomenologia spiritului de G.-W.-F. Hegel, istorisită de Constantin Noica*, Paris, text publicat de revista *Semne*, 1962. Volumul a apărut în timp ce filosoful se afla în închisoare. Mai tîrziu, Noica a revăzut textul și l-a publicat, în 1980, cu titlul *Povestiri despre om: După o carte a lui Hegel*, la Editura Cartea Românească.
3. Alexandre Kojève, *Introduction à la lecture de Hegel: Leçons dur la Phénoménologie de l'Esprit...*, réünies et publiées par Raymond Queneau, Paris: Gallimard, 1947; selecțiuni din acest volum au fost publicate la Biblioteca Apostrof, în traducerea lui Dumitru Țepeneag, în 1996.
4. Eu însăși am fost fascinată de mișcarea recunoașterii, prezentînd-o și ilustrînd-o pe larg într-un eseu, „Hegel și utopia recunoașterii“, din volumul meu *Teze neterminate*, București: Ed. Cartea Românească, 1991. Pe vremea aceea nu cunoșteam cartea lui Kojève, de negăsit în România.
5. Noica, *Fenomenologia spiritului de G.-W.-F. Hegel*, p. 22.
6. Stelian Tănase, *Anatomia mistificării, 1944-1989*, București: Ed. Humanitas, 1997.
7. Notă-sinteză a maiorului Pătrulescu, 6 aug. 1973, în *Noica și Securitatea*, prefață, selecția și îngrijirea textelor de Dora Mezdrea, postfață de Sorin Lavric, București: Editura MNLR, 2009, p. 107.
8. Constantin Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, București: Ed. Humanitas, 1990, cap. XIII, p. 104.
9. Tănase, p. 285.
10. Kojève, p. 172, vezi și p. 170; în traducerea lui Dumitru Țepeneag: „trebuie să fim măcar doi pentru a fi umani“ (p. 81 în versiunea românească).
11. Noica, *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, p. 113-114.
12. Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, vol. 2, 1960-1980, București: Ed. Humanitas, 2001, p. 187.
13. Dorina Al-George, *Șocul amintirilor*, Pitești: Ed. Paralela 45, 2006, p. 59.
14. Vezi Tănase, p. 463, 469.
15. Nicolae Șt. Noica, *Neamul Noica*, cuvînt însoțitor de Andrei Pleșu, București: Ed. Cadmos, Ed. Kultura, 2009, p. 155. Formula trimite la proiectele culturale, utopice în condițiile socialismului, pe care le genera permanent Noica.
16. Sanda Stolojan, *Sub semnul depărtării: Corespondență Constantin Noica – Sanda Stolojan*, prefață de Matei Cazacu, București: Ed. Humanitas, 2006, p. 80.
17. Lovinescu, p. 185-187.
18. *Ibid.*, 2, p. 188.
19. Mircea Eliade, *Jurnal*, vol. II, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București: Humanitas, 1993, nota din 23 iun. 1972, p. 67.
20. Cioran, scrisoare către Noica, 7 iul. 1972, în *Scrisorri către cei de-acasă*, stabilirea textelor de Gabriel Liiceanu și Theodor Enescu, traduceri din franceză de Tania Radu, ediție, note și indici de Dan C. Mihăilescu, București: Ed. Humanitas, 1995, p. 301.

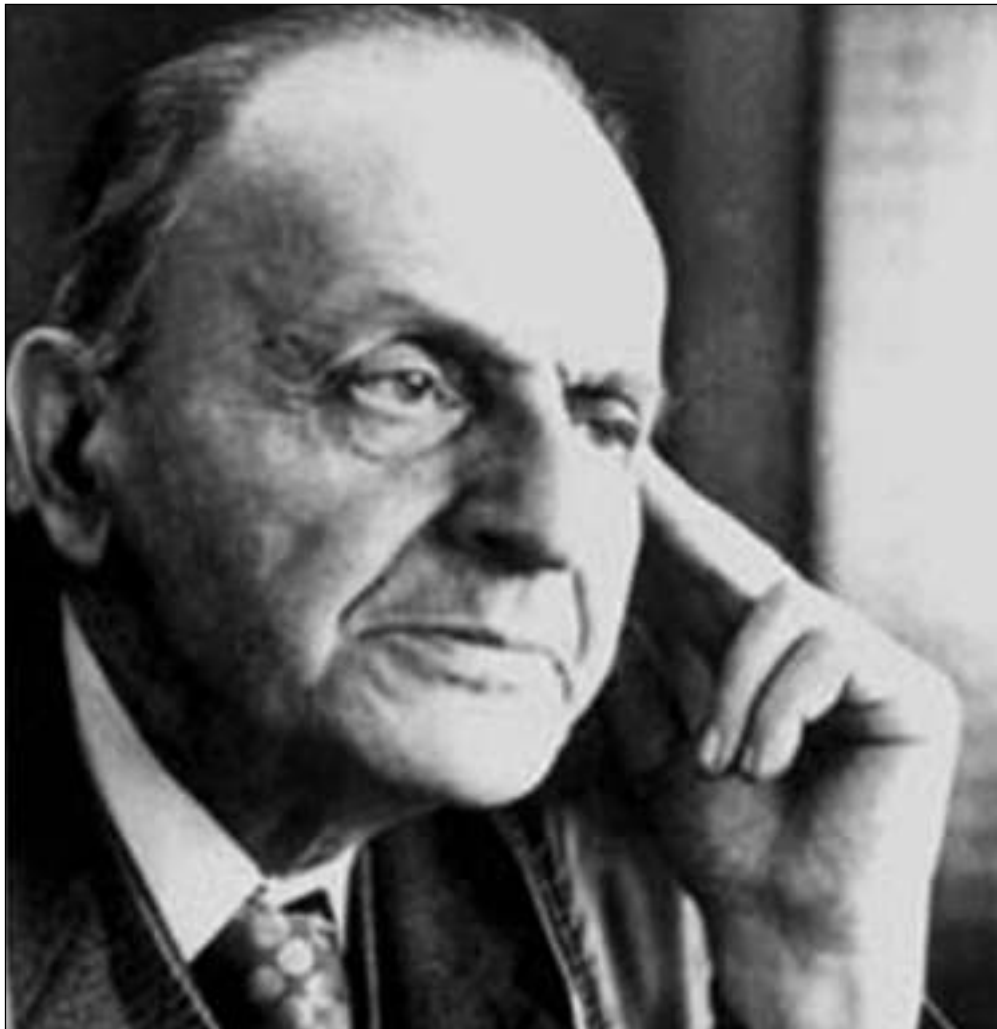
NOICA și noicienii

După douăzeci de ani

Ovidiu Pecican

OBICEIUL FACE ca aniversările să prilejuiască bilanțuri retrospective. Împlinirea unui secol de la nașterea lui Constantin Noica nu înseamnă, la urma urmei, decât un secol de istorie culturală românească împreună cu filosoful de la Păltiniș. În pofida ultimilor douăzeci și ceva de ani de exegeză pe seama autorului *Devenirii într-o ființă* (1981), paradoxul face ca la data decesului gânditorului să fi avut cu toții sentimentul că știm cine a fost Noica în mai mare măsură decât îl avem acum. Se prea poate ca acesta să fie doar un efect al pierderii coerenței pe care o asigură evoluția omului câtă vreme a fost în viață, odată cu tăierea firului în patru pentru a-l cunoaște și înțelege mai bine, așa cum s-a conturat acest proces al receptării pe îndelete, declanșat de *Jurnalul de la Păltiniș* (1983) și de *Epistolar* (1987). Așa cum se știe, răsfirarea copacilor te împiedică să vezi pădurea, atunci când te apropii mai mult de ea. Or, noi ne-am apropiat de Noica mai mult decât odinioară, când invadarea spațiului intim al filosofului peste o anumită limită ar fi însemnat să îl stingherim în cursa contra cronometru pe care o încerca pentru a-și contura mai bine opera. Inaugurarea ediției de opere la Ed. Humanitas, prin inițiativa principalului său prieten dintre discipoli, Gabriel Liiceanu, a prilejuit recuperarea din periodice a publicisticii (*Semnele Minervei*, 1994; *Între suflet și spirit*, 1996; *Moartea omului de mâine*, 2003; *Despre lăutărism*, 2007), aducând în fața cititorilor un editorialist cultural și un eseu ignorat. Tot la Humanitas, în cadrul aceleiași inițiative, s-au dat la tipar principalele postume: *Jurnal de idei* (1990), *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* (1990), *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru* (1992), *Introducere la miracolul eminescian* (1992), *Manuscrisele de la Cîmpulung* (1997) și *Echilibrul spiritual: Studii și eseuri (1929-1947)* (1998). Nu în ultimul rând, au fost reeditate unele dintre textele importante ale naratorului *Povestirilor despre om*, cunoscute din anii diktaturii roșii.

Toate acestea au asigurat resursele unei exegeze temeinice, dintre care unele titluri s-au tipărit și au ajuns și la reeditări. Menționez dintre aceste contribuții cărțile lui Andrei Cornea (*De la Școala din Atena la școala de la Păltiniș*, 2004), Sorin Lavric (*Ontologia lui Noica: O exegeză*, 2005 și *Noica și mișcarea legionară*, 2007), Laura Pamfil (*Noica necunoscut: De la uitarea ființei la reamintirea ei*, 2007), Ion Hirghiduş (*Introducere în ontologia lui Constantin Noica*, 1999), Mircea Handoca (*Constantin Noica: Comentarii, Eliade și Noica*, 2001), Alexandru Paleologu (*Amicus Plato... sau: „Despărțirea de Noica“*, 1980), Gabriel Liiceanu (*Declarație de iubire*, 1999), Vasile Dem. Zamfirescu (*În căutarea sinelui: Jurnal despre Constantin Noica. Jurnalul unei psihanalize*, 1999), Alexandra Laignel-Lavastine (*Filosofie și naționalism: Paradoxul Noica*, 1998; *Cioran, Eliade, Io-*

• Constantin Noica

nesco: L'oubli du fascisme, 2002), Ion Ianoși (*Constantin Noica între construcție și expresie*, 1996).

După cum se vede, unele dintre titlurile de mai sus au în vedere activitatea filosofului, altele se ocupă de raportarea acestuia la contextul istoric și politic, luând în coarne chestiunea adeziunii lui Noica la legionarism (Alexandra Laignel-Lavastine, Sorin Lavric), altele îl prezintă ca mentor (Gabriel Liiceanu și Vasile Dem. Zamfirescu). Nu trebuie trecute cu vederea – chiar dacă nu s-au configurat ca monografii, ci doar ca articole și luări de poziții în presă – criticile la adresa acomodării lui Noica cu regimul Ceaușescu (I. P. Culiianu, Adrian Marino, Paul Goma, Laszlo Alexandru, C. T. Popescu), care au întreținut flacăra interesului „mondene” și de actualitate asupra numelui filosofului.

Ceea ce s-a obținut astfel a fost o viziune mai nuanțată asupra vieții și activității sihastrului laic de la Păltiniș, dar ceea ce s-a pierdut, într-o anumită măsură, a fost aureola personajului și coerența unei percepții oarecum generalizate, care înainte vreme vedea în el un personaj central, un „salvator” al culturii naționale în vremuri de presiune ideologică roșie. Astăzi nu mai vorbim doar despre filosof, ci știm și despre existența publicistului, eseistului cultural, a omului de atitudine, a traducătorului și mondenului, a prigonitului și marginalizatului, a arestatului, a filosofului, a educato-

rului, a inițiatorului unei tendințe subversive în cultura ultimilor ani de comunism, a agentului de influență și a managerului cultural. Avem, dar, de a face cu o pluralitate deconcertantă de ipostaze care merită însumarea într-o abordare monografică totalizantă, așa cum au beneficiat de așa ceva deja Mircea Eliade – prin efortul lui Florin Țurcanu –, N. Steinhardt (datorită dedicației lui Ardelean) și chiar oameni mai tineri decât el, precum I. D. Sârbu (grație lui Daniel Cristea-Enache) sau Ioan Petru Culianu (prin strădania lui Ted Anton).

S-au mai decantat, în același timp, lucrurile și datorită simplei treceri a timpului, așa încât cuvintele lui N. Steinhardt, care se referea la Școala de la Păltiniș spunând că „Filozofia e pentru ei toți [maestru și discipoli] singura preocupare vrednică a reține cugetul și veghea omului, iarăși și iarăși: ea, delecta, suverană... Restul nu-i decât deșertăciune, băcănie, irosire a vremii, carență a spiritului. Și se ajunge astfel la o nevoită, dar reală trufie...”, au ajuns să sune nu blajin ironic, ca atunci când au fost formulate, ci un pic mai aproape de sarcasm. De ce? Pentru că, în pofida speranțelor lui Noica, principalii lui discipoli s-au validat nu ca filosofi, ci rămânând în câmpul larg al culturii. Fiecare dintre ei pare să fi pașit pe căi oarecum colaterale programului gândit de Noica și care viza o

→

→

resurrecție a filosofiei originale românești. După o autocaracterizare, G. Liiceanu a ajuns editor și autor de egoliteratură, profesor de filosofie producând discipoli cărora le datorăm deja tentative monografice și câteva traduceri filosofice, dar vocația filosofică personală a autorului tezei despre *Tragic – o fenomenologie a limitei și depășirii* rămâne sporadic onorată, în ilustrarea ei fiind de convocat doar câteva volume de eseuri, prefețe, texte introductive la cărțile altora. Ieșirile la scenă deschisă ale moralistului Liiceanu, inițial foarte convingătoare și cu un potențial de credibilitate intact (*Apel către lichelle*), au devenit mai puțin neutre, pentru că – spre exemplu – vituperările împotriva Monei Muscă nu s-au repetat și în cazul, similar în esență, al părintelui Justin Marchiș. Totodată, autorul și-a declarat adevăratele și solidaritatea nu doar cu o orientare politică, ci chiar cu o personalitate politică a cărei coerență și consecvență etică pun probleme, iar a cărei consistență de personaj angajat în realizarea binelui public lasă de dorit (Traian Băescu). La rândul lui, Andrei Pleșu, care a început cu un excelent istoric al artei (*Călătorie în lumea formelor*, 1974; *Pitoresc și melancolie*, 1980; *Francesco Guardi*, 1981; *Ochiul și lucrurile*, 1986), afirmându-se ulterior, în scris, ca eseist cu contribuții personale în domeniul eticii (*Minima moralia*, 1988) și preocupat de teologie (*Dialoguri de seară*, 1991; *Despre îngeri*, 2003), fiind și publicist (*Chipuri și măști ale tranziției*, 1996; reluat parțial în *Comedii la porțile Orientului*, 2005), eseist (*Limba pășărilor*, 1994), a devenit și membru al instituțiilor statului și om politic de mare disponibilitate, însă de performanțe mărunte (28 dec. 1989-16 oct. 1991 – ministrul culturii; 29 dec. 1997-22 dec. 1999 – ministrul afacerilor externe; 2000-7 oct. 2004 – membru în Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității; 20 dec. 2004-3 mai 2005 – consilier prezidențial pentru relații internaționale).

Andrei Pleșu a urmat însă, și el, ca și Liiceanu, pe cont propriu și în forme instituționalizate proprii, proiectul lui Noica de a întemeia o școală de gândire, măcar formal, punând bazele institutului de studii avansate New Europe College, cu burse, stagii de pregătire și organizare de activități post-graduate și postdoctorale. Atât Liiceanu, cât și Pleșu sunt niște fermenți și catalizatori culturali, voci care contează și deținători de capital simbolic notabil, inițiatori de publicații periodice (revista 22 și *Ideii în dialog* stau, în bună măsură, sub autoritatea primului, iar revista *Dilema*, devenită apoi *Dilema veche*, sub al celui de-al doilea). Dar istoria filosofiei îi va înregistra ca eckermannii noicieni, mari preoți ai cultului pământean, promotori ai exegeților mai tineri ai lui Noica (precum Sorin Lavric) și ai altor tineri gânditori (H.-R. Patapievi, traducători ai lui Heidegger (Liiceanu și Kleininger) și protectori ai altor traducători heideggerieni. Nu însă și ca autori impozanți de filosofie românească, în linia visată de Noica, ci cultivatori ai fragmentarului, mai apropiați de spiritul lui Cioran.

Mai aproape de legatul noician ar putea părea un al treilea apropiat al maestrului, Sorin Vieru, care s-a păstrat în linia unei activități filosofice, cultivând logica – deci vădind preocupări afirmate de ultimul Noica în *Scrisori despre logica lui Hermes (Axiomatizări și modele ale sistemelor silogistice,*

1975; *Încercări de logică: Studii fregeene*, 1997), elaborând în nume propriu (*Riscul gândirii*, 1990; coautor: Terente Robert), angajându-se în programul editării integrale în românește a lui Platon, ca și primii doi discipoli, și traducând filosofia științei și logică (Stephan Körner, *Experiență și teorie: Eseu de filozofie a științei*, 1969; Rudolf Carnap, *Semnificație și necesitate: Un studiu de semantică și logică modală*, 1972; William Kneale și Martha Kneale, *Dezvoltarea logicii*, 1974; I. V. Perminov, *Cauzalitatea în filozofie și știință*, 1988; Gottlob Frege, *Fundamentele aritmeticii: O cercetare logico-matematică asupra conceptului de număr*, 2000).

Cu contribuții în domeniul filosofiei vine și Andrei Cornea (*Penumbra*, 1991; *Turnirul kbazar*, 1997, 2003; *De la Școala din Atena la Școala de la Păltiniș*, 2004), inclusiv prin traduceri (Platon, *Republica*, *Philebos*; Aristotel, *Metafizica*; Plotin, *Opere*), dar afirmându-se și ca istoric al artelor (*De la portulan la vederea turistică*, 1977; *Primitivii picturii românești moderne*, 1980; *Forme artistice și mentalități culturale în epoca romano-bizantină*, 1984), antichist sau clasicist (*Scrisoare și oralitate în cultura antică*, 1988; *Platon: Filozofie și cenzură*, 1995; *Când Socrate nu are dreptate*, 2005; *Scrisoare și oralitate*, 2006) și publicist (*Mașina de fabricat fantasmă*, 1995; *Cuvintelnic fără frontiere*, 2002).

Desigur, pe Noica l-au frecventat și alți oameni de cultură: Alexandru Dragomir, Octavian Nistor, Mihai Șora, Marin Tarangul, Ion Papuc, Dan Iacob, Alexandru Surdu, Constantin Barbu, Monica Pillat, Paul Anghel, Marta Guțu, Francisca Băltăceanu, George Purdea, Vasile Dem. Zamfirescu, Victor Stoichiță, Thomas Kleininger, Aurel Brumaru, Șerban Nicolau. Dar ei nu pot fi arondați, cum par să creadă unii, așa-numitei Școli de la Păltiniș, fiecare urmând propria linie de creație și activitate culturală, iar unii participând la dialogul cu filosoful de pe pozițiile unei originalități și ale unei pregătiri la fel de prestigioase (Alexandru Dragomir, Mihai Șora).

Ceea ce rezultă, în orice caz, din tabloul astfel obținut, la mai bine de două decenii de la plecarea dintre noi a lui Noica, este că, dintre cei socotiți discipolii direcți ai acestuia, unii s-au dedicat, în bună măsură, altor genuri ale scrisului cultural decât reconstrucția filosofică, cei mai fecunzi dintre ei și-au risipit semințele creativității pe mai multe ogoare, iar cei mai consecvenți în a se păstra în câmpul filosofiei au publicat sporadic, parcimonios, participând mai mult la opera aducerii filosofiei în limba română decât la cea a îmbogățirii ei cu produse proprii. Aceasta nu exclude, desigur, posibilitatea ca generația secundă de noicieni – discipolii discipolilor, de la Patapievi la Sorin Lavric (dintre cei din proximitatea lui Liiceanu) și Mihail Neamțu (apropiat de Pleșu), Laura Pamfil (care a lucrat sub coordonarea lui Sorin Vieru), dar incluzându-i pe Bogdan Mincă, Cătălin Partenie, Cătălin Cioabă, Cristian Ciocan, Andreea Parapuf, Christian Ferencz – să continue efortul de gândire al lui Noica în linia maestrului pământean (antimodernism, antioccidentalism¹, valorificarea moștenirii platoniciene și heideggeriene). Doar atât, că, deocamdată, asumarea ideilor lui Noica nu prea este vizibilă, gândirea ca atare a acestuia rămânând izolată în nimbul ei și beneficiind, pe moment, de o descriere pas cu pas (a lui Ion Ianoși) și de câteva eșantionări tematice, tratate mai mult sau mai puțin critic. Cel mai adeseori se merge

pe exegeza marilor teme și motive, pe apărarea onoarei lui Noica – în polemici cu cei care îi reproșează acestuia colaborarea cu autoritățile comuniste în anii de după abolirea primului stalinism românesc –, chiar și pe retrasarea biografiei (Lavastine și Sorin Lavric) și mult mai puțin pe programul filosofic al acestuia. Aceasta, poate, și pentru că, la drept vorbind, sistemul filosofic noician nu este atât de accesibil pe cât s-ar putea crede după contactul cu publicistica de tinerețe a filosofului, cu seducătoarele narațiuni vulgarizatoare după *Fenomenologia spiritului* și după textele referitoare la virtuțile filosofice ale limbii române.

Dincolo de catalogările în termenii cei mai generali cu puțință, care rămân parțial nefuncționali într-o tentativă de circumscriere și situare cât mai exactă a gândirii lui Noica – Ion Ianoși observă că este vorba de mitosofie, tradiționalism, antimodernitate, antiburghezism, de impregnare cu spiritul filosofiei clasice germane (sau, mai precis, cu romantism), spiritualism, utopism, spirit fantast cu propensiuni maximaliste, coerență, spirit de geometrie și de finețe, monocordismul (monomania) etc. –, autorul se impune ca un gânditor al binomului ființă-devenire. El se dovedește astfel un heideggerian sau, ca și filosoful german, un urmaș al eleatismului. Din păcate însă, sistemul lui filosofic rămâne, deocamdată – ca al lui Blaga –, izolat, aparent fără posteritate, oarecum impenetrabil, ca un adevărat menhir cultural înălțat într-o savană vegetală.

În schimb, tot mai mult, Noica a ajuns să fie privit – cel puțin ca Maiorescu – drept un mare dascăl al națiunii, mai cu seamă că, în vremea celei mai mari părți a vieții lui, din 1938 încoace, România era sub dictatură, și nu în perioada de acalmie și construcție a unui rege înțelept precum fusese Carol I sau urmașul lui, Ferdinand. Mitul lui Constantin Noica, ilustrat – ca în cazul maștrilor filosofi din Antichitatea greacă, despre care vorbește Diogene Laertios, sau cel al marilor rabini ai iudaismului și, mai ales, ai hasidismului, ori ca în al atâtor guru orientali – prin câteva legende (verosimile și chiar adevărate), ca și prin unele zise memorabile, recomandă nu atât un filosof, cât un personaj remarcabil, un caracter puternic și bine particularizat, un alt tip de dascăl decât cel recomandat de tradiția noastră statornică (de la Gheorghe Lazăr la Spiru Haret), cu un mare impact asupra imaginarului cultural al României actuale. Ca și ctitorul de la Junimea, deși altminteri, și Noica este un capăt de linie și un început de drum, stabilind ștachete amănunțite pregătirii intelectuale a elitei vișite, elaborând un program de lucru și încercând chiar punerea lui în operă, în pofida contextului istoric descurajant.

Unul dintre aspectele acestui mit a fost deja adus în discuție, cu indicarea modelului cultural care l-a generat, de Cristian Bădiliță:

Retragerea însăși a lui Noica din lume, clustrarea la „cinci mii de picioare deasupra omenirii“ și la peste trei sute de kilometri depărtare de capitala României intră [...] în scenariul unui destin filozofic de extracție platoniciană. Plotin își înfiripase comunitatea în marginea Romei, cu o discreție totală, chiar dacă oricine dorea să discepe la cursuri și la viața grupului era primit fără a i se pune vreo piedică. Evident, exista o formă de testare și, implicit, de ierarhizare, după cum exista un regim de viață special pentru

„interni“ și altul, mai puțin exigent, pentru „externi“. Vizitatorii întâmplători sau inconsecvenți (care treceau doar la sfârșit de săptămână pe la școală) nu intrau niciodată în posesia tratatelor scrise, a viitoarelor *Enneade*. Porfir a fost obligat să treacă o probă dificilă înainte de a avea acces la miezul învățării Maestrului. Examenul lui a echivalat, practic, cu o convertire la plotinism. La fel și în cazul grupului de la Păltiniș: fiecare aspirant era pus la proba celor zece ore de greacă veche, probă decisivă, în urma căreia majoritatea s-au văzut înfrânți. Modelul școlii lui Plotin îl va fi îmboldit și pe tânărul Augustin să se retragă la Cassiacium, moșia unui prieten, împreună cu mama sa mereu ocrotitoare, cu fiul său Adeodatus, și cu alți câțiva tovarăși [...] Desigur, Noica s-a recunoscut atât de mult în acest fel de a face filozofie, încât n-a visat altceva toată viața. (*Planetopolis*)

Altele au fost luate în discuție, fie și numai pentru a fi deconstruite, de bunul lui prieten de domiciliu forțat Alexandru Paleologu, în eseu – faimos, reeditat – *Amicus Plato... sau: „Despărțirea de Noica“* (1980). Conform acestuia, la Noica voința de sistem camuflează sistemul idiosincraziilor funciare; Unul exclude Multiplul, unitatea sfidează multiplicitatea; dialectica amputării, cu eliminarea naturii, a lucrurilor, a ochiului, și deci a picturii; excesul de apriorism, consecință a carenței apercceptive în fața naturii; condamnarea afectului, spontaneității și imediatului; condamnarea cosmologiei în numele cultivării ontologiei; disprețul bunului-simț, separat prin natură de țelul gândirii corecte. Dar, după Paleologu, Noica este de părere că „Fără filozofie nu e de trăit, orbire cruntă este a nu pricepe acest adevăr“. Exegetul adaugă însă imediat, în nume propriu, că „Firește, nici fără artă, fără poezie, nu e de trăit. Lucrurile acestea se leagă între ele“. El observă că filozofiile care au supraviețuit prin veacuri au fost acelea care etalau o mare frumusețe în sine, valențe estetice (structură solidă, valoare artistică, stil mare). Altfel spus, Noica promovează mitul vocației unice și neapărat elitare, al abordării sistematice, în detrimentul fragmentarității, artificiosul și abstractul în detrimentul accesibilității imediate, mediate de simțuri, condamnă arta și literatura în numele filosofiei.

Mitul noician presupune opțiuni tranșante, elitare, autoizolante și dificile, printr-o separare cât mai radicală de nevoile și condițiile contingente. El este, prin excelență, un mit antidemocrat și antimasificat, la antipodul „trăirismului“ cultivat în anturajul tineretii lui studioase, al „autenticismului“ și „personalismului“, mergând mai curând în direcția unei depersonalizări (simptomatice, refuza ideea biograficului nud, înglobând anumite date ale acestuia în hermeneutica lui filozofică, precum în cazul fișei clinice personale din cele *Șase maladii ale spiritului...*).

Dintr-un alt unghi de vedere, nu de pe versantul calitativ, ci din perspectiva contextualității, Dan C. Mihăilescu recapitu-lează că

Noica nu vrea simplă, sterilă răzvrătire. El vrea operă culturală *acasă*, construcție, continuitatea ideii românești, nu risipire în afană. [...] Alegând România și concubinajul cu Leviathanul, Noica a contrabalansat perfect rostul și rolul celorlalți „năiști“ plecați din țară. Bineînțeles că oricine poate alege: să-l condamne ori să-l absolve – argumentele sunt la fel de tari pentru ambele decizii –, dar asta numai *după* ce va fi înțeles rostul luptei lui. Lupta pentru ființa românească,

împotriva „nemerniciei“ și „nimicniciei“ care îndeobște o caracterizează. („Din contextele unui verb securistic: a colabora (I)“, în *Ideii în dialog*, august 2009, p. 8)

Iar cu un alt prilej, același autor observa că: „Noica avea cultul construcției temeinice, al performanței culturale pe termen lung, adică tot ce este mai străin de nepăsarea epicureic-risipitoare a firii noastre, de blestemul «adamismului» și improvizăției perpetue“ (idem, „Constantin Noica, la o sută de ani“, în *Evenimentul zilei*, vineri, 24 iulie 2009).

Cât de dificil era însă acest program se poate observa nu numai din faptul – evident – că primii lui discipoli, cei direcți, par să fi abandonat intensitatea creatoare filozofică pe care Noica o privilegia, făcând loc în preocupările lor culturale eseisticii și publicisticii (deci încuviințând tacit punctul de vedere al lui Al. Paleologu). Devine evident caracterul puternic contradictoriu și tensional al manifestului pentru cultura înaltă de acasă chiar și în cazul generației următoare de noicieni, din perspectiva adagiului noician „În alte ceruri să privești și sub cerul lumii tale să visezi“. Dintre aceștia, Patapievici, Sorin Lavric, Bogdan Mincă, Laura Pamfil, Andreea Parapuf, Cristian Ciocan și Christian Ferencz au rămas acasă, Mihail Neamțu pendulează între România și Occident, în timp ce alții au ales calea exersării performanței intelectuale în afara României: Cătălin Partenie (ambientat la University of Quebec, Montréal), Cătălin Cioabă (la Viena) și Mădălina Diaconu (tot în capitala austriacă). Trage greu în cumpănă, în acest sens, și discreditarea accentuată și mereu mai accelerată, în ultimele două decenii, progresiv, a educației specializate de acasă, prin exagerarea decalajelor față de Occident, deprecierea doctoratelor obținute în universitățile românești de însuși sistemul academic și educativ din țară, și calificarea superlativă a publicării în străinătate, în detrimentul dezvoltării publicisticii savante în limba și spațiul național.

Concluziile în ceea ce îi privește pe noicienii din generația secundă sunt greu de tras, deocamdată, în pofida studiilor lor laborioase și meritorii, a traducerilor filozofice (mai ales din Platon și Heidegger, dar și din alți autori). Unii vor rămâne, poate, cantonați în sfera culturii înalte extrem de specializate, prin excelență filozofice, practicând un discurs tehnicist și riguros plin de substanță, însă rezervat puștinilor cunosători. Alții vor găsi, probabil – precum Patapievici și Lavric –, și calea către dialogul cu un public cultivat mai larg, valorizând resursele expresive ale unei limbi cu virtuți artistice (în sensul acesta pledează nu doar modelul scrisului lui Noica însuși, cu excepția operelor sale mai tehnice, precum *Tratatul de ontologie* sau *Scrisori despre logica lui Hermes*, ci și pledoaria lui Al. Paleologu). Nu se știe însă, în acest moment, câți vor asuma și pariul lui Noica de a face performanță acasă, nu în străinătate. Presiunea actuală – cam oportunistă – a necesității validării profesionale după standarde și în medii occidentale îi va îndepărta, probabil, cel puțin pe câțiva dintre ei (deja a și făcut-o) de mediul cultural românesc, exportându-le competența și repetând experiența lui Eliade, Cioran, Ionesco și St. Lupasco, nu pe cea a lui Blaga, Noica și Steinhardt.

Ar mai fi câte ceva de spus despre un alt tip de „noicieni“, care l-au frecventat pe Noica epistolar și/sau direct, vizitându-l sau fiind vizitați de acesta, dar care au rămas

oarecum în afara valorizării, afirmându-se ca solitari, pe cont propriu și nerevendicându-se explicit în descendența spirituală a autorului. În anii care au trecut de la decesul din 1987 au început să iasă la iveală fragmente răzlețe din vasta corespondență a filosofului adresată acestor emuli și admiratori. Unii dintre ei au publicat chiar jurnale cu Noica distribuit în rolul principal, după modelul lansat de G. Liiceanu în *Jurnalul de la Păltiniș*. Nu vorbesc aici despre lucrarea lui Vasile Dem. Zamfirescu, pentru că el se numără printre apropiații cercului Noica, ci, de pildă, despre recent publicatul volum *Constantin Noica în amintirile unui preot ortodox*, de Constantin Șt. Dogaru (2008). Alți parteneri de dialog epistolar cu auto-exilatul de la Păltiniș și-au publicat, și ei, între timp, corespondența primită (Liviu Antonesei, François Breda, subsemnatul etc.), dând posibilitatea reconstituirii unui Noica protagonist al unui cerc secund în raport cu cel privilegiat, pus în valoare de *Jurnalul de la Păltiniș* sau, prin refracție, de *Epistolarul* lui Liiceanu (cu care antologie de scrisori s-ar afla într-o complementaritate contrastantă); un cerc poate și mai heteroclit, mai „brownian“, în virtutea numeroaselor și diverselor unghieri dinspre care membrii lui s-au apropiat odinioară de Noica, nu neapărat pentru a deveni ei înșiși filosofi, ci mai degrabă văzând în cel retras la Păltiniș un contact cu libertatea de gândire neîngrădită de ideologia Partidului Unic. Cândva, acest alt cerc, mai lax și mai permeabil, cu frecvențe mai sporadice ale autoexilatului, dar nu mai lipsit de fervoare sau mai puțin reprezentativ pentru receptarea plurală a lui Noica, va trebui reconstituit, împreună cu traiectoriile intelectuale ale membrilor săi, pentru a se vedea cât mai bine ce a însemnat, realmente, autorul celor *Șase maladii ale spiritului contemporan* pentru contemporanii lui de la senectute. Cu sau fără piese epistolare la activ, aici trebuie pomeniți, cu siguranță, și Liviu Antonesei, dar și, probabil, Sorin Antohi, Luca Pițu, Dan Petrescu și Dan Pavel.

După două decenii de la plecarea dintre noi a filosofului, nici această zonă a recepției antume, prin act paideic și acțiune directă – chiar dacă mediată de corespondență –, a demersurilor autorului nu a ajuns încă măcar în stadiul unei însumări inițiale, beneficiarii scrisorilor de la Noica tipăritu-și numai prin publicistica de cultură sau în unele volume de autor aceste „piese“ de mozaic. Inițiativele în domeniu par să fie inhibate de dorința lui Gabriel Liiceanu de a pune în circulație integralitatea moștenirii lui Constantin Noica. Deși a început devreme, editarea operei antume și postume a lui Noica înaintează relativ greoi și fără un plan exact adus la cunoștința publicului.

La centenarul nașterii lui Constantin Noica, suntem, prin urmare, într-un anumit sens, tot în preambulul recepției operei sale și departe, încă, de a decide asupra dimensiunilor impactului avut de „gurul de la Păltiniș“ asupra culturii române. ■

Notă

1. Ion Ianoși, *Constantin Noica între construcție și expresie*, București: Editura Științifică, 1996, p. 108. „În partizanatele sale, el surprinde [...] devieri, degradări, efective maladii culturale și umane“. Prin partizanate, aici, se pot înțelege nu doar adeziuni, ci și idiosincrazii.

BIANCA

(fragment dintr-o evocare)

Nicolae Balotă

CRED CĂ Biancăi i-ar face plăcere să încep această evocare a ei prin amintirea unei mărunte întâmplări din copilăria sa, pe care o povestea cu acel amestec de haz și autoironie zâmbitoare în care își învăluia duioșia ori o nostalgie nemărturisite amândouă. Dar, bineînțeles, nu pot să o povestesc cu hazul ei; cât despre ironie, aceasta mi-e cu neputință de îndată ce încep să vorbesc despre ea. Ori doar să mă gândesc la ea.

Dimineață caldă de vară. Tata Petrică și Mama Lizica au instalat-o într-un compartiment al trenului de București. Lângă geam, așa cum dorise fata. Era pentru întâia oară că o lăsau să plece singură, fără ei, în vacanță la mătușile din Focșani. Ea insistase însă, doar nu mai era o copilă mică la cei doisprezece ani ai ei, pe care avea să-i îplinească în curând. Când trenul se punea în mișcare, Tata Petrică îi mai dădea pe geamul deschis ultimele sfaturi părintești. Dar abia părăsise peronul gării din Brașov, care i se părise nesfârșit de lung, că fetița cu părul lung, blond, împletit în cozi (fusese lăsat despletit și cădea în valuri pe spate când, de curând, jucase rolul Ilenei Cosânzeana la serbarea școlară de sfârșit de an) se ridica pe vârfurile picioarelor ca să coboare din plasă micul ei geamantan și să scoată din el o carte. Era un volum hărțânit de multele mâini prin care trecuse de vreo zece ani încoace, unul dintre acele romane traduse de harnicul Giurcea, poate cea mai citită dintre ficțiunile anglo-saxone revelate cititorilor români de ingeniosul traducător. De la primele cuvinte ale romanului, pe care le citise fata în seara din ajunul plecării, fusese vrăjită și nu ar fi lăsat cartea din mână, ci, ca în alte împrejurări, ar fi citit culcată, sub plapumă, la lumina unei lămpi de buzunar, dacă n-ar fi fost mai atent supravegheată tocmai din pricina plecării din dimineața următoare. Peste ani, ea își va reaminti cuvintele celui *incipit* promițător al romancierii, cu nume el însuși ca de roman, Daphné du Maurier: „Noaptea trecută, am visat că mă întorsesem la Manderley“. Era un început incitant, mai ales că după două-trei pagini de istorisire a visului, de prezentare a celui misterios palat la care se întorsese în visul ei eroina,

prologul romanului se încheia prin cuvintele ce nu puteau decât să tulbure inima unei copile predispușe la melancolii pentru motive nici de ea știute: „Căci Manderley nu mai e al nostru. Manderley nu mai este“.

Cum bine fusese instruită și cum știa de altfel din călătoriile mult așteptate vacanțe anterioare, trebuia să schimbe trenul la Ploiești. Ceea ce și făcu, întrerupându-se din lectură doar pentru a coborî din

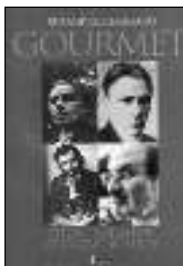
• Bianca Balotă

vagon și a căuta linia pe care urma să vină, dinspre București, trenul de Focșani, în așteptarea căruia, pe peron, continuă să citească din pasionantul roman. Nu-l lăsa din mână nici în colțul compartimentului unde se instală după sosirea trenului. Acesta alerga spre Moldova cu același zor cu care ea înfuleca istoria tainei Domnului de Winter și a misterioasei Rebeca. Și ar fi continuat dacă, la un moment dat, cei din compartiment nu s-ar fi ridicat pregătindu-se de zor să coboare la Adjud. Numele acestei

localități o făcu să tresară și, cu ochii brusc înspăimântați, să întrebe: „Dar Focșani? – Am trecut, duduie, de Focșani. Acolo trebuia să cobori?“. Panică. (Doamne, cât de bine simt spaima copilei, aceeași cu spaima ei copilărească de mult mai târziu, din ultima noastră seară pariziană, înainte de plecarea spre Nisa, când ne dădusem întâlnire la Gare d'Austerlitz, unde eu depusesem mașina noastră la trenul de noapte pe care urma să-l luăm și noi, iar ea urmând să vină după mine la gară greșise drumul!) Copila n-avea nicio clipă de pierdut, a coborât din tren într-un suflet, apoi – fată deșteaptă – a aflat repede o soluție, s-a întors peste puțin cu un personal spre Focșani. Apariția ei în casa mătușei Aurica încântă și liniște rudele ce o așteptaseră, îngrijorate că nu apăruse la gară. „Am pierdut la Ploiești acceleratul și am venit ceva mai târziu cu un personal“ – explica fata. Toate ar fi fost bune și la locul lor, dacă nu venea de la serviciul său unchiul Ionel, mai priceput decât mătușile în mersul trenurilor. Aflând explicația întârzierii, acesta o apostrofă pe nepoțica mult iubită: „Dar, ia spune, duduie, cu ce tren ai sosit? Doar nu e niciun personal dinspre Ploiești la ora la care zici mătăle că ai sosit“. Îmbujorată, tulburată, fata care făcea parte (ca și mine) dintre cei ce nu pot să mintă fără să nu fie negreșit prinși cu minciuna, trebui să recunoască, rușinată, adevărul. Noroc că cele patru mătuși fuseseră toate subjugate mai demult de farmecul romanului *Rebecca*, încât părerea lor unanimă era că Daphné du Maurier îl scrisese parcă anume pentru ca, citindu-l, să te faci să uiți coborârea în gara Focșani. În sfârșit, cartea merita o minciună, cădeau ele de acord.

Era în primăvara de după așezarea noastră la Nisa, când – între palmierul și lămâiul pe care îi instalasem cu câteva luni în urmă, în ajunul Crăciunului, pe terasa din față, și care ne erau dragi, mai ales că lămâiul tocmai înflorise și îmbălsăma aerul – mi-a povestit această mică pățanie din copilăria ei. O cunoșteam, bineînțeles, căci nu mi-o istorisea pentru întâia oară. Dar, ca și copiilor, îmi place și mie să ascult din nou, și de mai multe ori chiar, vechi povestiri ce m-au mișcat odată. Doream din când în

Cărți primite la redacție

• Ruxandra Cesereanu, *Gourmet: Céline, Bulgakov, Cortázar, Rushdie (close reading)*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2009.

• Benjamin Fondane, *La porțile Indiei*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2009.

• Anamaria Beligan, *Dragoste la a doua vedere*, roman, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2009.

• Florica Bud, *Reparăm onoare și clondire (satiră menipee)*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2009.

când să mai aud istorisită de ea câte o asemenea întâmplare din copilăria ei. De altfel, nu făceam, oare, și eu la fel, re-vestindu-i, cu plăcerea retrăirii, unele întâmplări dintre cele povestite mai demult ale mele? Tocmai ne întorsesem de la Monaco, făcând drumul cu mașina pe îndelete, urmând cornișa de jos, cea dinspre mare. La ducere, îl străbătusem rapid, pe autostradă, în vreo douăzeci de minute. Ne oprisem doar câteva minute la Turbie, sub Trofeul lui August, contemplând de pe belvedere, ca dintr-un balcon înalt, în prăpastia de la picioarele noastre, la vreo cinci sute de metri adâncime, marea de azur urcând departe spre orizont și pe malul ei feceria urbană înghesuită liliputan între mare și munte: Monaco și Monte Carlo. Ieșirea noastră îi reamintise o scenă din *Re-becca*, în care Max de Winter o plimbă cu mașina pe tână eroină naratoare urmând tocmai drumul în serpentine străbătut de noi (atât doar că azi ceva mai repede, făcându-l în bună parte printr-un tunel tăiat sub muntele ce domină Monaco). Cu memoria ei uluitoare, cita din romanul pe care nu-l mai luase în mână, cred, de la acea memorabilă lectură în tren, cuvintele rostite cu o naivă vioiciune de tână povestitoare copleșită de drumul de vis cu mașina pe coasta mediteraneană alături de bărbatul pe care – fără să-și dea prea bine seama încă – începuse să-l iubească. Ar trebui născocit ceva, spunea ea, ceva ce să conserve amintirea într-un flacon, ca un parfum care să nu se evaporeze, să nu-și piardă mirosul. Iar, uneori, când ai avea nevoie sau poftă, să destupi flaconul și să re trăiești clipa trăită odinioară. Era în acest gând al eroinei lui Daphné du Maurier ceva din timpul trecut regăsit de Naratorul lui Proust în experiența nu mai puțin senzorială a madlenei, chiar dacă la el nu mirosul, ci gustul avea virtutea de a reînvia un paradis pierdut. Cum sunt toate paradisurile noastre.

Într-una din orele edenice ale începuturilor noastre, mi-a citit ea, pentru întâia oară, din manuscrisul *Mașina de fugit în lume*. Ascultam, la început destul de surprins, apoi din ce în ce mai uimit, mai sedus, vocea aceea caldă nițel răgușită, de emoție mai degrabă decât din pricina figării pe care o strivise în scrumieră. Lumina zilei de iarnă scăpata încet, doar cușmele de zăpadă ale brazilor din pădurea Predealului mai albeau acolo afară un timp, scufundându-se pe nesimțite în beznă. Când cu o mână petrecută după spatele ei am aprins veioza, surprinsă de lumina ce țâșnise lângă ea, și-a ridicat ochii verzi din hârtiile pe care le ținea în poală și mi-a surâs întrebătoare. Dorea parcă să iscodească în ochii mei impresia pe care mi-o făcea lectura ei. Liniștită de privirea mea, s-a aplecat din nou asupra filelor și a reluat cu o voce mai sigură lectura. Pe măsură ce citea, obrazul ei roz, între buclele ce se desfășurau blonde de-o parte și de alta, se înroșea în bătaia luminii abajurului vișiniu asemenea draperiilor de la fereastră.

Și, după o scurtă întrerupere, ca și cum n-ar fi vrut să-mi lase timp de vorbit, începu o altă povestire. O altă *Erzählung*, îmi spuneam în sinea mea, nevoind să o întrerup nici măcar cu o șoaptă; credeam că doar germanilor le reușește cu adevărat genul acesta de narațiune în care participarea naratorului fluctuează tot timpul între identificarea cu cele narate și planarea mult dea-

• Nicolae și Bianca Balotă

supra lor... Cum îi priveam profilul luminos pe fondul întunecat al ferestrei, auzeam acel început de istorisire, *quasi una fantasia*: „Diminețile făceam exerciții la pian. Eram singură acasă. Când mă opream, mă duceam să privesc, pe fereastră, pădurea neagră de peste drum, bătrână și deasă, plină de veverițe...“. Ascultând-o, în amurgul acela, ceea ce vedeam eu pe geamul mare al camerei noastre de la *Rozmarin*, pădurea aceea tot mai neagră, mai întunecată, ilustra întocmai priveliștea din povestire. Nu mă puteam împotrivi unor asemenea suprapuneri de-a dreptul magice între povestire și trăire. Tot astfel, eram pornit să o cred pe cuvânt (știam încă atât de puține despre ea, și aș fi dorit să știu atâtea!) când povestea despre sine trăind printre ai săi, când îl privea pe tatăl ei cu o privire în care nu puteam face parte dreaptă între emoțiile ei din copilărie și rafinamentul intuițiilor scriitoarei, într-atât ele se contopeau pentru mine: „L-am privit ieșind, o siluetă mijlocie, un bărbat nu prea tânăr, cu umeri căzuți, cu părul ușor încăruntat, rețezat scurt la ceafă, formând o crustă țepoasă, plăcută la pipăit și m-am gândit că văzuți din spate oamenii sunt caraghioși și înduioșător de neînsemnați, că dacă stai pe loc și-i privești plecând, înțelegi dintr-odată că toate amărăciunile și nemulțumirile care vă dezbină sunt accidentale, lipsite de importanță, trecătoare, că vă iubiți infinit; că toate astea îți trec însă, din nenorocire, prin minte când stai pe loc și-i privești plecând și că s-ar putea să fie prea târziu odată ce au apucat să se îndepărteze...“. În cele vreo zece pagini ale acestei povestiri din *Mașina de fugit în lume* era înscrisă cu o mână pe cât de fină pe atât de fermă o întregă dramă pe hotarele incerte ce despart copilăria de maturitate. O schiță, desigur, dar cât de sugestivă, de bogată în subînțelesuri. Scriitoarea, ce mi se revela surprinzător în după-amiaza aceea, dispunea de arta rară a sugerării acelor *non-dits*, a nespuselor ce tulbură, ce dau tensiune relațiilor dintre oameni, uneori dintre cei mai apropiați. Ca un rafinat moralist, bun cunoscător al ascunzișurilor noastre labirintice, ea remarca pe marginea raporturilor copilei din povestire cu părinții ei: „Nu regretam nimic. Aveam conștiința limpede a dreptății împlinite, bucuria aspră, lipsită de frăgezimi, or-

golioasă și puțin fățarnică a justițiarului, dar asta nu-mi elibera sufletul de membrana subțire și rece a unei tristeți mărunte și rezistente care mă însoțea de atunci ca o neînsemnată, aproape insesizabilă durere de dinți“. Cu grația simplității și folosind o caligrafie impecabilă, povestitoarea aceasta ce-mi apărea încă atât de delicat-fragilă înscrisa astfel în miniaturile ei o cunoaștere care mă uluia pe mine, deprins cu cotloanele cele mai tainice ale condiției umane, doar eram nu prea demult ieșit din închisori, unde străbătusem adânc sub crusta umanpreaumană, descoperind mai multe prin suferință – a mea și a altora – decât aflasem anterior și aveam să mai aflu vreodată prin scotocirea pasionată și studioasă a bibliotecilor. Mă uimea cunoașterea aceasta, mai ales că peregrinările ei printre oameni îmi păreau să se fi desfășurat în cercuri restrânse, în spații exigue: o familie modestă, un mic cerc de prieteni, burgul vechi al Brașovului în anii de maximă strânsoare a „Orașului Stalin“, mici ieșiri, nici ele nu prea departe, în clanul rudelor din Moldova maternă. Și-apoi, ce putuse citi – îmi ziceam nedumerit – la „Școala“ aceea ineptă „de literatură“ sau într-o Facultate de Filologie regizată de dascăli improvizati, majoritatea impostori? Cu acea vanitoasă siguranță de sine pe care ț-o dau dacă un călătoriu prin lume (ce-mi fuseseră până atunci interzise) dar explorările prin atâtea discipline – filosofie, psihologie, istorie, ca să nu mai vorbesc despre umanioarele literare, *und leider auch Theologie* –, mă credeam în toate cele umane ba chiar și mai mult decât umane un cunoscător și, ca atare, îmi închipuiam că știu deja multe, dacă nu chiar toate, în legătură cu această tânără femeie. Or, iată, descindea în viața mea nu doar o grațioasă ce emana un irezistibil farmec, ci o subtilă dispunătoare a cuvântului adevărat. Și frumos. Iar surpriza mea, care creștea pe măsură ce o ascultam citindu-mi din filele răvășite acum pe plapuma vetustă de mătase a hotelului, era că blonda atât de subțire ce mă vrăjise era una și aceeași cu scriitoarea aceasta confirmată în ochii mei, îndeajuns de cunoscători, prin subtilitatea și măiestria ei. ■

Pagini de carnet mai noi, mai vechi

Ion Bogdan Lefter

OVIDIU GENARU, *Trandafir cu venele tăiate*, Editura Vinea, 2008, 134 p.

FRAGMENTAREA PIEȚEI literare românești a perioadei și preluarea unei bune părți a recenzisticii de către criticii „valorilor” tinere, cărora imaginea de ansamblu nu le mai este accesibilă, explică cvasiignorarea în ultimii ani a multor autori de calitate. Poate fi de vină, uneori, și slaba productivitate, comentariile lipsind din cauză că n-au apărut cărți noi ale respectivilor; în destule alte situații e vorba despre o anumită „miopie” regionalistă, responsabilă de restrângerea percepției la contextul imediat, drept care mulți se mulțumesc cu ecourile locale și cu prestigiul zonal, ne-maisesizând limitarea drastică a vizibilității lor naționale. E cazul nu numai al scriitorilor cu vocație de „solitari” sau de „marginali”, ci și al grupărilor compacte din cele mai importante centre culturale din provincie, cu o viață intelectuală suficient de activă pentru a le crea iluzii „artiștilor locali” și pentru a le bloca percepția „celebrității” restrînse. Consecința imediată e diminuarea peisajului general al literaturii actuale, care pare și mai săracă decât este (căci cam așa e: săracuță...).

Un exemplu: Ovidiu Genaru, un foarte bun poet, apreciat de critică înainte de 1990, aproape ignorat în acești ani. Băcăuan din naștere și trăitor în urbea bacoviană (minus etapa studiilor universitare), de unde și o anume marcă a scrisului său, a colaborat timp de decenii la revista culturală locală *Ateneu*, din a cărei „grupare” a făcut parte (a și lucrat în redacție). Poate că publică în continuare acolo, însă nu se mai poate ști, căci din 1989 încoace, după prăbușirea regimului comunist, când a dispărut și sistemul centralizat de difuzare a presei, n-am mai văzut gazeta decât cu totul întâmplător. Despre poet s-a mai aflat că a deținut între 1992 și 1996 un mandat de deputat în primul Parlament constituțional al României postcomuniste, după adoptarea legii fundamentale din decembrie 1991 (din păcate, ca reprezentant al unui partid neonorabil; a fost atît de discret, încît nu s-a auzit mai nimic despre activitatea sa legislativă...). A revenit la poezie în 1999, cu un volum de mai vechi texte glumețe, *Orient, pardon!* (1999), apărut – însă – la

Universal Dalsi, o editură mică, fără impact. Mai cunoscută pentru bogatele sale serii de versuri, Vinea, la care a ieșit acum *Trandafirul cu venele tăiate*, își distribuie și ea cu dificultate cărțile. Urmarea: ecouri slabe, mult sub ceea ce ar merita un volum de poezie adevărată, mai ales într-o perioadă mai puțin fastă a genului.

De constatat în trecere că nici prin proză n-a mai atras atenția Ovidiu Genaru, deși a continuat s-o practice, publicînd în anii '90 nu mai puțin de trei romane: *Sperietoa-re* (1992), *Diverse cereri în căsătorie* (1994) și *Proces-verbal al unei crime* (1998) – dar gazdele, Cartea Românească și Junimea, nu mai aveau pe-atunci vad, iar literatura autohtonă nouă nu s-a bucurat de presă bună pînă către sfîrșitul aceluia deceniu, cînd s-a lansat ofensiva Editurii Paralela 45, preluată ulterior, către mijlocul anilor 2000, de Polirom și de alții. Genaru scrisese și înainte proză în paralel cu poezia: în anii '60-'70 publicase alte trei romane – *Week-end în oraș* (1969), *Fidelitate* (1977) și *Iluzia cea mare* (1979) –, fără să se impună în clasamentele categoriei. Făcea pe-atunci figură de analist modernist. Bucățile scurte din *Cafeneaua subiectelor* (1980), mai „jucate”, ironice, parabolice, remarcate ca atare la apariție, au făcut – de fapt – trecerea spre experimentele metaromânești și de montaj de texte „verite” de după 1990, pe care critica nu le-a mai omologat.

POEZIA LUI Ovidiu Genaru, așadar. O explicație mai teoretizantă pentru receptarea ei modestă se poate deduce din manieră: după începuturile metaforice și mitologizante, tipic moderniste din *Un șir de zile* (1966), *Nuduri* (1967), *Țara lui Pi* (1969), continuate și în *Madona cu lacrimi* (1977), el a contribuit, cu *Patimile după Bacovia* (1972), *Bucolice* (1973) și *Goana după fericire* (1974), la tatonarea viitoarelor formule postmoderne, narative, pigmentate ironic ori sarcastic, placate cu aluzii livrești, alăturîndu-se astfel „precursorilor” de felul unor Petre Stoica, Florin Mugur, Victor Felea, Nora Iuga, George Almosnino, Constantin Abăluță ș.a., rămași cu toții cumva „suspendați” între „valorile” noastre poetice postbelice, „nealiniați”, atipici printre colegii de vîrstă. Faptul că Genaru, născut în 1934, deci congener al seriei Labiș-Nichita Stănescu & comp. (a împlinit în noiembrie 75 de ani), ieșea din rînd trebuie să fi fost motivul includerii lui, la mijlocul anilor '80 (mai exact, în 1986), în colecția „Hyperion” a Editurii Cartea Românească, gîndită de Mircea Ciobanu ca serie de antologii de autor care să pună în valoare „valul '70”, cu extensii la ambele capete (mai vîrstnici – Alexandru Miran, Genaru, Abăluță, Sorin Mărculescu; mai tineri – Mircea Dinescu sau Ioan Flora). Totuși, nici aici nu-i era locul, deși i-am putea identifica tendințe manieriste, doar că estompare în prozaismele sarcastice din *Patimi...* (titlu preluat și de antologie). Perspicace, Laurențiu Ulici nu l-a inclus în panorama sa din *Literatura română contemporană, I – Promoția 70* (1995). Iar în *Istoria critică...* a lui Nicolae Manolescu nu e încadrat într-o „generație” anume; apare doar printre „autorii de dicționar” ai întregii epoci postbelice, menționabili, dar necomentați efectiv.

Cartea de curînd apărută ar fi putut – ar putea – fi o ocazie de redescoperire a poeziei lui Ovidiu Genaru. Toate trăsăturile care au consacrat-o la vremea ei se regăsesc

în poemele din *Trandafir cu venele tăiate*, într-o dispunere cu aparență ambivalentă, deopotrivă întâmplătoare și intenționată. Paradoxul se explică prin aspectul de consemnare mărunță al acestei poezii, cînd nu debușează spre gesticulații prea largi și spre invocații grandilocvente (ca în scenariile mitologice din tinerețe). Ieșite din notații cotidiene, de univers provincial, „bacovian”, vag boem, uneori dramatic, versurile au un inevitabil aer de lejeritate, de improvizatie, de unde și decizia de promovare pe post de titluri, în lipsă de ceva mai bun, mai atrăgător, mai „construit”, direct a datelor de calendar, a aniversărilor sau a sărbătorilor religioase: 49, 48, 1979, 28 iunie 1998, 1992, *Ajun de Paști 2007*, 24 septembrie 1987, 31 decembrie 1982, *Tunel 1986* etc. Enumerarea respectă succesiunea din carte, unde textele sînt presărate printre alte întâmplări, amintiri, reflecții, mici viziuni transpuse în versuri. Zigzagul temporal, de parcă foile carnetului de însemnări s-ar fi amestecat, vrea să transmită dezinteresul autorului față de ordinea notațiilor, de fapt tot de el decisă, bineînțeles, ceea ce ne pune în fața unui caz de „neglijență studiată”, de improvizatie – spuneam – intenționată. Pe de altă parte, zigzagul *Trandafirului...* e și tematic, e și retoric, în conformitate cu cronologia deconspirată de titlurile amintite: în carte sînt și poeme noi, din ultimii ani, dar și mai vechi, recuperate – probabil – din mapele cu manuscrise. N-am identificat reluări din volumele de altădată, doar două texte cu modificări, nu putem ști dacă reveniri la formele inițiale, poate alterate de cenzura comunistă, sau prelucrări recente (*Vreau și eu la benărie*, din *Am mai vorbit despre asta*, reluat acum ca *Nu*, p. 23, și *Un măr mîncat din spatele unei uși*, din inedita ciclului final al antologiei *Patimilor...*, reluat ca *În spatele ușii*, p. 116). În schimb, revin referințele la – firește – Bacovia sau la Cehov, la ruși în genere (Lermontov, Chagall...), obsesiile provinciale și luarea lor în derîdere, ironia amară, sarcasmul, cinismul la adresa vieții ori a scrisului, adeseori cu un fir de patetism conținut, suficient pentru a reabilita valorile înalte pe care autorul se prefăce că le subminează. Iată – de pildă – *Suflete moarte*, parafrază gogoliană în răs-păr, în decor... bacovian:

În acest violet cardinal de provincie
inaugurez fundația „Suflete moarte” cu
sucursala
„Pieșe umane de schimb și atelierele”
Inaugurez „Podul pe sub care nu trece
nici un fluviu”
și „Frigul din peșteră”
Facem mai trainic
mortarul zidului ce ne împrejmuie
Inaugurez și „Expoziția de pleonasm
barbarism și cacofonii”
fiindcă arta
are nevoie de proști ca s-o denigreze
Și dacă am o zi grea și nu dovedesc
mai las și pe mîine că doar nu dau
turcii. (p. 16).

Cehovianismul e asumat prin antifrază, într-o autoderiziune deplină, cu efect poetic – se-nțelege – opus:

Prin trenuri încete pe culoare strîmte cu
oberlicht
persoane secrete ronțăie
vertebre fragile
de îngeri

De ce spionezi de ce critici intimitatea
întunericii
Genarule
Ești un Cehov de Moldova
Nu prea zărim în poemele tale microbii
durabili
Ai eternității
Pagubă-n ciuperci! (*De ce*, p. 78)

În alt loc vine vorba despre „zațul unei substanțe civile numite ovidiu“ (p. 57)! Sentimentul decadenței, al unei extincții generale transpare în multe poeme de date recente, în care sînt identificabile referințe la lumea de azi: „resturi de sfîrșit de mileniu“ (p. 17), „Muriți încet nu stîrniți panică“ (p. 21), „ultima batistă plînsă a umanității“, și anume în „vremuri de ospiciu“ (p. 25), „fund de secol“ (p. 27 și 120), „sfîrșit de milenii“ (p. 31) ș.a.m.d.¹ Din ce în ce mai sceptic, din ce în ce mai mizantrop, „precursorul“ postmodernismului ajunge să-l persifleze:

’Mnezeule deodată răsare un cal confuz
pe autostradă
și asta întoarce
pe dos
orice concluzie și implicit tot
postmodernismul
cu bufnițele lui globale
cu aiurelile
cu tot. (p. 90)

În cele mai bune poeme tezele sînt mai discrete, lăsînd să se desfășoare liber notația micilor evenimente, cu eventuale debușee simbolice, mitice, metafizice, ca în aceste *Umbre la Tescani*:

Pe cerdacul unei case de țară într-o
livadă răcoroasă
la o cafea cu apă rece și o dulceață
de cireșe amare amare
mînuim lingurițe de alpaca
eu bălăiță² și domnișoara pia care are
optzeci de ani
Stăm pe ultimele scaune ale domnului
negruzzi
șubrede arhibătrîne rude cu scaune de
domn
stăm la moldovenești taclale
boieri ai nimănu în anno domini
1985 iulie 17
sporovăind anistoric ca și cînd nicicînd
n-am fi
decît sculpturi de aer mimînd că sîntem
imaginea celor trei fericiți de atunci
Puf de pădăie
al patrulea era Dumnezeu. (p. 107)

Pagini de carnet amestecate, mai noi sau mai vechi, în care poetul veritabil se recunoaște...

Text publicat inițial on-line, în revista virtuală *ArtActMagazine*/
www.artactmagazine.ro,
nr. 33, 2 septembrie 2009.

Note

1. Lucrurile deviază chiar către un neplăcut mesaj politic „stîngist“, apăsător ideologic (cineva „mă consideră un marxist reformat“ – p. 41), în prelungirea știutei retorici bacoviene „proletare“, folosite acum pentru a demasca... societatea contemporană și „consumismul“ de import, cu note de-a dreptul antioccidentale,

stupefiante. Dintr-un poem aflăm că „o nouă stafie“ îi bîntuie pe țărani, și anume „saphadul“ (probabil, grafiere distorsionată a programului SAPARD al Uniunii Europene), care îi face să-și vîndă plugurile ca fier vechi, „fier din care Europa știe să facă noile pluguri/ care să-i ducă la sapă de lemn“ (p. 67) – echivalare abia disimulată a comunismului cu federalismul european actual! În alt text e făcută de două parale coca-cola, băutura cu „toxine“ din cauza căreia „peste o sută de ani“ se vor naște „monștri“! (*LyriCola*, p. 76). V. și p. 20, 23, 26, 81 (*Cleiosul acum*), 100 (*După Revoluție*), 126...

2. George Bălăiță, prozatorul concitadin, aproape de aceeași vîrstă, i-a fost lui Ovidiu Genaru coleg de carieră sportivă în junețe, cînd amîndoi au urmat Institutul de Educație Fizică (abandonat de Bălăiță pentru Filologie, absolvit de Genaru), apoi coleg de carieră literară bacăuană, de redacție la *Ateneu* și – după cum se vede – de reclusiune la Tescani.

Despre o „vîrstă a terorii“

Ioana Crăiuțu

CUNOSCUT CITITORILOR prin romanele sale, *Caietele lui Ozias*, *Vasilii*, *foi volante*, *Necredinciosul*, Ion Vianu revine, prin *Exercițiul de sinceritate*, la literatura memorialistică, gen cu care și-a cîștigat, la începutul anilor 1990, prin preafrumoasele *Amintiri în dialog*, o celebritate binemeritată. Volumul de față, *Exercițiul de sinceritate*, apărut la Editura Polirom, în colecția „Egografii“, este o carte provocatoare, căci reconstituie peripețiile prin care a trecut autorul în 1977, cînd a plecat în exil. Despre anul 1977 și mișcarea Goma mai citisem și în cărțile lui Paul Goma însuși. Ion Vianu povestește însă propria sa istorie, felul cum a ajuns să se hotărască să plece, aderarea sa la „mișcarea Goma“ și ceea ce a urmat după această, foarte deranjantă pentru regimul ceaușist, aderare. După cum recunoaște autorul, rememoraarea acestui episod autobiografic, petrecut într-o „vîrstă a terorii“, adică în timpul socialismului real românesc, a presupus un efort de autoanaliză și de sinceritate.

Autorul își descrie condiția de medic psihiatru și cadru universitar în timpul comunismului, presiunile ce se exercitau asupra lui și la care răspundea uneori inertial, fapt pe care și-l judecă acum cu asprime și și-l explică printr-o lungă criză depresivă: „... de cînd mă știu, am fost supus crizelor depresive“ (p. 15). Însăși lumea socialismului este diagnosticată ca producătoare de boală psihică, și anume de „neurastenii“ sau „nevroză astenică“, o reacție patologică proprie numai lagărului comunist și de spre care a scris atunci un studiu, considerînd-o o boală socială a alienării sau a lipsei de motivație publică. Autorul își reamintește încrușișarea, ca medic, cu lumea Securității, care apela la opiniile psihiatrilor, și felul în care a ajuns treptat să își dea seama de existența psihiatriei politice – adică de folosirea psihiatriei pentru neutralizarea persoanelor care se opuneau sistemului socialist –, care s-a născut din-

tr-o directivă a lui Ceaușescu, din 1968: acesta a indicat drept „tratament“ pentru cei ce se opun socialismului „cămașa de forță“ sau „mijloacele mai moderne“ (p. 59).

În centrul cărții se află autorul însuși și devenirea sa, radicalizarea sa moral-politică. Indirect însă, Ion Vianu face și tabloul complex al lumii românești a anilor ’70; astfel, el descrie mediile sale de muncă, de pildă clinica din București și mai ales spitalul psihiatric de la Poiana Mare, unde secția „politicilor“, ținută într-o mizerie înspăimîntătoare, trăda „intenția deliberată“ a puterii comuniste „de a-i distruge pe acești oameni“ (p. 69). În comunism, spune autorul, spațiile de libertate aparțineau strict vieții personale, iar aceasta putea fi „variata, amuzantă, cum am spus, plină de experiențe revelatoare“ (p. 40).

Trezirea moral-politică a eroului/autorului cărții s-a produs, după propria lui mărturisire, încet, durînd ani de zile: „Anii aceia, 1974-1977, au fost anii desprinderii“, și s-a cristalizat în hotărîrea de a părăsi România socialistă: „Alternativa era: dacă nu ești nici membru [de partid], nici turnător, dacă nu pot să facă din tine un nimeni, dacă *ei* hotărîsc să te omoare, atunci pleacă!“ (p. 79). Este foarte important pentru psihologia personajului faptul că, prin existența rudelor din străinătate și prin dubla cetățenie a soției sale, a avut posibilitatea de a cere plecarea legală, iar semnarea apelului lui Goma a fost modalitatea de a transforma o decizie privată într-o acțiune publică, usturătoare pentru regimul comunist. La fel, este important că avea un număr mare de rude și de prieteni în străinătate, care, la fiecare presiune sau agresiune a organelor statului asupra sa și-a familiei sale, au alertat foruri internaționale. Aceste detalii sugerează ce inegală era lupta dintre un ins și sistemul totalitar socialist, ce lipsit de șanse era un om care nu reprezenta un nume și nu avea pe nimeni „afară“, deci nu putea lua legătura cu străinătatea. Putem oare să presupunem că, pentru un om fără legături, opoziția la socialism nu ar fi avut altă „rezolvare“ decît un spital psihiatric precum acela de la Poiana Mare sau, chiar mai rău, închisoarea? Deși cartea lui Ion Vianu nu se ocupă explicit de asemenea probleme, ea nefiind una de analiză a socialismului, ci una de autoanaliză și de recapitulare a trezirii sale morale și a „întîlnirii cu sine însuși“, cititorul poate să răspundă cu da.

Autorul povestește cu simplitate felul în care, după ce și-a depus dosarul de expatriere, a ajuns, la sugestia lui I. Negoieșcu, să se alăture „mișcării Goma“. La fel, povestește diferite episoade traumatice din această acțiune. Cartea sugerează că fiecare pas și fiecare izbîndă asupra sistemului socialist însemnau și un pas în evoluția sa morală, și viceversa, fiecare victorie morală îi permitea să înainteze în lupta cu sistemul.

Foarte interesante sînt portretele personajelor din ultimele episoade românești ale lui Ion Vianu, portretele lui I. Negoieșcu, ale unora dintre colegii de clinică. La fel, foarte importantă este relatarea mării ședințe prin care Ion Vianu a fost exclus, la 2 aprilie 1977, din Facultatea de Medicină, printr-o desfășurare stalinistă de forțe, ședință în timpul căreia colegii săi de facultate, adevărate marionete, se „desolidarizează“ public de „inculpat“ și îi condamnă →

→

dorința de a pleca. Mecanismul de funcționare a socialismului românesc se arată aici în întreaga lui teroare și oroare. Rememorarea autorului este dublată de actele acestei ședințe de excludere, scoase din arhiva Securității. Iar cititorul își poate da seama și de dificultatea în care se afla un ins de a rezista sistemului, și de teribila presiune pe care sistemul o utiliza contra fiecărui individ în parte. Cîți dintre vorbitori ar fi putut oare să tacă la acea ședință, să refuze să ia cuvîntul? Ce ar fi pățit în acest caz? (Și, ca întrebare de tip utopic: ce s-ar fi întâmplat dacă toată populația României ar fi refuzat orice gest de subordonare în fața puterii comuniste?) Iată câteva întrebări legitime, pentru care confesiunea incomodă a lui Ion Vianu nu are cum să aducă răspunsuri, dar care relevă teroarea sistemului și suspendarea formelor de rezistență morală ale indivizilor.

Volumul lui Ion Vianu nu este unul cu eroi, nici o carte cu „buni“ și „răi“, ci una despre rău, despre stăpînirea generalizată și implacabilă a răului istoric. Rău care e totuna cu socialismul românesc, cu acest experiment monstruos la care a fost supusă toată populația țării. Și prin care a fost deformată fibra morală a întregii colectivități. Rău de care se putea apăra numai cine reușea să se extragă și să plece. Fiindcă lupta unui ins singular cu sistemul întreg nu avea, practic, nicio șansă.

Bine scrisă și tulburătoare, cartea lui Ion Vianu este o mărturie cît se poate de importantă despre trecutul nostru apropiat și despre căile alchimice de forjare a individualității.

Magia povestitorului

Constantina Raveca Buleu

APARIȚIE MAI mult decât surprinzătoare în peisajul românesc al anului 2009, *Cartea șoptelor* face parte din colecția „Fiction Ltd“ a Editurii Polirom din Iași. În paginile ei, Varujan Vosganian mixează inteligent memorialistica și ficțiunea, creând un discurs extrem de captivant, în care lecția oferită de istoria palimpsestică a peregrinărilor tragice ale poporului armean se amestecă fluid cu focalizarea asupra destinelor unora dintre personaje, iar legendele și figurile accentuate eroic din trecut fac corp comun cu umanitatea „șoptelor“ din perioada comunismului, când autorul – personaj accidental aflat la vârsta copilăriei – ascultă poveștile surdinizate, rostite cu voce joasă, ale câtorva armeni din Focșani.

Nota dominantă a romanului este trasată încă din motto – „Noi nu ne deosebim prin ceea ce suntem, ci prin morții pe care fiecare îi plînge“ a spus bunicul meu Garabet –, fiecare episod de istorie a poporului armean și fiecare destin individual urmărit în paginile volumului fiind marcate thanatic, fără însă ca tragicul să devină complexitor. Responsabilă pentru această stare este o perspectivă dulce-amară, uneori fri-

zând ironia, originată în înțelepciunea bătrânilor armeni ai lui Varujan Vosganian, filtrată cu inteligență și farmec de talentul de povestitor al autorului. De altfel, propria sa identitate ține de această istorie, de șirul de morți și de peregrinări ale neamului său, de fatalitatea înscrisă în istoria armenilor, construindu-se pozitiv și vital pe o profundă logică a absenței, a neîmplinirii și a principiului thanatic, totul în cadența unui discurs lirico-filosofic:

Eu sunt mai ales ceea ce n-am putut împlini. Cea mai adevărată dintre viețile pe care le port, ca un mănunchi de șerpi înnodat la un capăt, e viața netrăită. [...] Părinții mei sunt vii. Înseamnă că eu nu sunt, încă, născut pe de-a-ntregul. [...] Pentru că nu sunt încă născut pe de-a-ntregul, moartea e încă departe. Sunt atât de tânăr, încât aș putea s-o iubesc ca pe o femeie frumoasă.

Sensibilitatea metaforică din introducerea propriei ființe a autorului în lumea despre care va povesti, și în care va fi mai degrabă o „prezență întâmplătoare“, intră în armonie cu percepția somatizantă, hiperbolizantă și organic-integratoare pe care acest personaj, copil în lumea bătrânilor săi armeni, o are despre lume:

Focșaniul copilăriei mele era un oraș cu străzi largi și case impunătoare. Pe măsură ce creșteam, străzile se îngustau și casele se piperniceau. Așa fuseseră dintotdeauna, de fapt, dar ochiul meu de copil le dădea, ca, de altfel, întregii lumi, dimensiuni enorme doar pentru mine.

Tonalitatea lirică se disipează subtil, mai întâi într-o ironie inteligentă, reflex direct al personalității autorului, apoi într-o povestire absolut captivantă, însă revine în saga armenilor odată cu melancolia povestitorului, creând pasaje aproape lirice. În amintirile acestuia, oamenii și geografia Focșaniului anilor '60 înseamnă fantasmale copilăriei, mahalaua, bunicii și oamenii din jurul lor, ritualurile – cum este ritualul-meșteșug al cafelei, fascinant de (ab)sorbit în lectură! – și poveștile auzite, dar mai cu seamă mirosurile, deoarece „dintre toate simțurile, mirosul este cel mai încărcat de memorie“. Puterea lui de actualizare declanșează o povestire focalizată la început asupra bunicilor și a celor apropiați lor, pentru ca, treptat, memoriei și identității lor să li se asocieze evenimente tot mai grave, timpuri tot mai îndepărtate și o umanitate tot mai densă. Astfel, povestirea principală dobândește amploare, se ramifică în jocul cu segmentele istoriei armenesti, în asocierile dintre figurile apropiate și cele imposibil de sustras legendei. În dinamica memoriei narative, mirosurile și poveștile bunicilor se completează cu fotografiile vechi ale „nansenienilor“, dar și cu timbrele recuperate de pe scrisorile trimise de armenii răspândiți peste tot în lume.

La primul palier al povestirii se află bunicul Garabet (deloc întâmplător citat în mottoul romanului), centrul afectiv al întregii narațiuni, el fiind, totodată, și entitatea care a determinat sau prorocit scrierea *Cărții șoptelor*:

În copilărie, am trăit într-o lume a șoptelor, iar bunicul explica șoptitul în vremurile tulburi ale comunismului prin citirea unei cărți nescrise încă, pe care credea că poate „eu“ o voi scrie cândva. Ceea ce, iată, fac acum. Și chiar așa o și numesc: *Cartea șoptelor*.

Primar în ordinea factorilor declanșatori ai memoriei narative, mirosul cărților este un miros achiziționat de la acest bunic, care știa toate alfabetele și care, pe moarte fiind, amestecă toate limbile. Tot lui i se datorează și metamorfozarea povestitorului în „scorpionul de cărți“, menit să îndrepte greșelile vechi din paginile acestora, hărăzit să povestească despre cei învinși.

Dacă bunicul Garabet ține de un regim al risipirii (mai ales prin preocupări neaducătoare de venit), celălalt bunic povestitor, Setrak Melichian, urmează logica tradițională a negustorilor armeni, dar suportă și consecințele ei după venirea la putere a comuniștilor, când pierde totul. Înțelept și împăcat cu tot ce i s-a dat și, mai ales, i s-a luat, bunicul Setrak joacă duminica tabinet împreună cu un fost legionar (și pușcăriaș, Dom Colonel), cu unul dintre instigatorii propriei sale arestări (tovarășul Botrâncă) și cu tovarășul Butnaru. „Tabinetul era – remarcă naratorul – tratatul lor de la Potsdam.“ Marcat crâncen de istorie, de moarte și de pierdere – mai întâi în exterminările otomane, mai apoi, în primii ani ai comunismului –, bunicul Setrak evoluează senin sub zodia unei filosofii a sângelui, asociată principiului vital și supraviețuirii în vremurile tulburi. Conștient sau nu, aceeași filosofie a sângelui translează, la zeci de ani distanță, și într-un comentariu făcut de autorul distanțat de el însuși ca personaj: „Sângele curge mai încet decât timpul. De aceea, deprinderile se dezmeticesc mai greu“. Puternice instanțe de condiționare peste timp (după cum o dovedește implicit existența *Cărții șoptelor*), cei doi bunici povestitori își primesc statutul de zeități ludice în fantezia afectivă a autorului, care-i „simte“ jucând ghiulbahar în ceruri, „rânduind cu zarurile lor lumea, războaiele, nașterea și minunile și, mai ales, calvarul“.

Povestirea nesfârșitelor peregrinări ale armenilor prinde în ochiurile ei și figurile eroice ale acestui neam, scrisul fixându-le încă o dată în eternitate, însă fără ca nicio urmă de etnicism orb sau retributiv să dilueze perspectiva lucidă a omului de cultură, speranța pacifistă a omului politic sau rafinamentul estetic al scriiturii cu alunecări mitografice, perfect conștientizate: „Adevărata istorie, cea care merită să fie povestită, e aceea care, oricând, dacă ar fi destui s-o povestească, și alții s-o țină minte, s-ar putea transforma în legendă, adică povestea cea mai puțin exactă cu putință“. În interiorul povestirii, partea de eternitate îi este refuzată căpeteniei ienicerilor de către bunicul Setrak: refuzând să-i rostească numele, bunicul îi neagă celui care i-a ucis fratele dreptul de a trece în legendă sau, altfel spus, îi refuză învingătorului dreptul de a avea un nume în istorie.

Filosoful paradoxal al acestei logici este bunicul Garabet, care, deși consideră că eroismul este o formă de lașitate, își educă urmașii în cultul eroilor.

În poveștile lui – își amintește naratorul –, învingătorii nu erau întotdeauna cei pe care îi știam din cărți. „Nu te grăbi, spunea. Razeori cel care pare că a învins e adevăratul învingător. Iar istoria au făcut-o învinșii, nu învingătorii. A învinge e, până la urmă, un fel de a ieși din istorie.“

În istoria prinsă în cuvintele *Cărții șoptelor* intră cei învinși de năvala comunismului,

altfel spus cei care vorbesc în șoaptă sau cei care se strâng, pentru a putea povesti, în perimetrul tăcut al cimitirului armenesc din Focșani. „În *Cartea șoaptelor* – precizează autorul ei – sunt scrise numele celor morți. Despre ei vorbeau din vârful buzelor Siruni [unul dintre învinșii-învingători grație supraviețuirii experienței siberiene] și bunicul Garabet.“ Astfel, în *Cartea șoaptelor* intră pe rând în scenă călugărul Komitas, generalul Dro, Onik Tokatlian, Misak Torlakian, Sahag Șeitanian, Hartin Fringhian, Micael Noradunghian, dar și țăranul Aurel Dimofte. De cealaltă parte a spectrului se află Ceaușescu, Ana Pauker sau Mesia Khacarian, colaborator al Sistemului.

Solid documentată sub aspect istoric, *Cartea șoaptelor* garantează pagină cu pagină menținerea vie a curiozității cititorului ei, fiindcă magia artei de povestitor a autorului creează senzația unei curgeri narrative fără scurtcircuitări, în care singurul pericol este acela de a te pierde nu numai în țesătura artei de povestitor a lui Varujan Vosganian, ci și în interesul admirativ pentru istoria și destinul armenilor. Perfecta armonie dintre istoria tragică, dar fascinantă a unui neam și puterea povestirii capătă valoare de marcă identitară profundă, explicând forța și densitatea narațiunii, cel citat fiind, din nou, bunicul Garabet:

Singurul lucru pe care oamenii îl au în comun sunt poveștile. Când spui că doi oameni sunt din același neam, înseamnă că au ascultat aceeași poveste. Despre eroi se pot spune povești, căci ele au întotdeauna început și sfârșit. Despre cei care îndură și, mai ales, îndură înțelegând, nu poți povesti, căci suferința lor e fără sfârșit. Iar povești fără sfârșit cine să spună și, mai ales, cine să asculte?

Însă, dacă cineva se va încumeta, asemenea lui Varujan Vosganian, să aștearnă pe hârtie o asemenea „poveste fără sfârșit“, se vor găsi și oameni care s-o asculte și s-o admire...

Problemele personale ale poeziei

Mihaela Ursa

LA LECTURA ultimului volum de versuri al Angelei Marinescu m-am întrebat dacă titlul trebuie citit în lumina observației lui I. Negoïtescu de pe coperta a patra: „Un lirism pur subiectiv, probleme personale până la deznădejde, exprimând o dramă existențială ce lasă uneori să-i strălucească, nu mai puțin îndoliat, totuși, nimbul metafizic“. *Probleme personale* (București: Cartea Românească, 2009) are, pe lângă subiectivismul clinic cu care ne-a obișnuit deja poeta, un pronunțat caracter autoexpozitiv, de artă poetică. Mai unitar și mai explicit decât în alte volume, autoarea întreține aici replica unui dialog de re-

ceptare (v. „expertizele postmoderne și rătăcitoare/ ale unui tânăr bâlbâit, stângaci/ și de nerecunoscut“ – *Peisaj de iarnă*). Din acest motiv, volumul de față nu poate constitui decât o piesă de maturitate: nu numai siguranța și forța vocii atestă acest lucru, ci și problematica „poetică“. În acest fel, Angela Marinescu întoarce pe dos sensul titlului, *problemele personale* devenind problemele scrisului sau chiar ale poeziei.

În afara principiului de unitate tematică numit mai sus, volumul este străbătut de un al doilea fir roșu, desenat de formele *retrospecției*. Vocea subiectivă relatează într-un *azi* despre „problemele“ unui *ieri*, oferind explicația lipsă, de parcă miza versurilor ar fi tocmai desființarea ambiguității, impunerea unei dictaturi agresive a eului, în care toate lecturile/explicațiile/interpretările se produc exact, precis, ca o împărțire fără rest, după litera legii subiective (ajunsă unică autoritate, ca în *Atracție*: „nu am convins pe nimeni/ și nu am forțat interioară“). Acesta este, de altfel, și punctul de diferență al volumului actual, în care Angela Marinescu așază într-un plan secundar expresionismul său caracteristic (care le-a semnalat comentatorilor, de-a lungul timpului, asemănarea cu Trakl sau Gottfried Benn), cu toată poezia negativă a distrugerii, pentru a face loc unui filon explicitant. Această autodeslușire era prezentă și în volume anterioare, precum *Fugi postmoderne* sau *Îmi mânănc versurile*. Ceea ce se modifică este mai degrabă finalitatea ei: în *Probleme personale*, scrisul optzecist, textualizant, a fost părăsit în favoarea formulării unei sentințe cu putere de lege maximă. Optzeciștii sau optzecismul mai populează câteva poeme din prima parte a volumului („ce ficțiune este/ optzecismul/ când ascult/ sunetul obscur/ al nopții“ – *Noapte optzecistă*), dar mai degrabă ca într-o poză nostalgică (dacă termenul ne este permis în contextul acestei poezii, unde rămâne impropriu). „Am fost o alcoolică postmodernă și slabă“, auzim în *Toxicomanie*, „pentru că am suferit/ un șoc/ al poeziei“, pentru ca XXXX să vorbească despre „fascia scrisului fascistă ca un curcan/ în plin ritual erotic“.

Două teme principale își dispută volumul: una este însăși arta poetică, iar cealaltă – mai greu de formulat – ține de lectura sinelui. Între „ce este poezia mea“ și „cine sunt eu“ explodează, ca un delir toxic, versurile acestei poete virale („politic vorbind/ sunt obsedată sexual“ – *Din punct de vedere politic*), care a ajuns să contamineze productiv, cu modul său poetic atât de particular, o întreagă vârstă a poeziei românești, mult înainte de a intra în canon. Pentru că nu avem în Angela Marinescu doar o campioană de generație, ci un generator de practică poetică funcțional la poezii tineri de azi. Din prima serie tematică trebuie neapărat menționate *Amintire de medicinistă* („la autopsiile la care am participat /.../ niciun cadavru nu a fost/ mai aproape de perfecțiune/ de revolta lividă și cenușie/ și de obscenitatea ultimă/ aceea care te mai ține în viață/ la sfârșitul vieții/ ca poezia“), dar și *Rezistențe arse* („ca să terminăm odată cu această stare de lucruri/ ar trebui inventate metode de stărpire a scriitorilor/ rapide, primitive și eficiente,/ eventual, un ultra-aparat kafkian,/ ca să le distrugă degetele de la mâini,/ mâinile sau chiar mușcătura

rece a scrisului,/ uterul invocat cu furie și/ penisul invocat cu delicatețe/ să vadă și ei ce înseamnă/ să facă gărzi de noapte/ inutile și reci/ pe culoarul fără sfârșit“). Legătura frecvent observată pe care Angela Marinescu o stabilește între poezie și disecție este recuperată aici ca autopsie dublă, generând în egală măsură revolta și exhibarea obscenă („războiul este poetul, introdus ca un rect plin de sânge/ în manuale“ – XXXX), până la atingerea limitei ultimei a senzorialului: „pe drum/ un câine/ căruia îi iese fum pe nas și pe bot/ dă din coadă/ vrea un gest/ de bunătațe/ mie îmi țâșnește sângele/ pe nas și pe gură/ scot briceagul/ și-i tai coada/ de la jumătate/ și mai dă/ din coadă/ cu răutate“ – *O filă de jurnal din timpul iernii*. Ei i se adaugă pronunțarea unei atitudini față de scris („sunt/ oligofrenă/ pentru că nu mai cred/ decât în poezie“ – *Oligofrenie*), care modifică fundamental perspectiva, deschizând-o dinspre transa individuală, morbidă, către viziunea unui eu surprins în relație cu o alteritate, de obicei blamată pentru eroarea de percepție. În acest fel, trăsând distanțe și stabilind repere, fără să scrie o poezie de limbaj, bazându-se primordial pe imagine și viziune, scriitoarea reușește în *Probleme personale* și un manifest poetic personal.

Cât despre poemele sinelui, care formau nucleul dur al poeziei autoarei, ele și-au adăugat aici tema suplimentară a bătrâneții: „bătrânețea e o cârpă pe care o folosești după consumarea unui act homosexual/ o cârpă contorsionată ca o rufă/ o cârpă pe care o arunci pe anusul/ subminat de sânge al lesbieneleor“ (*Nu putem judeca realitatea cu bun-simț*). Îmbătrânirea („pentru că am îmbătrânit din greu/ până și-n scris“ – *Lung ocol inutil*) este proiectată ca o formă suplimentară de libertate („îmi pot permite să mă joc/ în gura mirosind a gin“). Ceea ce ar fi rezultat într-o anumită anxietate a dispariției, în cazul unei poezii mai lipsite de energie vitală decât poezia Angelei Marinescu, devine în cartea de față alegere deliberată: „(eu) niciodată nu am fost cu adevărat în viață“ (*Toamna care a trecut*). Pentru a da un singur exemplu, să observăm cum „cocoșul“ sexual, violent erotic dintr-un volum anterior (v. *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*) își asociază aici aproape exclusiv agresiunea morții („cocoșul este moartea“ – XXX). În rest, singurătatea „cu gura închisă ermetic“ din *Poezie maidaneză* și „plânsul lung și negru/ al poezelor necunoscute“ din *Cu ochii pe tine* întrețin umoarea neagră a eului.

„Nimbul metafizic“ pe care I. Negoïtescu îl vedea aureolând lirismul altor poeme ale Angelei Marinescu face din *Probleme personale* un volum oximoronic. Nu numai în intersecția senzorialului cu cerebralitatea constă combinația imprevizibilă a scriitoarei, ci și în tratamentul pur imanent de care are parte transcendența (v. „fabula“ metafizică cu șobolanul și pisica neagră din *Plimbare*). În poemele acestui volum, termenii antagonici amintiți se transformă în capete de arc, între ei tensionându-se, până la limita fragilă (dar atât de precis intuită) a rupturii expresive, coarda splendidă a poeziei.

Curaj și angoasă la PAUL TILLICH

Ștefan Bolea

TEOLOGUL EXISTENȚIALIST Paul Tillich inițiază fenomenologia angoasei pornind de la următoarea definiție: „Angoasa este conștientizarea existențială a ne-ființei⁴¹. Am putea spune că angoasa se manifestă ca o modalitate cognitivă, prin care ne-ființa se imprimă în structura existentului uman. Bineînțeles, avem de-a face cu un mod de cunoaștere paradoxicală, pentru că ne-ființa este înșelătoare (i-am putea atribui acea „viclenie“ – List – pe care Hegel o asigura rațiunii); ea nu se dezvăluie decât parțial și niciodată decisiv. „Revelațiile“ ne-ființei (cunoașterea furată neantului, în principiu dăunătoare ființei umane), prin ambiguitatea lor constitutivă, mai degrabă conduc conștiința umană într-o stare de beție; imaginile vertigului și ale amețelii fiind expresive în această situație. Suntem pe teritoriul acoperit de Lev Șestov în *Revelațiile morții* atunci când, comentându-l pe Euripide, remarca: „Ce poate fi mai cumplit decât neputința de-a ști de ești mort sau viu?⁴²

Definițiile secundare pe care le construiește Tillich trimit la definiția matricială de mai sus, care le întregeste și fundamentează. Teologul american de origine germană le dezvoltă astfel: angoasa este „finitudine, experimentată ca proprie finitudine“ și „starea în care ființa este conștientă de posibila ei ne-ființă⁴³. Se mai amintește, de altfel, că „este întâmpinat cu angoasă necunoscutul de un anumit tip. Este necunoscutul care prin natura lui nu poate fi cunoscut, deoarece este ne-ființă⁴⁴. Deși Paul Tillich observă că angoasa nu poate fi considerată o modalitate de „cunoaștere ab-

stractă“, am putea-o redefini în termenii noștri drept o imprimare a necunoscutului în cunoscut; mai mult, am putea discuta angoasa în termenii unei epistemologii tanatologice, care încearcă să fundamenteze elementul de „moarte“ din ființa într-o moarte. Principiul acestei epistemologii nu ar putea fi unul raționalist; dimpotrivă, ar milita pentru separarea completă dintre logică și psihologie în edificarea unui afect, care își caută propriul său adevăr.

Heidegger, militând pe constituția anticipatoare a ființei într-o moarte, încerca să evite posibila acuză nefondată de morbiditate. Cu toate acestea, ca ipoteză, putem încerca să concepem angoasa drept un concept de graniță, prin care meontologicul se imprimă asupra existentului sau, altfel spus, ne-ființa intră pe teritoriul (niciodată clar delimitat – pentru că nu are rigiditatea și „demnitatea“ esenței) al ființei. Intrăm, cu ajutorul lui Șestov și Cioran, într-un domeniu nihilist; această imprimare meontologică (sau altfel spus, o amprentă a nimicului) presupune imanenta morții în viață. „Întrucât moartea este imanentă vieții, aproape întreaga viață este o agonie.⁴⁵ O observație metodologică se impune: pentru a consolida dialogul dintre „viață și moarte“ și intimitatea dintre vitalism și tanatologie, nu avem nevoie de noțiunea schopenhaueriană a durerii (de la care Nietzsche și Cioran își concep în mod diferit filosofii); putem să transcendem fenomenologia durerii prin edificarea atentă a angoasei, care este mai subtilă.

Motivația peratologică a angoasei pornește de la modul în care o privim noi, drept modalitate epistemologică de „studiere“ a necunoscutului. Aici poate fi evidențiată legătura dintre psihologie și mistică (Șestov și Cioran mută deja problema pe acest teren): conceptul de angoasă, atunci

când își depășește „funcția“ anticipativă a morții și devine un avanpost al morții pe pozițiile ocupate anterior de „viață“, trimite mai ales la *noche obscura* a Sfântului Ioan al Crucii (o noapte a sufletului pe care a trăit-o și protoexistențialistul Pascal – în care afectele își dezvăluie inteligența proprie, transgresând domnia diurnă a rațiunii, organizând, mai mult, sinele conform dezvăluirilor furate ne-ființei).

Cheia concepției lui Tillich asupra angoasei rezidă în acest pasaj:

Angoasa noastră pune măști înspăimântătoare pe toți oamenii și peste toate lucrurile. Dacă le lăsăm fără aceste măști, se ivește propria lor înfățișare și atunci frica se risipește [...] Dorințele noastre necontrolate sunt acelea care creează măști și care acoperă cu ele oamenii și lucrurile⁶.

Filosoful creștin prezintă o concepție spectaculară (de asemenea, dramatică) asupra existentului; subiecții și obiectele angoasante au o *persona* (am putea spune, în termeni contemporani, un alias sau un avatar), prin care își primesc puterea de a înspăimânta. În această linie de argumentare, teatrul angoasei este acel „spectacol“ (folosesc ghilimele de această dată, pentru că existențialismul nu militează pentru retragerea semnății și stoică ilustrată, printre alții, de Eminescu în *Glossă*; dimpotrivă el constă în coparticipare) interactiv în care personajele sau măștile fricii asaltează *psyche*-ul, pentru a-l pune la zid, amenințându-l cu distrugerea.

Putem deduce că o asemenea punere în scenă echivalează cu un teatru al infernului; din nefericire, nu o ceremonie medievală dantescă (în care subiectul era protejat de un ghid și era absolut separat de supliciile celor condamnați), ci una reascentistă, în care sinele angoasat este înconjurat de avataruri amenințătoare (fie subiecte, fie obiecte ale angoasei) și executat ca în *Faustul* lui Marlowe⁷. Un asemenea destin l-ar face pe cel urmărit de angoasă să sucumbă, iar psihologia, deși înțelege într-un mod diferit angoasa existențială, dovedește că acest lucru nu este imposibil. Tillich oferă acest exemplu spectacular, sugerând, de asemenea, o soluție: demascarea avatarurilor amenințătoare (sub care se ascund de obicei dorințele noastre lacome) risipește panica. Revenind la imaginile anterioare, în care personificam angoasele, am putea observa că demascarea unor subiecți și obiecte angoasante (prin care își încetează rolul și se dezvăluie în adevărata lumină) transformă inamicii în aliați. Soluția teologului existențialist este elementară și poate fi apropiată printr-o metaforă cu un apel la limpezirea privirii sau cu alte cuvinte, la îndepărtarea sau anihilarea obiectelor care obturează sau limitează unghiul de perspectivă asupra lumii.

• *Noaptea Walpurgiei sau Pașii comandorului*, de Venedikt Erofeev, în regia lui Mihai Măniuțiu. Marele premiu pentru cel mai bun spectacol la Festivalul de Dramaturgie Contemporană de la Brașov și Premiul pentru cel mai bun actor, Ionuț Caras. În imagine: Ionuț Caras și Ramona Dumitrescu. Foto: Nicu Cherciu.

Vreau să mănânc

Leonid Cernov

(1889-1933)

Primitiv tragic

Nemaipomenită întâmplare!
Grăbiți-vă!
Ieftin de tot!
Deschid dugheana „Schitul poetic“.
Un imens sortiment de exaltări de creație!
Nu pierdeți ocazia!
Cumpărați,
Cumpărați!...

„Reînvierea bucuriei“,
„Căutarea fericirii“.
Grăbiți-vă, procurați-le la jumătate de preț!
Pentru dumneavoastră – foarte ieftin.
Năvăliți! Tăbărâți!
Pentru un funtișor de pâine de seară –
visuri nemuritoare!

Prima dragoste – ceva mai scumpă,
În schimb – ce forță,
Ce impetuozitate!
200 de bucăți – cumpărați – patul în care
Petrecui cu muza prima noastră noapte.

Nu glumesc – sunt serios cu desăvârșire:
Un pud de inspirație – 300 de bucăți.
Cumpărați!
Cumpărați, cât nu e târziu,
Nervi și sânge cât se poate de proaspete!

Zaharină?

– Nu avem.
Pantaloni?
– Nu ținem.
Nu ați dori mai bine să luați craniul meu,
periostul?

Este cel mai bun mobil poetic.
Vând inspirația –
Cu ridicata și cu amănuntul.

Pentru dumneavoastră – juma-de-lămâie
„Dor de Cer“.
(Stimabili domni, n-ar fi cazul să nu vă mai
hliziți?)

O jumătate de pud de crupe –
Pentru „Freamătul cometelor“!
Că doar poetul are nevoie să iubească și să
mănânce.

Apropiati-vă!
Cumpărați
Chinuri de creație
Aproape gratis – pe un pud de crupe
de mei.

Aseară abia am mâncat
Ultima pereche de pantaloni –
Tângă... și soție.

Zici de aur?
Merele?
– S-au înăcrit!
Șcuzați, nu ținem.
În schimb – pentru oricine:
Dementele zboruri ale genialelor gânduri,
Fulminantul foc
Al genialelor poeme.

Ce ziceți – dracu' să vă ia! – 5 funturi de
pâine? –

Luați cu ridicata:
„Dinamo-iubire“,
„Pătratul grațiilor“,
„Diavolul în cer“ –
De-o absolută prospețime nervii și
sângele!...

.....
Nu vrei, ticălosule?
Nu ai nevoie, jefuitoarele?
Valea, hoitule, să râzi aiurea!!
Bubuind cu sudălmii,
Voi închide schitul –
Astfel că nici azi
Nu va fi să mănânc!

Mă duc în vizuină
Să mă umflu de foame,
Inima să mi-o ard în mondială tângă.
Dar ascultă-mă, ticălosule:
„Sufletul nu se va stinge,
Până nu voi simți oțelul la tâmplă!“

.....
Iar cu ciocanul în cap –
Zi de zi.
Dar parcă eu aș fi cel ce ar scânci,
Cel ce ar boci în hohote?
Pe piatră săruta-voi urmele prostituatelor
Și voi arunca un:
„Noi
Nu mai avem ce vinde...“

(1922)

Traducere și antologie de

Leo Pulmăș

Heidegger observa că relația dintre angoasă și frică poate fi rezumată astfel: „Frica este angoasa căzută sub dominația «lumii», neautentică și, ca atare, ascunsă sieși⁶⁸. Cu totul alta este opinia lui Tillich, care remarcă: „Noi încercăm să transformăm angoasa în frică și să facem față cu curaj obiectelor în care amenințarea s-a întrupat⁶⁹. Trebuie să admitem că soluția teologului protestant este ingenioasă: pornind de la intuiția kierkegaardiană revoluționară, care a constatat că angoasa este lipsită de obiect (și că nimicul stă în spatele ei astfel), aceasta constituind principala sa deosebire față de simpla frică, putem dezarma angoasa transformând-o în frică. Există nenumărate arme prin care frica poate fi contracarată, aceasta este o observație de bun-simț; dimpotrivă, curajul se dizolvă sub acțiunea ambiguă și voalată a angoasei. Poate într-adevăr acest *modus operandi* este o manifestare inautentică a existentului (deturnarea observată de Heidegger), dar, în momente de criză, soluția lui Tillich are o certă valoare pragmatică.

Pornind de la „metoda Tillich“ de înlocuire a angoasei cu frica, am putea gândi un alt mecanism de apărare în fața angoasei, desprins din metodologia nihilistă (și anume *fight fire with fire*). Presupune un efort mental considerabil, cel de a înlocui o indeterminare anxioasă cu alta (absența obiectului este tocmai miza acestui efort), mai exact un efort de imaginație, prin care este cerută o anumită putere de abstracție: ca și cum am cartografia un neant și apoi l-am înlocui cu altul. Presupunând că recunoaștem angoasa, în ciuda absenței definite a obiectului (de exemplu *mi-e frică*

de frica de moarte), o putem înlocui din gama largă de angoase personalizate cu *alta*, la fel de indeterminată (de exemplu, *mi-e frică de frica de durere*). Prin aceasta, mutăm câmpul de acțiune al angoasei, ca într-un joc, în care nonobiectul angoasei își pierde conturul.

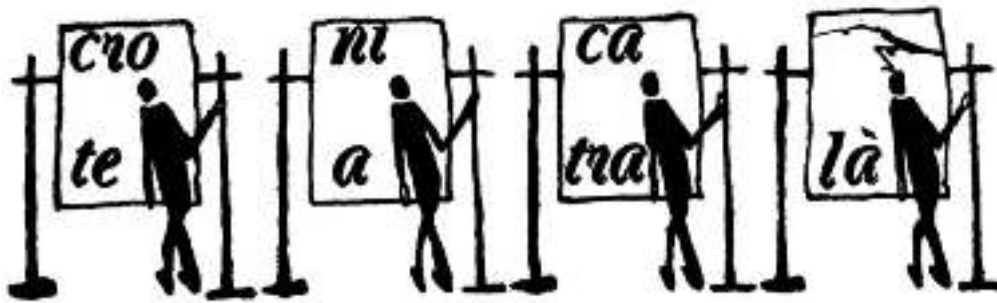
Această metodă presupune un mecanism performant, prin care recunoaștem angoasele după gustul lor. Fiind lipsite de obiect, ele pot fi identificate după o anumită culoare: important este să le imprimăm acea culoare care ne permite să luptăm împotriva lor; înregistrându-le, ele devin (aproximativ) benigne. De exemplu, angoasa cu care suntem obișnuiți poate fi mai ușor de combătut decât cea care vine pe neașteptate. Ne bazăm mai ales pe o anumită intuiție, care transferă conturul unei angoase pe profilul alteia (cu care suntem obișnuiți să conviețuim).

Revenind la ideea lui Tillich („încercăm să transformăm angoasa în frică“), se pare că niciun fel de curaj nu ar putea dizolva angoasa însăși. Altă soluție, din această situație aparent fără ieșire (*frica de frică de... – o angoasă labirintică, în crescendo, care se clonează, pentru a avansa la o putere superioară*), este postularea unei mentalități anxiofile (de care se apropie Baudelaire, printre alții), care primește adrenalină din receptarea șocurilor. Se poate ajunge la un fel de ataraxie catatonică, în care subiectul (termen despuat de conotații metafizice, care trebuie să primească o accepție clinică) trăiește într-un *no exit* infernal, *depășind* ciclul angoasă – mecanism de apărare, fiind efectiv zdrobit (în același timp eliberat) de reculul angoaselor. Am

putea observa, metaforic, că este ca și cum ne-am adăposti în epicentrul cutremurului sau în mijlocul furtunii, ceea ce Nietzsche recomandă prin invitația de a ne construi orașele la poalele Vezuviului¹⁰. Se poate trăi într-un asemenea teritoriu liminar? Nu, dar se poate depăși angoasa, prin absoluta ei repetitivitate, care imunizează subiectul, în timp ce-l distruge, probabil.

Note

1. Paul Tillich, *Curajul de a fi*, traducere de Sorin Avram Vărtop, București: Ed. Herald, 2007, p. 47.
2. Lev Șestov, *Revelațiile morții* (Dostoievski-Tolstoi), traducere de Smaranda Cosmin, prefață de Radu Enescu, Iași: Ed. Institutul European, 1993, p. 15.
3. Tillich, p. 47.
4. *Ibid.*, p. 49.
5. Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, București: Ed. Humanitas, 1990, p. 24.
6. Tillich, p. 22.
7. „The stars move still, time runs, the clock will strike,/ The devil will come, and Faustus must be damned!“ (Christopher Marlowe, *The Complete Plays*, ed. Frank Roman și Robert Lindsey, New York: Penguin Classics, 2003, p. 393).
8. Martin Heidegger, *Fumtă și timp*, traducere de Gabriel Liiceanu și Cătălin Ciobă, București: Ed. Humanitas, 2003, p. 257.
9. Tillich, p. 58.
10. Friedrich Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft*, Ditzingen: Reclam, 2000, #283.

Livada de vișini – o continuare

Ion M. Tomuș

ÎNĂ DE la început, trebuie să spunem că identificăm două niveluri de funcționare a mecanismului dramatic din piesă și din spectacol: este vorba, în primul rând, despre acela al climatului politic și social, cu tot ceea ce înseamnă el (haosul adus de comunism), apoi, în al doilea rând, cel al raportării spectatorului la continuarea poveștii cehoviene. Numitorul lor comun ar fi subiectivitatea și sensibilitatea publicului, care trebuie să se plaseze undeva la mijloc, pentru a putea stabili un numitor comun.

Spectatorul român are (ne)șansa de a cunoaște comunismul, deci este aproape un insider în drama de pe scena Naționalului clujean. Pentru personajele lui Nic Ularu, timpul a încetinit atunci când livada și-a schimbat proprietarul și s-a oprit odată cu victoria revoluției roșii. Urmarea – un fel de apocalipsă, o perioadă de veșnică adaptare, în care haosul guvernează: universul este prăbușit, personajelor le lipsesc cele mai elementare condiții de igienă, acoperișul este găurit și plouă în casă. Sugestia nu este una adresată direct spațiului de joc, ci cuprinde întreaga lume. Ei bine, acesta este cadrul în care actanții încearcă să evolueze, trăind niște drame postcehoviene: se ceartă mereu (Epihodov cu Lopahin) pentru motive cu totul neînsemnate, dar care, prin frecvență, iau dimensiuni foarte grave. Pe alocuri, textul are accente ionesciene: drama este a banalului, a nimicniciei și a mizeriei condiției umane. Dacă nu am ști că este vorba despre o continuare la *Livada de vișini*, am putea bănui că este o rescriere a *Scaunelor*, căci locul de joc și situația sunt asemănătoare: un nicăieri murdar (livada de vișini nu mai este *centrum mundi*), în care personajele nu pot comunica. Relațiile interumane, care începeau să nu mai funcționeze în textul lui Cehov, nu mai au niciun fel de noimă în continuarea lui Nic Ularu: comunismul a distrus dimensiunea socială a vieții actanților cehovieni. De exemplu, Lopahin avea o țintă clară: să ajungă proprietarul moșiei. Acum, trăiește fără niciun țel, neracordat la vreun reper spațio-temporal. În general, singura menire a personajelor din continuarea lui Ularu este aceea de a discuta aspectele mici și neesențiale ale cataclismului istoric: așa cum se întâmplă întotdeauna, îi interesează mai puțin noua ideologie, cât faptul că trebuie să stea la coadă pentru gaz, iar aprovizionarea se poate opri oricând. Sunt oameni, nu își pierd timpul cu lucruri mărețe, îi interesează supraviețuirea imediată. Aceasta nu înseamnă, în niciun caz, banalizarea universului lor spiritual, ci adaptarea lor la noi-

le condiții: vor să supraviețuiască, iar pentru aceasta, trebuie să împlinescă acțiunile care îi definesc ca ființe umane: să stea la coadă, să viseze, să bea vodcă, să se certe, să iubească, să le fie dor...

Al doilea plan care ne interesează este, așa cum am mai spus, raportarea spectatorului la continuarea poveștii cehoviene. Dimensiunea estetică a textului și a spectacolului depinde de orizontul de așteptare al publicului, deoarece este vorba despre o continuare a unei povești clasice. *Livada de vișini* a lui Cehov este una dintre cele mai cunoscute piese ale dramaturgiei universale, iar relația sa cu spectatorul este, în primul rând, una afectivă. Receptorul are o conexiune specială cu actanții acestui text, precum și cu mecanismul dramatic; publicul avizat a asistat la numeroase spectacole, reprezentații și chiar adaptări cinematografice și, drept consecință, se simte apropiat de contextul dramei, stabilind afinități cu personajele centrale, având simpatii ori antipatii. Continuarea lui Nic Ularu (ca orice *sequel*) propune o reevaluare a acestor raporturi, o renegociere extrem de subiectivă, căci depinde de disponibilitatea receptorului de a accepta noul destin al celor care locuiesc la fosta moșie a Liubovei Andreevna Ranievskaja, precum și de raportarea sinelui la noua ecuație a contextului dramatic.

Este momentul să spun că Nic Ularu procedează în cea mai pură manieră postmodernă: de exemplu, el aduce pe scenă personaje absente în piesa lui Cehov – este cazul lui Grișa, copilul care s-a înecat și care a determinat-o pe mama lui, Ranievskaja, să plece de la moșie. Scena este băntuită de fantoma acestui băiat (ajuns acum la vârsta adolescenței), în haine ude, care nu îl mai încap, frământat de problemele specifice vârstei la care ar fi ajuns. Contrapunctul lui este lacheul Firs, care a murit după ce Lopahin a preluat livada și care este un fel de tutore al lui Grișa, în lumea umbrelor, a fantomelor. Aparițiile lor sunt episodice, cei doi interpreți, Cristian Grosu (Firs) și Cristian Rigman (Grișa), fiind cei mai corporali actori din spectacol. Bătrânețea primului este evidențiată de frăgezimea celui-lalt, sunt două extreme care băntuie (la propriu!) prin casă.

Personajul central al piesei pare să fie Epihodov, interpretat de Ovidiu Crișan, care îl duce (evident, la indicațiile regizorului-dramaturg) în continuare, în direcția indicată de Cehov. Automatismele sale verbale, manifestate sub forma unor ticuri, a unor repetiții de care personajul se folosește în actul său de comunicare, caracterizează pe deplin actantul. Ar fi impropriu să spunem că este un personaj ratat, pentru că Epihodov nu a aspirat niciodată la prea mult, darămite să mai și împlinescă ceva deosebit. Existența sa este marcată de mici drame ale cotidianului, acelea pe

care Cehov i le-a atribuit: răstoarnă mereu obiectele din calea sa, este neîndemânic; li se adaugă cele ale existenței de zi cu zi în societatea comunistă (și care aparțin lui Ularu): statul la coadă, lupta cu mizeria socială etc.

Trofimov (Dan Chiorean), din veșnicul student, a ajuns aspirant la un post oarecare în nomenclatura comunistă. Uniforma veșnic șifonată a studentului lui Cehov este înlocuită cu cea mototolită a soldatului sovietic imaginat de către Nic Ularu, iar personajul trăiește cel mai bine teama de trecut.

Duniașa (Vasilica Stamatina) a devenit o femeie aprigă, ea este cea care ține casa și se pare că nu acceptă noua orânduire socială. Gaev, ca stâlp al vechii aristocrații, nu are niciun fel de contact cu realitatea, iar interpretarea lui Dragoș Pop plasează personajul în zona unui comic trist prin senilitatea emițătorului, uneori de suprafață. Lopahin (Petre Băcioiu) este personajul care a evoluat cel mai mult. Continuarea lui Ularu ni-l arată mai șlefuit, deși alcoolic, trist și resemnat, îndrăgostit de Ranievskaja, care i-a oferit motivația de a se ridica de la statutul său de țaran. Nici acum nu își vede lungul nasului, are îndrăzneala să o cheme pe nume, iar sfârșitul său este violent: se spânzură.

De la Elena Ivanca (Ranievskaja) ne-am fi așteptat la mai mult. În primul rând, ar fi fost de dorit ca în seara premierei să se fi făcut mai bine auzită din sală. Alături de Emanuel Petran (tovarășul Boris), formează un cuplu care ar trebui să reprezinte chintesența celor două lumi: vechea aristocrată și noul comunist. Din păcate, nici prezența scenică a lui Emanuel Petran nu a fost una prea fericită, acesta nereușind să creeze bruta, animalul comunist, lăsând impresia că arată, în loc să fie. Dar, chiar și cu acest minus al spectacolului, universul scenic este unul pe deplin funcțional, căci publicul lasă la o parte ceea ce reprezintă cele două personaje, pentru a se concentra la relațiile dintre ceilalți. Scena confruntării dintre Boris și Ranievskaja devine, din una esențială, una marginală, care nu face decât să apropie sfârșitul.

Scenografia ne indică un loc fragmentat, împărțit în zone destul de restrânse. Sugestia casei dărăpănate, pe care nu o mai întreține nimeni, este realizată prin câteva draperii de plastic, de culoare închisă, dispuse simetric, iar ultima scenă a spectacolului, care se petrece afară, se folosește de aproximativ aceleași elemente de decor, cărora li se adaugă schițele de copaci din codrul unde are loc confruntarea finală dintre Epihodov și Boris. Cenușiul este omniprezent, chiar și în viscol.

Continuarea pe care ne-o propune Nic Ularu, alături de versiunea sa scenică, va găsi, cu ușurință, locul potrivit în orizontul de așteptare al publicului. Semnul sub care stă finalul spectacolului (secera și ciocanul, agitate de Duniașa și Epihodov) reprezintă zodia noului timp istoric, dar și neputința celor două personaje. Ridicolul scenei, adăugat conglomeratului postmodern care este textul piesei, indică derizoriul luptei celor doi, care încearcă să înfrângă viscolul și istoria, ajutați de cele două unelte emblematice pentru vremurile în care trăiesc.

L'hymne 31

la mer est lourde
 les arbres malades des naissances
 Seigneur le suave chaos
 nous est encore donné

la terre est transparente
 vers le Nord pend le ciel
 croît en nous l'amère
 famine d'âme

des cloches montent dans les dômes
 sous un crépuscule adamique
 l'horizon se couche en nous
 gronde la douleur

oiseaux bienheureux le son
 flétri qu'ils le portent
 vers les peupliers de chair
 crucifiés en douceur

nous remontons la pluie en volées
 pour te connaître l'arche
 absorbée par le plafond de ténèbres
 remémorantes

tombent des holothuries sur la lune
 dorment les pierres souriantes
 où je te cherche grince
 la bascule de la mort

la vallée est surveillée
 l'esprit arrondi des eaux
 des troupeaux de montagnes s'y noient
 ivres de commencements

la mer est lourde de nuit
 les arbres brûlent dans le sang
 Seigneur le suave chaos
 tu te l'es encore donné

* * *

au-delà de tout
 de toute chose en deçà
 au-delà de la mort en deçà

les hypograpes
 aux pattes de miel
 ont explosé
 sous le crépuscule

L'hymne 40

rai de sommeil entre les ruisseaux et les peupliers
 aiguilles d'anguilles parmi les heures déterminées
 savoir oublié en chemin ajournement profond
 de la mort qui va et vient à travers le paysage

de fumée les eaux douces et salées dans le lointain
 astral bonne leçon du balancier noir.
 oublié remémoration oubliée. perdue sans doute
 seule la fragrance de l'eau reclose
 et de la brise fendue au passage
 les lèvres soudées dans la lymphe du sommeil
 le fleuve des pays transfigurés
 avec ses rives en arrière se repliant
 de glissement en glissement
 scindées et mirées dans les bris
 gardien des accouplements des traces
 nommé et exilé par la parole
 et par le regard prématurément retourné
 vers les convalescences du chemin de la chair
 persévérances et années du manège liturgique
 le frisson du retour à la noce
 jaillissement et vive palpitation de l'égorgement
 la braise du chemin qui porte vers la chemise
 tendre et vorace de la déesse

* * *

ta solitude tu la passes
 d'orme en orme à celle de la forêt
 dynasties d'aveugles patients
 l'épiderme des feuilles s'amincit
 jusqu'à la claire vue
 il suffit d'une poignée de terre
 et d'une flamme peut-être
 surgie de la tempête de neige
 de tes cheveux

* * *

le tourbillon
 du trou noir
 à l'affût

dérive

l'essaim des éons
 simple amalgame
 pour nos miroirs ?

être à l'affût mais pour apprendre
 des entonnoirs renversés dans le vide
 les noms de nos fronts
 que dans le rite contraire
 d'autres comme toi les enferment

Traduit en français par
 ED PASTENAGUE

Pasărea împăiată

Luigi Pirandello

CU EXCEPȚIA tatălui, mort de o pneumonie la cincizeci de ani, toți ceilalți membri ai familiei – mamă, frați, surori, unchi și mătuși dinspre mamă – muriseră de ftizie, foarte tineri, unul după celălalt.

Un frumos alai de coșciuge.

Doi mai rămăseseră în viață, Marco și Annibale Picotti, și păreau să se fi prins anume să învingă flagelul ucigaș al celor două familii.

Se supravegheau reciproc, mereu în alertă, la pândă, și, punct cu punct, cu o rigoare de nestrămutat, urmau prescripțiile medicilor nu doar în legătură cu dozele și calitatea hranei, a întăritoarelor de tot soiul de luat sub formă de pastile ori cu lingurița, dar și în ce privește îmbrăcămintea de potrivit după anotimp și după cele mai mici variații de temperatură, ora de mers la culcare ori de trezit dimineața, micile plimbări de făcut și alte distracții modeste și îngăduite, care, și ele, aveau savoarea unor tratamente și rețete.

Trăind astfel, Marco, mai ales, dar și Annibale sperau să poată ajunge în deplină sănătate la vârsta-limită pe care o atinseseră rudele lor, mai puțin tatăl, mort de altă boală.

Când izbutiră, avură sentimentul unei mari victorii.

Ba, Annibale, cel mai tânăr dintre ei, prinse un asemenea curaj, că începu să slăbească puțin câte puțin frâiele atât de strânse pe care și le impuseseră până atunci și să se lase să alunece spre o nesăbuițată destul de vizibilă.

Înarmat cu autoritatea pe care i-o asigurarau cei doi-trei ani în plus, fratele său, Marco, încercă să-l recheme la ordine. Dar Annibale, ca și cum ar fi trebuit să se apere mai puțin de moarte, de vreme ce nu-l lovide la vârsta la care toți ceilalți membri ai familiei fuseseră deja doborâți, refuză să-l asculte.

Erau, da, amândoi de aceeași statură, scunzi și bine făcuți, cu nasul mare, drept, cu ochii oblici, fruntea îngustă, cu mustăți groase, dar, deși prâslea, Annibale, era mai robust decât Marco: făcuse chiar o burtă discretă cu care se fălea și era mai larg în piept și mai lat în umeri. Așadar, dacă Marco, mai firav fiind, se simțea atât de bine, el nu avea, oare, dreptul să-și risipească nepedepsit bruma de avans pe care o avea față de fratele său?

Socotind că-și făcuse datoria de conștiință, Marco lăsă deoparte avertismentele și interdicțiile ca să studieze, fără niciun risc din parte-i, efectele acestor nesăbuițe asupra sănătății fratelui său. Dacă, până la urmă, nu vor avea nicio urmare nefastă, cine știe dacă nu-și va îngădui și el una ori două, din când în când. Oricum, putea măcar să încerce.

Ei, dar asta, nu! Vai, ce grozăvenie, nu, nu! Annibale veni să-l anunțe, într-o bună zi, că e îndrăgostit și vrea să se însoare. Imbecilul! Să se însoare cu amenințarea aceea teribilă deasupra capului? Să se însoare... Cu cine? Cu moartea? La naiba, n-ar fi, oare, o crimă în plus să te pui pe adus pe lu-

me alți nefericiți? Și cine era nenorocita care se preta la o asemenea crimă? La o crimă dublă, da, dublă!

Annibale își pierdu calmul. Nu putea să-i permită, îi spuse fratelui său, să folosească astfel de vorbe apropo de cea care îi va deveni soție. Și, în plus, dacă așa trebuia să-și apere viața, netrăind, mai bine să nu trăiască deloc. Mai devreme ori mai târziu, ce importanță are? Era sătul până peste cap și basta!

Fratele îl privi cu chipul marcat de milă și ciudă, clătănând ușor capul.

Ce idiot! A trăi... a nu trăi... Ca și cum despre asta era vorba! Ce trebuia să facă era să nu moară. Și nu din spaimă de moarte, ci fiindcă moartea era o nedreptate teribilă în contra căreia se revolta cu toată ființa, nu doar pentru sine, ci pentru tot neamul pe care rezistența sa dură, aspră avea să-l răzbune.

Gata, da, gata. Nu avea de gând să-și iasă din fire; îi părea chiar rău că-și pierduse sângele rece și se înfierbântase. N-avea să se mai întâmple! Niciodată!

Voia să se însoare? N-avea decât! Va rămâne el singur să înfrunte moartea în față, fără să se lase sedus de capcanele vieții.

Să vorbim pe șleau, așadar. S-a terminat cu locuitorul sub același acoperiș. S-a terminat cu grijile și supărările! Dacă vrea să se însoare, afară! Ca frate mai mare, era capul familiei; și casa îi revenea, prin urmare, lui. Restul va fi împărțit pe din două. Chiar și mobilele, da. Putea să ia tot ce poftea, dar încetișor, cu grijă, fără să stârneasă praful, căci el înțelegea să-și păstreze sănătatea.

Dulapul ăsta? Dar, firește, tot așa comoda, oglinda de toaletă, scaunele, ligheanul, da, da... Perdelele? Bineînțeles, și perdelele, și masa cea mare din sufragerie, numai bună pentru copiii robuști pe care îi vor aduce pe lume, da, și vitrina cu toată vesela! Să-i lase neatinsă doar camera lui, cu vechile fotolii și cu divanul, îmbrăcate în imitație de piele, mobile de care se atașase, plus cele două etajere burdușite cu cărți vechi și biroul. Astea toate, nu, căci le voia pentru sine.

– Și pe asta? îl întrebă surâzând fratele său.

Arăta, între cele două etajere, o pasăre mare, împăiată, țepănană pe o stinghie de papagal, atât de vechi că, după penele decolorate, n-ai fi putut ghici ce soi e.

– Și pe asta. Tot ce se află aici în încăperea, spuse Marco. Ce-i de râs aici? O pasăre împăiată. Amintire de familie. Las-o unde e.

Nu voia să adauge că, așa bine conservată cum era, pasărea i se părea de bun augur și îi dădea, prin chiar vechimea ei, un sentiment reconfortant de câte ori o privea.

Când Annibale se însură, nu voi să asiste la nuntă. Doar o dată, din respect față de conveniențe, îi făcu o vizită viitoare soții, dar nu-i adresă nici felicitări, nici urări. O întrevedere rece, de cinci minute. La fratele său nu se duse deloc, nici la întoarcerea din călătoria de nuntă, nici altă dată. I se făcea rău și-i tremurau picioarele de câte ori se gândea la căsătoria asta.

– Ce dezastru! Ce nebunie! nu înceta el să exclame, învârtindu-se prin odaia cea vastă, îmbâcsită și cu miros greu de medicamente, cu privirea în gol și izbind cu mâinile lui agitate mobilele care îi rămăseseră. Ce dezastru! Ce nebunie!

Pe vechiul tapet, locul mobilelor luate de fratele său se decupa clar și sărea în ochi, ceea ce sporea impresia de gol în care, rupt de lume, trăia ca un suflet în suferință.

Haide, haide, să nu ne descurajăm, să nu ne mai gândim la ingratură ăla, la nebunul de frate! Mai bine să se gândească la sine.

Și Marco începu să fluiere încetișor, să bată toba cu degetele pe geamuri, privind la copacii din grădină, preschimbați de toamnă în simple schelete, până când, chiar pe geamul pe care bătea darabana, descoperi, of! Dumnezeu mare! o muscă moartă – de ftizie? – agățată încă de un picioruș.

Câteva luni trecură, ba aproape un an de la nunta fratelui.

În ajun de Crăciun, Marco Picotti auzi suind până la el, din stradă, sunetul cimpoiului și al trianglului și glasul femeilor și copiilor cântând pentru ultima zi din cele nouă de post și rugăciune, în fața capelei împodobite cu frunze; asculta trosnetul celor doi snopi de paie care ardeau sub capelă și, cu inima strânsă, tocmai se pregătea să se ducă la culcare, la ora obișnuită, când soneria furioasă îl făcu să tresară, el și casa întregă.

O vizită a lui Annibale și a cumnatei sale, Annibale și Lillina.

Infofoliți, îmbujorați, năvăliră înăuntru, tropăind de frig, și se puseră pe râs, ce mai râs... Cât mai puteau să rădă! Vii, veseli, cu inima cuprinsă de sărbătoare.

Presupuse că sunt beți.

Oh, doar o vizită de zece minute, cât să-i ureze: nu voiau nicidecum ca, din pricina lor, să întârzie, fie și cu un minut, peste ora de culcare... Și... nu putea el oare, între timp, să deschidă un gemuleț, pentru a împerspăta un pic aerul? Nu? Nici măcar pentru un minut? Ah, Doamne, și ce era dihania aia, pasărea aia împăiată pe stinghie? Dar asta? O, un cântar în miniatură! Pentru medicamente, așa-i? O bijuterie! Dar doamna Fanny? Unde era doamna Fanny? În timpul celor zece minute, Lillina nu stătu o clipă locului, țopăind de colo-colo prin odaia cumnatului.

Marco Picotti simți că i se învârtie capul ca sub efectul unei rafale bruște și furioase de vânt care ar fi venit să-i întoarcă cu susul în jos nu doar vechea odaie liniștită, ci tot sufletul.

– Prin urmare... prin urmare..., începu el să spună, așezat pe pat, după plecarea lor; și își scărpină fruntea cu ambele mâini. Prin urmare...

Nu știa cum să încheie.

Era cu puțință? Fusesse foarte sigur că, după ce se va scurge prima săptămână de la nuntă, fratele său se va prăbuși, se va face fărâme-fărâmițe. Și când colo, când colo, uită-te la el! Minune; sănătos de mai mare minunea! Și ce vesel! Fericit de-a dreptul.

Și atunci? Însemna, oare, că nici el nu mai avea trebuință de tratamentele astea stricte, de toată grija temătoare? Oare nu putea să scape și el de coșmarul ăsta apăsător? Și să trăiască, să trăiască, să se arunce în viață ca fratele său?

Îi spusese, râzând, că nu mai urma niciun tratament și că nu mai respecta nicio regulă. La gunoi cu ele! La naiba cu leacurile și cu doctorii!

– Dacă aș încerca și eu?

Își puse în gând s-o facă și se duse pentru prima dată acasă la fratele său.

Îl primi cu atâta bucurie, că rămase o clipă descumpănit. Închise ochii, se apără cu amândouă mâinile de câte ori Lillina părea să vrea să-i sară la gât. Ce mai drac de femeiușcă, ce mai drăcoaică Lillina asta! Argint viu. Era viața însăși! Și voia cu orice preț să-l țină să mănânce împreună. Și câtă mâncare și băutură îi puseră dinainte! Se ridică beat de la masă, dar mai degrabă de bucurie decât de vin.

Seara însă, când se întoarse acasă, Marco se simți rău. Un soi de răceală în piept și la stomac îl țintui la pat câteva zile.

În zadar încercă Annibale să-i demonstreze că era din cauză că-și făcuse prea multe probleme și că nu se aruncase în dezmaț cu tot curajul și cu toată bucuria. Nu, nu, niciodată nu se va mai întâmpla! Și își privi fratele cu asemenea ochi, că Annibale, dintr-odată... Nu, de ce?

– Ce... ce vezi la mine, îl întrebă Annibale, pâlind, cu umbra unui surâs pe buze.

Nefericitul! Moartea... moartea... Deja își pusese semnul pe chipul lui, un semn care nu înșală!

Paloarea bruscă îl dezvăluise.

Obrajii îi rămăseseră îmbujorați. Odată veselie stinsă, iată că rămăneau pe pomeții obrazilor cele două pete înflăcărâte ale morții, sumbre, arzânde.

Annibale Picotti muri, într-adevăr, la trei ani de la nunta sa.

Fu pentru Marco cea mai teribilă lovitură.

Da, îl prevenise, știa prea bine că fratele său nu putea sfârși decât așa. Dar, totodată, ce avertisment pentru el, ce tulburare!

Nu vru să riște nici măcar însoțindu-l la cimitir. L-ar fi impresionat prea tare, iar privirea oamenilor ațintită asupra-i i-ar fi stârnit mânia, căci, pe de-o parte, l-ar fi compătimit, dar, pe de altă parte, l-ar fi scrutat fără milă ca să descopere și pe chipul lui semnele morții care îi lovise pe toți cei din neamul lor, inclusiv pe acesta din urmă.

Nu, el nu. El nu trebuia să moară! El singur din toată familia va învinge. Avea deja patruzeci și cinci de ani. Dacă ar ajunge la cincizeci ar fi destul. Apoi, moartea – dar altă moarte, nu cea de care avuseseră parte toți ai săi – putea să-și ofere plăcerea de a-l lua. N-ar mai fi avut nicio însemnătate.

Își dublă grija și vigilența. Dar, în același timp, nu dorea ca starea de perpetuă consternare, acea manieră de a se supraveghea clipă de clipă să devină nocive. Își propuse, în cele din urmă, să se prefacă în fața lui că nu se mai gândește deloc la asta. Prin urmare, încet, încet, vorbe precum „E cald” sau chiar „Ce vreme frumoasă” îi veneau de la sine pe buze, fără să se gândească la ele, singure, singurele, și nu fiindcă ar fi vrut să le rostească pentru a auzi dacă vocea nu-i răgușise cu totul.

Se învârtea prin vastele încăperi goale ale vechii lor case, legănându-și ciucurile de la căciulița de catifea și fluierând.

Micuța doamnă Fanny, îngrijitoarea, care nu se simțea încă bătrână și care, în anii cei mulți de când lucra în casa asta, nu reușise să-și scoată din minte că stăpânul avea planuri în ce-o privește, dar, din timiditate, nu știa cum să i le mărturisească, văzându-l învârtindu-se astfel prin casă, îi zâmbi și îl întrebă:

– Micul nostru domn are nevoie de ceva?

Marco Picotti o privi de sus în jos și îi răspunse sec:

– Nu, de nimic. Șterge-ți nasul.

Doamna Fanny se răsuci toată și spuse:

– Înțeleg, înțeleg... Domnia Ta mă certă fiindcă mă iubești.

– Nu iubesc pe nimeni! strigă el cu ochii ieșiți din orbite. Ți-am spus să-ți ștergi nasul fiindcă prizezi tutun! Și când prizezi tutun nu simți când îți atârână muci din nas.

Îi întoarse spatele și se puse din nou pe fluierat, clătînându-și ciucurile și învârtindu-se prin casă.

Într-o zi, văduva fratelui său avu proasta inspirație de a-i face o vizită.

– Fie-ți milă, nu! îi strigă el, acoperindu-și fața cu mâinile ca să n-o vadă plângând astfel, îmbrăcată în negru. Pleacă, pleacă! Și, pentru Dumnezeu, să nu mai vii să mă vezi! Vrei să mă omori? Te conjur, pleacă imediat! Nu te pot vedea, nu te pot vedea!

Un adevărat atentat i se păru vizita asta. Ce-o fi având ea în cap? Că el nu se gândea decât la fratele lui? La asta se gândea, da, la asta..., dar se prefăcea că nu se gândește fiindcă nu trebuia s-o facă, nu mai trebuia s-o facă!

Într-o bună zi, se simți rău. Iar noaptea, iarăși, trezindu-se, avu o criză teribilă de plâns de care dimineața se prefăcu că nu-și mai amintește. Tot numai zâmbete din zori; fluiera ca o mierlă și din vreme în vreme:

– E cald... Ce vreme bună...

Când mustățile care îi rămăseseră cu încăpățănare negre începură a-i încărunți, asemenea părului de la tâmplă, în loc să se mâhnească, fu încântat, încântat foarte. Ftizia – cum ai săi muriseră cu toții tineri – se lega, în mintea lui, de tinerețe. Cu cât se îndepărta mai tare de ea, cu atât se simțea mai în siguranță. Voia, trebuia să îmbătrânească. Ura nu doar tinerețea, ci și tot ce se lega de ea: iubirea, primăvara. Asta era, o știa prea bine, anotimpul cel mai înspăimântător pentru bolnavii de piept. Și o surdă iritare îl cuprindea la vederea copacilor din grădină plini de verdeață și de flori.

Primăverile nu mai ieșea deloc din casă. După ce mânca, rămânea la masă și se amuza cu clinchetul paharelor. Dacă doamna Fanny venea în fugă, atrasă de sunete ca fluturile de lampă, el o alunga cu vorbe grele.

Sărmana doamnă Fanny! Era clar că stăpânul ăsta acru n-o iubește. Și văzu și mai bine că așa stăteau lucrurile când se îmbolnăvi grav și fu dusă la spital să moară acolo. Marco Picotti fu trist numai fiindcă trebuia să caute altă îngrijitoare. Și câte mai fu nevoit să tot schimbe în câțiva ani! În cele din urmă, cum niciuna nu-i era pe plac și își râdeau toate de el, se resemnă să trăiască singur, să se descurce fără ajutor.

Și împlini, astfel, șaiszeci de ani.

Tensiunea în care trăise atâta timp se spulberă într-o clipită.

Marco Picotti se simțea împăcat. Scopul vieții sale fusese atins.

Și acum?

Acum putea să moară. Ah, da, să moară, să moară: era dezgustat, îngreșat, îi fusese de ajuns, nu mai dorea decât asta! Ce putea să-i mai aducă lui viața? Fără vreun scop de atins, fără o datorie de împlinit: oboseală, plictis, năduf.

Începu să trăiască fără să mai țină seama de nicio regulă, trezindu-se mai devreme ca de obicei, ieșind serile, întâlnindu-se cu tot felul de oameni, mâncând de toate. Își cam deranjă stomacul, firea i se înăsprî, suportă din ce în ce mai greu vederea celor care îl tot felicitau pentru sănătatea sa.

Gândurile negre, dezgustul luară asemenea proporții că, în cele din urmă, fu convins că îi mai rămăsese ceva de făcut, nu știa încă prea bine ce, dar cu siguranță ceva care să-l elibereze de coșmarul ce nu încetase să-l apese. Nu ieșise învingător? Nu. Simțea că nu învinsese încă.

Lucrul îi fu dezvăluit și probat de minune de pasărea împăiată, dreaptă pe stinghia de papagal dintre cele două etajere.

– Paie... Paie... , își spuse Marco Picotti în ziua aceea, privind-o.

O smulse de pe stinghie, scoase un briceag din buzunar și îi despica burta.

– Uite-le: paie, paie...

Își plimbă privirea prin încăpere, văzu vechile fotolii de piele falsă, divanul, și, cu același briceag, se puse să le spintece învelitoarea, apoi, cu ambele mâini, să le scoată umplutura, cu o mască a zădărniceii și a dezgustului pe chip:

– Uite, paie... paie... paie...

Ce voia să spună? Păi, asta, și nimic mai mult. Se duse la birou, se așeză, trase sertarul, scoase un pistol și și-l fixă la tâmplă. Asta e. Singura cale de a ieși învingător.

Când vestea sinuciderii lui Marco Picotti se răspândi în ținut, nimănu-i nu-i venise, la început, a crede, atât de mare era nepotrivirea cu furoarea obtuză și încăpățănată cu care se păstrase în viață până la bătrânețe. Mulți dintre oameni, văzând fotoliile și divanul sfâșiate și golite, incapabili să înțeleagă atât sinuciderea, cât și devastarea mobilelor, bănuiră mai degrabă un asasinat și pusese spintecările în seama mai multor hoți. Cea dintâi intrase la bănuieli autoritatea judiciară: deschisese deja o anchetă și începuse cercetări.

Printre nenumăratele probe, pusese la loc de cinste pasărea împăiată și, ca și cum asta ar fi putut aduce oarecare lumină în anchetă, un brav ornitolog fu însărcinat să stabilească specia căreia îi aparținea pasărea.

Traducere de LAURA POANTĂ,
după LUIGI PIRANDELLO,
L'uccello impagliato
(din volumul în curs de apariție
Rău de lună și alte povestiri)

Revista APOSTROF se poate cumpăra în următoarele puncte de difuzare:

Librăriile HUMANITAS

- ALBA IULIA, Librăria Humanitas, Bd. 1 Decembrie 1918, bl. M8-M10.
- BUCUREȘTI, Librăria Humanitas Kretzulescu, Calea Victoriei, nr. 45.
- CLUJ-NAPOCA, Librăria Humanitas, str. Universității, nr. 4.
- GALAȚI, Librăria Humanitas, str. Domnească, nr. 45.
- IAȘI, Librăria Humanitas 1, Piața Unirii, nr. 6.
- ORADEA, Librăria Humanitas „Mircea Eliade“, Bd. Republicii, nr. 5.
- PIATRA-NEAMȚ, Librăria Humanitas, str. Ștefan cel Mare, nr. 15, Galeriile „Viorel Lascăr“.
- RÎMNICU-VÎLCEA, Librăria Humanitas, Calea lui Traian, nr. 147, bloc D2, parter.
- SIBIU, Librăria Humanitas, str. Nicolae Bălcescu, nr. 16.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Emil Cioran“, str. Florinund Mercy, nr. 1.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Joc Secund“, str. Lucian Blaga, nr. 2.

Rețeaua STANDARD PRESS DISTRIBUTION din Cluj

- str. Regele Ferdinand (lângă magazinul Central).
- Calea Moșilor, nr. 3 (vizavi de Primărie).
- Piața Unirii, nr. 17 (lângă Diesel).
- Piața Unirii, nr. 1 (lângă Continental).
- str. Napoca, nr. 19.
- Piața Grigorescu (lângă magazinul Profi).
- Piața Mărăști (stația de autobuz).
- str. Fabricii, nr. 1.
- str. Memorandumului, nr. 12.
- str. Plopilor (lângă Hotelul „Babeș-Bolyai“).
- str. Republicii, nr. 109 (Sigma Shopping Center).

Librăria de Artă GAUDEAMUS

Cluj-Napoca, str. Iuliu Maniu, nr. 3.

Librăria MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE
SC Orfeu Ed SRL, București, bd. Dacia, nr. 12.

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la redacție. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin:

1. mandat poștal, pe adresa:
Torockay-Lukács Iosif
Fundăția Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod poștal 400750.

2. virament bancar, pe adresa:
Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Cont bancar: RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj.

Prețul abonamentului, pentru persoane fizice și biblioteci din România, este de:

- 12 lei pentru 3 luni,
- 24 lei pentru 6 luni,
- 48 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere. Prețul abonamentului pentru cititorii din străinătate este de:

- 10 euro sau 13 USD pentru 3 luni,
- 20 euro sau 26 USD pentru 6 luni,
- 40 euro sau 52 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui abonament:

Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Cuprins

• CAFÉ APOSTROF			
		2	
• ANCHETA APOSTROF: COMUNISMUL PE ÎNȚELESUL COPIILOR			
Comunismul și tranziția	Iulian Boldea	3	
Ultimii 35 de ani de comunism,			
primii 20 de ani de capitalism	Marian Victor Buciu	4	
Imperiul bolșevic	Leo Butnaru	4	
Fără regrete	Sanda Cordoș	4	
Wall Fall Street (amintiri impersonale)	Bogdan Ghiu	5	
Totul	Ioan Mușlea	7	
Coșmaruri din epoca de aur	Elisabeta Pop	8	
Toate iluziile au fost interzise	Dan Stanca	9	
Prapor comunizma	Virgil Stanciu	9	
(anchetă realizată de Marta Petreu și Ovidiu Pecican)			
• CU OCHIUL LIBER			
„Argintos gând al pustiei...”	Gelu Ionescu	10	
Vocația inteligenței	Iulian Boldea	16	
Pagini de carnet mai noi, mai vechi	Ion Bogdan Lefter	28	
Despre o „vîrstă a terorii”	Ioana Crăițu	29	
Magia povestitorului	Constantina Raveca Buleu	30	
Problemele personale ale poeziei	Mihaela Ursa	31	
• POEME			
	Ion Zubașcu	11	
• PUNCTE DE REPER			
40 de ani cu Ars Nova	Ștefan Angi	12	
• EVOCĂRI			
Bianca (fragment dintr-o evocare)	Nicolae Balotă	26	
• CRONICA LITERARĂ			
„Fiecare loc își cheamă proza...”	Irina Petraș	14	
Apocalipsa după Simuț (fiul)	Ștefan Borbély	15	
• DOSAR: CONSTANTIN NOICA 100			
Noica și utopia recunoașterii	Marta Petreu	17	
Noica și noicieni	Ovidiu Pecican	23	
• OSPĂȚUL FILOSOFILOR			
Curaj și angoasă la Paul Tillich	Ștefan Bolea	32	
Bianca (fragment dintr-o evocare)	Nicolae Balotă	26	
• AVANGARDA RUȘĂ			
Vreau să mănânc	Leonid Cernov	33	
(traducere și antologie de Leo Butnaru)			
• CRONICĂ TEATRALĂ			
<i>Livada de vișini – o continuare</i>	Ion M. Tomuș	34	
• BIBLIOTECI ÎN AER LIBER			
L’hymne 31, L’hymne 40	Sorin Mărculescu	35	
(traduit en français par Ed Pastenague)			
Pasărea împăiată	Luigi Pirandello	36	
(traducere de Laura Poantă)			

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

Colecția „Filosofie contemporană”

- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI, 1997, 192 p. 3 lei

Colecția „Filosofie modernă”

- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**
traducere de VASILE MUSCĂ, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Filosofie extrem-contemporană”

- JÜRGEN HABERMAS, JOSEPH RATZINGER, **Dialectica secularizării: Despre rațiune și religie**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2005, 120 p. 20 lei
- JOSEPH RATZINGER, **Europa în criza culturilor**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2008, 92 p. 15 lei

Colecția „Filosofie medievală”

- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei

Colecția „Filosofia religiei”

- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei

Colecția „Filosofie românească”

- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003, 146 p. 10 lei
- N. STEINHARDT, **Cartea împărțirii**, ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p. 8 lei
- D. D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 3,50 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU, 2000, 132 p. 5 lei
- LAURA PAMFIL, **Noica necunoscut**, 2007, 288 p. 8,75 lei

Colecția „Janus”

- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2006, 202 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinoc” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 9,90 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”: Scurtă istorie a Clujului și a monumentelor sale**, volum ilustrat cu fotografii de VÁRDAL LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei

- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei
- RUXANDRA CESEREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- EUGEN PAVEL, **Între filologie și bibliofilie**, 2007, 170 p. 20 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii: Dicționar-antologie**, 2002, 288 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Proza fantastică a lui Mircea Eliade**, 2003, 224 p. 20 lei
- **Scritorul și trupul său**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 264 p. 8,75 lei
- **Cele 10 porunci**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 276 p. 8,75 lei
- NICOLAE BĂRNA, **Dumitru Țepeneag**, 2007, 304 p. 7 lei

Colecția „Scrinul negru”

- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- **Procesul „tovarășului Camil”**, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pînă la a doua Venire: Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru): Aforisme**, prefațe de I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești. Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 6,30 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 7,50 lei
- KONSTANTINOS ARVANITIS, **Jurnal (1893-1899)**, traducere din neogreacă de CLAUDIU TURCITU, cuvînt înainte de MARTA PETREU, epilog de NICOLAE MĂRGINEANU (în colaborare cu Editura Polirom) 2009, 83 p. + ilustrații

Colecția „Istoria filosofiei”

- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Poeme”

- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei

Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):

- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale: recitiri**, ed. a II-a, 2007, 168 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Binecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Investigații mateine**, 2008, 112 p. 19,50 lei
- MARTA PETREU, **Despre bolile filosofilor. Cioran**, 2008, 128 p. 19,90 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
ANA SALOMIA CORNEA
IRINA PETRAȘ
Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă variațiuni grafice de Mihai Barbu după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local și al Primăriei Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:

Revista Apostrof, cp 1095, op 1,
Cluj-Napoca, 400750

• Revista APOSTROF figurează în Lista-catalog a publicațiilor interne, editată de RODIPET SA, la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122

Revista este înregistrată la OSIM cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (ARIEL), asociație cu statut juridic, recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof* este de a găzdui opiniile, oricît de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului.

Apostrof

Puteți comanda orice carte la adresa: Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro